

บทที่ 1

บทนำ: โครงการศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบการค้าข้าวของไทย เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับข้าวไทยในตลาดโลก

1.1 หลักการและเหตุผล

ประเทศไทยผลิตข้าวเปลือกได้ปีละประมาณ 32 – 35 ล้านเกวียน (ตัน) ต่อปี คิดเป็นข้าวสารได้ประมาณ 20 ล้านตัน ซึ่งข้าวที่ผลิตได้นั้นใช้เพื่อการบริโภคภายในประเทศเพียงครึ่งหนึ่ง ส่วนที่เหลืออีกครึ่งหนึ่งจำเป็นต้องระบายออกไปสู่ตลาดโลก ข้าวสารที่เหลือจากการบริโภคภายในประเทศจึงกลายเป็นสินค้าส่งออกและเป็นสินค้าที่ทำรายได้ให้กับประเทศในอันดับต้น ๆ โดยในการบริหารจัดการปริมาณผลผลิตส่วนเกินนี้ ประเทศไทยได้กลายเป็นผู้ส่งออกข้าวรายหลักของโลก โดยในอดีตประเทศไทยส่งออกข้าวเป็นอันดับหนึ่งของโลกอย่างสม่ำเสมอเนื่องจากประเทศผู้ผลิตข้าวเพื่อส่งออกมีจำนวนไม่กี่ประเทศ อย่างไรก็ตาม สถานการณ์การแข่งขันการค้าข้าวระหว่างประเทศในปัจจุบันได้ทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันของข้าวไทยประกอบด้วย

(1) การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับประเทศผู้ผลิตข้าว ซึ่งปัจจุบันมีเทคโนโลยีการผลิตที่ใกล้เคียงกัน และในหลายประเทศมีปริมาณผลผลิตเหลือเพื่อการส่งออกจำนวนมากด้วย เช่น เวียดนาม อินเดีย ปากีสถาน และบราซิล เป็นต้น โดยประเทศผู้ส่งออกข้าวต่างเร่งพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการกระบวนการผลิตและการส่งออกข้าว รวมทั้งการปรับปรุงกฎระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกเพื่อส่งเสริมและอำนวยความสะดวกทางการค้าระหว่างประเทศ ตลอดจนเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของประเทศให้เข้มแข็ง

(2) การเปลี่ยนแปลงในประเทศผู้ซื้อข้าว ซึ่งทำให้ตลาดข้าวโลกเป็นตลาดของผู้ซื้อ เนื่องจากตลาดข้าวโลกในปัจจุบันเป็นสภาพที่มีความต้องการหรืออุปสงค์ (demand) น้อยกว่าอุปทาน (supply) ดังนั้นประเทศผู้ซื้อจึงมักเป็นผู้กำหนดราคาส่งออกข้าว โดยเฉพาะเมื่อข้าวจากแหล่งผลิตต่าง ๆ จัดว่าเป็นสินค้าที่ทดแทนกันได้ (substitutable goods) แม้จะมีคุณภาพต่างกันบ้างก็ตาม

ด้วยการแข่งขันระหว่างประเทศผู้ผลิตข้าวและอำนาจในการกำหนดราคาของประเทศผู้ซื้อ ประเทศผู้ส่งออกเช่นไทยต้องยอมรับราคาในตลาดต่างประเทศ หรือเป็น price taker และทำให้เกิดการแข่งขันด้านราคา (price competition) ระหว่างประเทศผู้ส่งออกข้าวประกอบกับนโยบายและมาตรการทางการค้าเพื่อควบคุมและรักษาผลประโยชน์ทางการค้าของประเทศต่าง ๆ เช่น การลดการนำเข้าข้าว และการควบคุมสุขอนามัยของสินค้าอาหารและสินค้าพืช เป็นต้น ส่งผลให้ส่วนแบ่งทางการตลาดของ

การส่งออกข้าวไทยลดลงอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ประเทศคู่แข่งสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งอินเดียมีส่วนแบ่งการตลาดเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ดังแสดงในตารางที่ 1.1 และ 1.2

การแข่งขันด้านราคาในตลาดข้าวโลกและส่วนแบ่งตลาดของข้าวไทยที่ลดลงส่งผลต่อราคาข้าวของไทยตลอดห่วงโซ่อุปทาน ตั้งแต่ราคาส่งออกจนถึงราคาที่รับซื้อจากชาวนา โดยรัฐบาลได้พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การเสนอการรวมกลุ่มประเทศผู้ผลิตข้าว (OREC) และการรับจำนำข้าวเพื่อพยุงราคาข้าว เป็นต้น หากแต่วิธีการเหล่านี้ยังไม่สามารถเป็นแนวทางการแก้ปัญหาในระยะยาวได้ ประกอบกับปัญหาของการค้าข้าวระหว่างประเทศยังเป็นอุปสรรคในการพัฒนาอุตสาหกรรมข้าวไทยและการขยายตลาดข้าวของไทยในเวทีโลก เช่น การแข่งขันด้านราคาระหว่างผู้ค้าข้าวของไทยด้วยกันเอง อันส่งผลให้ราคาข้าวไทยขาดเสถียรภาพ และการสร้าง brand ของข้าวไทยในตลาดโลกที่ยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร เป็นต้น

ตารางที่ 1.1: มูลค่าและส่วนแบ่งการตลาดของการส่งออกข้าวของไทยระหว่าง ค.ศ. 2008 ถึง ค.ศ. 2014

ค.ศ.	ไทย		อินเดีย		เวียดนาม		มูลค่ารวมของการค้าข้าวโลก (พันดอลลาร์)
	มูลค่า (พันดอลลาร์)	ส่วนแบ่งการตลาด (%)	มูลค่า (พันดอลลาร์)	ส่วนแบ่งการตลาด (%)	มูลค่า (พันดอลลาร์)	ส่วนแบ่งการตลาด (%)	
2008	6,107,572	29	2,843,305	13	2,895,938	14	21,254,746
2009	5,046,464	27	2,398,163	13	2,666,062	15	18,689,517
2010	5,341,082	26	2,295,813	11	3,249,502	16	20,289,244
2011	6,507,473	27	4,073,331	17	3,659,212	15	24,052,453
2012	4,632,270	19	6,127,952	26	3,677,939	15	23,792,645
2013	4,420,370	17	8,169,519	32	2,926,255	12	25,452,776
2014	5,438,804	21	7,905,650	30	2,936,931	11	26,071,810

ที่มา: WORLD TRADE ATLAS

ตารางที่ 1.2: ปริมาณและส่วนแบ่งการตลาดของการส่งออกข้าวของไทยระหว่าง ค.ศ. 2008 ถึง ค.ศ. 2014

ค.ศ.	ไทย		อินเดีย		เวียดนาม		รวม (ตัน)
	ปริมาณ (ตัน)	ส่วนแบ่ง (%)	ปริมาณ (ตัน)	ส่วนแบ่ง (%)	ปริมาณ (ตัน)	ส่วนแบ่ง (%)	
2008	10,216,040	32	3,535,578	11	4,745,042	15	32,110,967
2009	8,619,870	28	2,151,259	7	5,968,762	19	30,838,552
2010	8,939,630	25	2,506,729	7	6,894,169	20	35,238,649
2011	10,706,229	26	4,966,160	12	7,116,616	18	40,570,771
2012	6,734,427	N/A	10,569,565	N/A	N/A	N/A	N/A
2013	6,612,620	16	11,387,082	28	6,594,736	16	40,904,245
2014	10,969,362	25	11,162,015	25	6,334,786	14	44,236,413

ที่มา: WORLD TRADE ATLAS

ด้วยสภาวะการแข่งขันเสรีในตลาดโลกปัจจุบัน ประเทศไทยจำเป็นต้องปรับตัว เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันการค้าข้าวระหว่างประเทศของไทย ทั้งด้านราคา คุณภาพ กฎระเบียบ และปัจจัยสนับสนุนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการค้าข้าวระหว่างประเทศ ซึ่งการพัฒนาระบบการค้าข้าวและปรับปรุงแก้ไขประเด็นปัญหาดังกล่าว โดยต้องอาศัยความร่วมมือ ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และเกษตรกรเอง ดังนี้

(1) ภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการกำกับดูแลเรื่องการค้าและการส่งออกข้าวไทย ได้แก่ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงการคลัง และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ต้องทบทวนและปรับปรุงกฎระเบียบและกระบวนการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์การค้าข้าวที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งเพื่อส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้การค้าข้าวของไทยมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

(2) ภาคเอกชน ได้แก่ ผู้ค้าและส่งออกข้าว และผู้ประกอบการโรงสี ซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมาก และด้วยสภาวะการตลาดที่เปลี่ยนแปลงไป อาจทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการแต่ละประเภทเปลี่ยนแปลงไปด้วย ผู้ประกอบการจึงควรมีกรอบกติการ่วมกันโดยปรับปรุงกรอบกติกาให้ทันสมัย และบังคับใช้กรอบกติกาดังกล่าวอย่างเท่าเทียมตามครรลองของกฎหมาย

การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการค้าและส่งออกข้าวของไทย รวมทั้งกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง จะสามารถใช้เป็นพื้นฐานในการปรับปรุงกฎกติกา เพื่อสร้างความเป็นธรรมในห่วงโซ่อุปทานของข้าวไทย เพิ่มศักยภาพในการแข่งขันให้กับข้าวไทยในตลาดโลก และเพื่อให้สามารถบริหารจัดการอุปทานและ อุปสงค์ของข้าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์กับผู้ประกอบการค้าข้าวแล้ว ยังอาจ เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรผู้ผลิตข้าวและประเทศไทยในฐานะผู้ผลิตและส่งออกข้าวด้วยเช่นกัน

1.2 ขอบเขตการดำเนินงาน

1.2.1 กรอบแนวคิดในการดำเนินงาน

แม้การค้าระหว่างประเทศในปัจจุบันจะมีการพัฒนาระบบการค้าเสรีมากขึ้นเรื่อย ๆ อุปสรรคและมาตรการกีดกันทางการค้า (trade barrier) ยังเกิดขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งรูปแบบที่เกิดจากการกำหนดโดยประเทศผู้นำเข้า ซึ่งในปัจจุบันมักกำหนดมาตรการทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี (non-tariff barrier) เช่น การกำหนดคุณภาพสินค้า การเรียกร้องให้มีการตรวจสอบย้อนกลับ (traceability) และการกำหนดข้อบังคับด้านสิ่งแวดล้อมและแรงงาน เป็นต้น และรูปแบบที่เกิดจากการกระทำของประเทศผู้ส่งออกเอง เช่น กติกาทางภาษี ความขัดข้องในระบบการเงินการธนาคาร โครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งที่ไม่สะดวก หรือกฎระเบียบของภาครัฐ เป็นต้น ซึ่งปัจจัยทั้งหมดนี้เป็นต้นทุนการผลิตและการส่งออกข้าวที่ถูกสะท้อนอยู่ในราคาข้าวของไทย และส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันของข้าวไทยในตลาดโลก

การศึกษานโยบายการพัฒนาระบบการค้าข้าวจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ในระบบการค้าข้าวของไทย โดยเริ่มจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์สภาพปัญหาสำคัญของการค้าข้าวระหว่างประเทศของไทย ซึ่งอาจแบ่งได้เป็นหมวดหมู่ ดังนี้

(1) ประเด็นที่เกี่ยวกับการเงินการคลัง เช่น การจัดการความเสี่ยงอันเนื่องมาจากอัตราแลกเปลี่ยน และภาระทางภาษีต่าง ๆ รวมถึงภาษีเงินได้ ในอัตราภาษีร้อยละ 0.75 ที่ผู้ผลิตหรือผู้ส่งออกข้าวต้องหัก ณ ที่จ่าย เมื่อมีการจ่ายเงินซื้อข้าว ตามคำสั่งกรมสรรพากรที่ ท.ป. 4/2558 เป็นต้น

(2) ประเด็นที่เกี่ยวกับคุณภาพของสินค้า เช่น การกำหนดและตรวจสอบมาตรฐานสินค้า และการกำหนดฉลากเพื่อบ่งชี้คุณภาพของสินค้า เป็นต้น

(3) ประเด็นที่เกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานของการค้าระหว่างประเทศ เช่น ความสะดวกในการขนถ่ายสินค้าระหว่างประเทศ เป็นต้น

(4) กฎระเบียบและการบังคับใช้กฎระเบียบของภาครัฐในประเด็นข้างต้น ซึ่งต้องปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของอุตสาหกรรมการค้าและการส่งออกข้าวที่มีรูปแบบเปลี่ยนไป และด้วยจำนวนผู้ประกอบการภาคเอกชนที่มีเพิ่มมากขึ้นและกิจกรรมทางการค้าทับซ้อนกันจนยากที่จะแยกแยะ ทำให้ยากต่อการติดตามกำกับดูแล และบังคับใช้กฎระเบียบอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกับผู้ประกอบการที่มีกิจกรรมอย่างเดียวกันแต่จดทะเบียนการค้าต่างกัน

(5) กติกาการค้าระหว่างผู้ประกอบการภาคเอกชนที่ยังคงมีรูปแบบดังธรรมเนียมปฏิบัติดั้งเดิม และมักไม่มีการทำหนังสือสัญญา ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการในประเด็นต่าง ๆ เช่น เงื่อนไขและระยะเวลาการชำระเงิน และการตรวจสอบคุณภาพ เป็นต้น

1.2.2 วิธีการดำเนินงาน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก ซึ่งการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วยการดำเนินงาน 2 ส่วน ได้แก่

(1) การวิจัยด้านเอกสาร (Documentary Research) เพื่อรวบรวมและสังเคราะห์ความเป็นมาและผลกระทบของกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการค้าข้าว

(2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้เกี่ยวข้องในห่วงโซ่การผลิตข้าว ได้แก่ เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ผู้ประกอบการโรงสี ผู้ค้าและส่งออกข้าวและหน่วยงานภาครัฐผู้กำหนดกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการค้าข้าว เพื่อให้ทราบถึงผลกระทบในการนำกฎระเบียบที่มีอยู่มาปฏิบัติ รวมทั้งปัญหาและประสบการณ์ของผู้เกี่ยวข้อง

จากนั้น วิเคราะห์ความจำเป็นของกฎระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการค้าข้าว ผลกระทบของกฎระเบียบดังกล่าว พร้อมทั้งอุปสรรคของการค้าข้าวอื่น ๆ และให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย นอกจากนี้ เพื่อให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเป็นที่ยอมรับและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง จะมีการจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (Stakeholders' Meeting)

1.3 ลำดับการดำเนินงาน

คณะผู้วิจัยได้รับฟังประเด็นปัญหาและข้อคิดเห็นจากสมาคมโรงสีข้าวไทย เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 19 พฤษภาคม 2559 สมาคมค้าข้าวไทย เมื่อวันศุกร์ที่ 3 มิถุนายน 2559 และสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2559 และได้จัดส่งรายงานการศึกษาขั้นต้น เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2559 โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสรุปประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับระบบการค้าข้าวในปัจจุบัน

จากนั้น คณะผู้วิจัยได้รับความเห็นเพิ่มเติมจากสมาคมโรงสีข้าวไทย สมาคมค้าข้าวไทย และสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย รวมทั้งประชุมกับทั้ง 3 สมาคมข้างต้น และกระทรวงพาณิชย์ เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 7 กรกฎาคม 2559 ซึ่งทุกฝ่ายเห็นตรงกันในปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการค้าข้าวตามที่ระบุในรายงานการศึกษาขั้นต้น คณะผู้วิจัยจึงได้ปรับปรุงรายงานการศึกษาขั้นต้นและจัดทำข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหของระบบการค้าข้าวของไทย มาในรายงานการศึกษา ระยะที่ 2 (กำหนดส่งในวันที่ 18 กรกฎาคม 2559 หรือ 2 เดือนนับแต่วันลงนามในสัญญา)

ในรายงานการศึกษา ระยะที่ 3 (กำหนดส่งในวันที่ 18 สิงหาคม 2559 หรือ 3 เดือนนับตั้งแต่วันที่ลงนามในสัญญา) คณะผู้วิจัยได้จัดทำสรุปทางเลือกของแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเลือกนำแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวไปปรับใช้ โดยคณะผู้วิจัยได้รับความเห็นเพิ่มเติมจากสมาคมโรงสีข้าวไทย สมาคมค้าข้าวไทย สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย และกระทรวงพาณิชย์ จากการประชุมระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เมื่อวันที่ 16 และ 25 กันยายน 2559 ซึ่งคณะผู้วิจัยได้นำความเห็นและผลการประชุมเชิงปฏิบัติไปปรับปรุงรายงานการศึกษาและจัดทำรายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์มา ณ ที่นี้

บทที่ 2

สถานการณ์และระบบการค้าข้าวไทยในปัจจุบัน

2.1 สถานการณ์ข้าวไทยในปัจจุบัน

สถานการณ์การผลิตข้าวไทยในปัจจุบัน¹ (26 พฤษภาคม–1 มิถุนายน 2559) อยู่ในช่วงฤดูการปลูกข้าวนาปรัง ซึ่งประเทศไทยมีพื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปรังทั้งหมด 5.72 ล้านไร่ นาปรัง ครั้งที่ 1 มีพื้นที่เท่ากับ 5.61 ล้านไร่ นาปรัง ครั้งที่ 2 มีพื้นที่ 0.11 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 98.08 และ 1.92 ตามลำดับ โดยแบ่งเป็นพื้นที่เก็บเกี่ยว 4.72 ล้านไร่ (ร้อยละ 82.52) พื้นที่รอเก็บเกี่ยว 0.99 ล้านไร่ (ร้อยละ 17.31) และพื้นที่เสียหาย 0.01 ล้านไร่ (ร้อยละ 0.17) โดยสถานการณ์ด้านราคาพบว่า “ราคาข้าวเปลือกเฉลี่ยที่ชาวนาขาย ณ ไร่นา (ความชื้น 15%) ในช่วงสัปดาห์ที่ 3 ของเดือนมิถุนายน 2559”² พบว่า ข้าวเปลือกเจ้า นาปีหอมมะลิมีราคาเฉลี่ยอยู่ที่ 11,055.61 บาทต่อตัน ข้าวเปลือกเหนียวนาปีเมล็ดยาวมีราคาเฉลี่ยอยู่ที่ 13,040.89 บาทต่อตัน ข้าวเปลือกเจ้า (ความชื้น 15%) และข้าวเปลือกเจ้า (ความชื้น 25%) มีราคาเฉลี่ยอยู่ที่ 8,554.60 และ 7,350.03 บาทต่อตัน ตามลำดับ ส่วน “ราคาข้าวเปลือก(ความชื้น 15%) เฉลี่ยที่ชาวนาขาย ณ จุดรับซื้อแหล่งผลิตประจำวัน ที่ 27 มิถุนายน 2559”³ พบว่า จุดรับซื้อในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รับซื้อข้าวเปลือกหอมมะลิ (ปี 2557/58) มีราคาเฉลี่ยอยู่ที่ 11,391.66 บาทต่อตัน ส่วนข้าวเปลือกเหนียวเมล็ดยาวพันธุ์ข้าว กข6 (ปี 2557/58) และข้าวเปลือกเหนียวเมล็ดสั้นมีราคา รับซื้อที่ 14,925 และ 13,165 บาทต่อตันตามลำดับ เมื่อพิจารณาราคารับซื้อในภาคกลาง พบว่ารับซื้อข้าวเปลือกหอมปทุมธานี 1 มีราคาเฉลี่ยอยู่ที่ 10,500 บาทต่อตัน และข้าวเปลือกเจ้ามีราคารับซื้อเฉลี่ยอยู่ที่ 8,675 บาทต่อตัน

¹ รายงานสถานการณ์ข้าวรายสัปดาห์ ฉบับที่ 22/2559 ระหว่างวันที่ 26 พ.ค. – 1 มิ.ย.2559 โดย ศูนย์ปฏิบัติการติดตามและวิเคราะห์

สถานการณ์ข้าว (ศตส.) กรมการค้าข้าว

(http://www.ricethailand.go.th/home/index.php?option=com_content&view=article&id=6017:weekly-23-03-59&catid=120:2014-10-08-02-09-59)

² ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (www.oae.go.th/oae_report/price/pr_week.html)

³ ที่มา : กองพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวกรมการค้าข้าว

(http://www.ricethailand.go.th/home/index.php?option=com_content&view=category&id=123%3A2014-01-27-06-25-04&layout=default)

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณา “ราคาขายส่งข้าวในตลาดกรุงเทพมหานครประจำวันที่ 20 มิถุนายน 2559”⁴ พบว่า ข้าวหอมมะลิ 100% ชั้น 1 และชั้น 2 มีราคาขายส่งเฉลี่ยอยู่ที่ 26,250 และ 25,250 บาท ต่อตันตามลำดับข้าวปทุมธานีมีราคาขายส่งเฉลี่ยอยู่ที่ 19,450 บาทต่อตัน ส่วนข้าวขาว 100% ชั้น 1 ชั้น 2 และชั้น 3 นั้น มีราคาขายส่งเฉลี่ยอยู่ที่ 15,750 14,850 และ 14,650 บาทต่อตัน ตามลำดับ นอกจากนี้ ราคาขายส่งเฉลี่ยของข้าวเหนียว 10% เมล็ดยาวและเมล็ดสั้น ยังมีราคาขายส่งเฉลี่ยอยู่ที่ 27,550 และ 24,550 บาทต่อตันตามลำดับ

ตารางที่ 2.1: ปริมาณการส่งออกข้าวของไทยไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ปี พ.ศ.2554-2558 (หน่วย: ตัน)

ภูมิภาค	2554	2555	2556	2557	2558
เอเชีย	3,343,150	1,188,449	1,270,501	2,782,704	3,418,600
อาเซียน	1,666,072	603,166	455,537	1,375,890	1,929,706
ตะวันออกกลาง	1,430,966	1,226,727	1,139,418	562,994	533,401
ยุโรป	467,855	284,097	292,698	407,096	383,208
EU-32	369,532	240,147	233,860	290,687	313,560
แอฟริกา	4,687,689	3,440,489	3,306,450	6,362,649	4,722,158
อเมริกา	522,906	452,184	472,309	695,207	562,262
โอเชียเนีย	170,775	131,349	125,914	153,511	170,747
รวมทั้งสิ้น	10,634,908	6,734,282	6,611,550	10,968,126	9,794,697
มูลค่าข้าว (ล้านบาท)	192,260	142,972	133,837	174,841	155,898
มูลค่าข้าว (ล้านUS\$)	6,380	4,632	4,420	5,438	4,612

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

นอกจากนี้ ปริมาณการส่งออกข้าวของไทยในช่วงเดือนมกราคม - มีนาคม 2559⁵ มีปริมาณการส่งออกข้าว 2.852 ล้านตัน คิดเป็นมูลค่า 44,049 ล้านบาทหรือ 1,248 ล้านเหรียญสหรัฐ โดยมีปริมาณเพิ่มขึ้นร้อยละ 23.13 เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันของปี 2558 ที่ส่งออกได้ 2.126 ล้านตัน คิดเป็นมูลค่า 35,755 ล้านบาทหรือ 1,013 ล้านเหรียญสหรัฐ ซึ่งเป็นการส่งออกข้าวขาว 1.574 ล้านตัน มูลค่า

⁴ที่มา : กรมการค้าภายใน (www.dit.go.th/Rice_Product_Bag/Jan_Dec59.asp)

⁵ที่มา : กรมส่งเสริมการส่งออกกระทรวงพาณิชย์ (www.ops3.moc.go.th/export)

20,088 ล้านบาท ข้าวหอมมะลิ 0.379 ล้านตัน มูลค่า 11,233 ล้านบาท และข้าวหนึ่ง 0.488 ล้านตัน มูลค่า 6,381 ล้านบาท โดยมีประเทศในแถบภูมิภาคเอเชีย อาเซียน และแอฟริกาเป็นตลาดส่งออกหลัก ดังแสดงในตารางที่ 2.1 โดยในส่วนของราคาข้าวที่ส่งออกไปขายยังต่างประเทศ⁶ พบว่า ราคาข้าวขาวหอมมะลิ 100% ชั้น 1 ฤดูกาลผลิตปี 2557/58 และฤดูกาลผลิตปี 2558/59 มีราคาเฉลี่ย 815 และ 805 เหรียญสหรัฐ ต่อตัน ตามลำดับ ข้าวหอมปทุมธานี 1 มีราคาเฉลี่ยอยู่ที่ 607 เหรียญสหรัฐ ต่อตัน ข้าวเหนียวขาว 10% มีราคาเฉลี่ยอยู่ที่ 892 เหรียญสหรัฐ ต่อตัน

ตารางที่ 2.2: สัดส่วนปริมาณการส่งออกข้าวของไทยแยกตามชนิด ปี พ.ศ.2554-2558 (หน่วย: ร้อยละ)

ชนิดข้าว	2554	2555	2556	2557	2558
ข้าวขาว	42.65	38.20	43.20	50.48	53.52
ข้าวหอมมะลิ	22.03	28.40	28.97	17.64	20.29
ข้าวหนึ่ง	31.83	30.43	24.97	29.73	23.65
ข้าวเหนียว	1.51	1.69	2.08	1.27	1.27
ข้าวหอมปทุมธานี	1.98	1.27	0.78	1.47	1.27

ที่มา: สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย

เมื่อพิจารณาปริมาณการส่งออกข้าวไทยไปยังต่างประเทศจะพบว่า ข้าวขาวมีสัดส่วนการส่งออก สูงที่สุดและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตามความนิยมในการบริโภคของคนทั่วไป ขณะที่ข้าวหนึ่ง มีสัดส่วนการส่งออกเป็นอันดับที่ 2 โดยการผลิตข้าวหนึ่งในประเทศไทยจึงเป็นไปเพื่อการส่งออกทั้งหมด และมีตลาดส่งออกที่สำคัญคือ แอฟริกาและตะวันออกกลาง โดยเฉพาะแอฟริกาอันเป็นตลาดส่งออกที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย ทั้งนี้ การบริโภคข้าวหนึ่งในแอฟริกาได้รับความนิยมเนื่องจากข้าวหนึ่งมีคุณค่าทางโภชนาการสูงกว่าข้าวขาว อย่างไรก็ดี การส่งออกข้าวหนึ่งต้องเผชิญการแข่งขันจากประเทศผู้ส่งออก รายใหญ่อย่างประเทศอินเดีย ซึ่งผลิตข้าวหนึ่งได้ในราคาต่ำกว่าประเทศไทย นอกจากนี้ เมื่อพิจารณา ปริมาณการส่งออกข้าวหอมมะลิของไทยพบว่า มีความผันผวนเนื่องจากได้รับแรงกดดันด้านราคา แม้ว่า ข้าวหอมมะลิไทยจะได้รับการยอมรับว่ามีคุณภาพสูง แต่ปัจจัยด้านราคาก็มีความสำคัญต่อการตัดสินใจ บริโภคด้วยเช่นกัน

⁶ที่มา : สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย (www.thaiceexporters.or.th)

ตารางที่ 2.3: การเปรียบเทียบราคาข้าวสารส่งออกของไทยกับต่างประเทศ

ชนิดข้าว	ราคาข้าวสารส่งออก (เหรียญสหรัฐต่อตัน)			
	ไทย	เวียดนาม	อินเดีย	ปากีสถาน
ข้าว 5%	434	375	380	390
ข้าว 10%	431	NA	NA	NA
ข้าว 15%	425	365	NA	370
ข้าว 25%	416	355	360	355
ข้าวหนึ่ง	448	NA	370	400

ที่มา : Trade and Markets, www.fao.org ข้อมูล ณ วันที่ 23 พฤษภาคม 2559

ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อพิจารณาราคาส่งออกข้าวขาวและข้าวหนึ่งของไทย พบว่า มีราคาค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ดังแสดงในตารางที่ 2.3 ทั้งนี้ สาเหตุหนึ่งอาจเกิดจากประสิทธิภาพในกระบวนการผลิต เพราะหากพิจารณาข้อมูลผลผลิต (ล้านตัน) ของประเทศที่ส่งออกข้าวมากที่สุด 10 ลำดับแรกดังแสดงในตารางที่ 2.4 พบว่า ประเทศไทยมีผลผลิตข้าวมากที่สุดเป็นลำดับที่ 6 แต่ผลผลิตข้าวของประเทศไทยยังคงมีปริมาณน้อยกว่าผลผลิตข้าวของประเทศจีน ประเทศอินเดีย และประเทศเวียดนาม ประมาณ 5.1 เท่า 3.7 เท่า และ 1.1 เท่า ตามลำดับ นอกจากนี้ หากพิจารณาในเรื่องประสิทธิภาพจากกระบวนการผลิตโดยพิจารณาจากผลผลิต (กิโลกรัม) ต่อไร่ พบว่า แม้ประเทศไทยยังมีประสิทธิภาพจากกระบวนการผลิตที่ดีกว่าประเทศอินโดนีเซียและประเทศบังกลาเทศ ซึ่งเป็นประเทศที่มีผลผลิตข้าวมากที่สุดเป็นลำดับที่ 3 และ 4 ตามลำดับ แต่เนื้อที่ที่ใช้ในการผลิตข้าวของไทยกลับน้อยกว่ามาก ดังนั้น หากประเทศอินโดนีเซียและประเทศบังกลาเทศสามารถยกระดับประสิทธิภาพในกระบวนการผลิตข้าวได้ จะส่งผลกระทบต่อราคาส่งออกข้าวและศักยภาพในการแข่งขันสินค้าข้าวของประเทศไทยอย่างแน่นอน นอกจากนี้ ประเทศเวียดนามและประเทศบราซิลก็อาจจะเป็นประเทศที่ก้าวขึ้นมาเป็นประเทศที่มีศักยภาพในการผลิตและการแข่งขันในการส่งออกข้าวมากที่สุดในลำดับต้น ๆ อีกด้วย

ตารางที่ 2.4: ผลผลิตข้าวของประเทศที่ส่งออกข้าวมากที่สุด 10 ลำดับแรก

อันดับ	ประเทศ	เนื้อที่ (ล้านไร่)	ผลผลิต (ล้านตัน)	ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัมต่อไร่)
1	อินเดีย	268.75	104.8	390
2	จีน	189.44	144.56	763
3	อินโดนีเซีย	73.94	35.53	481
4	บังกลาเทศ	73.69	34.5	468
5	เวียดนาม	55.5	31.64	570
6	ไทย	48.69	28.24	580
7	เมียนมาร์	43.94	12.6	287
8	ฟิลิปปินส์	29.44	11.92	405
9	บราซิล	14.38	8.47	589
10	ญี่ปุ่น	10.06	7.84	779
11	อื่นๆ	192.25	58.13	302
รวมทั้งโลก		1,000.06	478.25	478

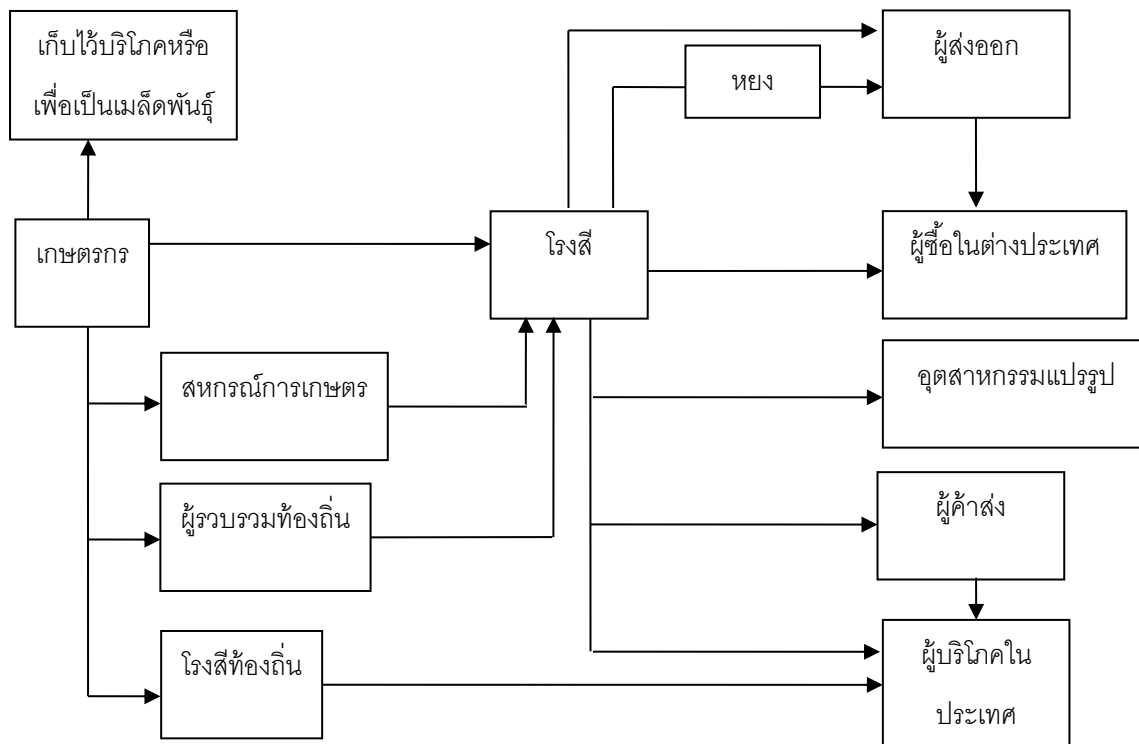
ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

2.2 ระบบการค้าข้าวไทยในปัจจุบัน

ห่วงโซ่อุปทานของข้าวที่ทำหน้าที่ส่งผ่านข้าวเปลือกจากเกษตรกรไปจนกระทั่งเป็นข้าวสารเพื่อการบริโภค อุตสาหกรรมการแปรรูป และการส่งออกนั้น มีผู้เกี่ยวข้องจำนวนมากและการเชื่อมโยงกันหลายระดับดังแสดงในแผนภาพที่ 2.1 โดยเริ่มจากเกษตรกรผู้ผลิตข้าวเปลือก ภายหลังจากที่เกษตรกรเก็บข้าวเปลือกส่วนหนึ่งเอาไว้ใช้เป็นเมล็ดพันธุ์และบริโภคเองในครัวเรือนแล้ว ข้าวเปลือกส่วนที่เหลือจะถูกขายผ่านสองช่องทางหลัก คือ ขายให้กับโรงสีโดยตรง และขายผ่านพ่อค้าผู้รวบรวมข้าวเอกชนหรือสหกรณ์การเกษตรเพื่อส่งให้โรงสีอีกต่อหนึ่ง

โรงสีข้าวจะทำหน้าที่แปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร รวมถึงการคัดเกรด บรรจุ กักเก็บ กระจาย และขนส่งข้าวสาร โดยข้าวสารที่ออกจากโรงสีส่วนหนึ่งจะถูกเก็บไว้บริโภคในท้องที่ ส่วนที่เหลือจะถูกส่งไปยังกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวของประเทศ หลังจากนั้นผลผลิตข้าวจะถูกแบ่งออกเป็น 3 ส่วนตามลักษณะการใช้ประโยชน์ของข้าว ได้แก่ การบริโภคโดยตรงในรูปข้าวสาร การแปรรูป และการส่งออก (มาษะศิริ เชาวกุล 2553, อ้างใน สมพร อิศวิลานนท์ 2553)

แผนภาพที่ 2.1: ห่วงโซ่อุปทานของข้าวไทย (ที่มา: ปรับปรุงจาก สมพร (2553))

การส่งผ่านข้าวสารจากโรงสีไปยังผู้บริโภคภายในประเทศมี 2 รูปแบบ คือ การขายผ่านร้านค้าข้าวสาร และการขายผ่านตลาดสมัยใหม่ (modern trade) ในขณะที่ข้าวสารอีกส่วนหนึ่งจะถูกใช้เป็นวัตถุดิบหลักในอุตสาหกรรมแปรรูปต่าง ๆ อาทิ เส้นก๋วยเตี๋ยว อาหารสำเร็จรูป เปียร์ อาหารสัตว์ พลังงานทดแทน ฯลฯ

ข้าวสารอีกส่วนหนึ่งจะถูกส่งออกไปยังตลาดต่างประเทศ โดยผ่าน 2 ช่องทางหลัก คือ โรงสีขายให้กับผู้ส่งออกโดยตรง หรือ ขายผ่าน “หียง” ซึ่งทำหน้าที่เป็นคนกลางในการรวบรวมและประสานงานในการซื้อขายข้าวระหว่างโรงสีกับผู้ส่งออก เมื่อผู้ส่งออกได้รับข้าวแล้ว ก็จะขายข้าวให้กับผู้ซื้อในต่างประเทศหรือในช่วงหลังยังพบว่าโรงสีขนาดใหญ่หันมาทำตลาดส่งออกเองมากขึ้น และมีส่วนแบ่งตลาดในการส่งออกข้าวของไทยเพิ่มขึ้นอย่างมาก⁷ ในขณะเดียวกันเชื่อว่า มีผู้ส่งออกข้าวบางรายอาจจะเริ่มดำเนินกิจการโรงสีด้วยเช่นกัน

⁷ที่มา: http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1442811639

ตารางที่ 2.5: บทบาทของผู้ประกอบการในระบบการค้าข้าว

ขั้นตอน	บทบาท/หน้าที่		
	โรงสี (ผู้ขาย)	หยัง (คนกลาง)	ผู้ส่งออก (ผู้ซื้อ)
1. ติดต่อซื้อขาย	รวบรวมและแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสารเพื่อส่งขาย	เป็นคนกลางในติดต่อระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายเพื่อให้ได้ชนิดและคุณภาพข้าวตามคำสั่งซื้อและราคาที่ตกลงกัน	ทำคำสั่งซื้อข้าวสาร
2. ขนส่ง ตรวจสอบคุณภาพ และรับมอบสินค้า	ทำการตรวจสอบคุณภาพสินค้าเบื้องต้น จัดหาเรือเพื่อขนส่งข้าวสารไปยังโกดังหรือสถานที่จัดเก็บตามที่ผู้ซื้อกำหนด	ประสานงานระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายในการขนส่ง ตรวจสอบคุณภาพ และรับมอบสินค้า	จัดหาคนงานในการรับสินค้า แล้วนำไปเก็บรักษาเพื่อรอตรวจสอบคุณภาพแล้วจึงตีราคาขั้นสุดท้าย
3. ชำระเงิน	การรับชำระเงินเป็นไปได้อีก 2 กรณี คือ ● จะได้รับชำระเงินภายหลังจากที่ผู้ซื้อได้ตรวจสอบมูลค่าและแจ้งราคาขั้นสุดท้ายให้ทราบ ● ได้รับชำระเงินล่วงหน้าโดยหยังเป็นผู้ออกให้แทนผู้ซื้อก่อน	เป็นคนกลางในการรับชำระเงินจากหยัง มี 2 กรณี คือ ● ได้รับค่าตอบแทนเป็นค่าธรรมเนียมประมาณ 0.75% ภายหลังจากผู้ซื้อชำระเงินให้แก่ผู้ขายแล้ว ● ใช้สิทธิในการรับชำระเงินแทนผู้ขายในกรณีที่ผู้ซื้อชำระเงินล่วงหน้าให้แก่ผู้ขายไปแล้ว	ชำระเงินค่าสินค้าให้แก่ผู้ขายหรือหยังแล้วแต่กรณี

ในที่นี้จะมุ่งเน้นกล่าวถึงรายละเอียดของระบบการค้าข้าวภายในประเทศจากโรงสีไปจนถึงผู้ส่งออกและตลาดส่งออก ซึ่งประกอบด้วยผู้มีส่วนสำคัญ 3 ฝ่าย คือ โรงสีข้าว หยัง และผู้ส่งออก โดยจะอ้างอิงข้อมูลจากการศึกษาของบุญจิตต์และคณะ (2556) ดังนี้

“ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าผู้ที่มีบทบาทสำคัญในตลาดข้าวคือโรงสีซึ่งมีหน้าที่แปรสภาพข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสาร นอกจากนั้นยังทำหน้าที่เป็นผู้ซื้อ ผู้ขาย ผู้กักเก็บ และทำหน้าที่ในการกระจายสินค้าอีกด้วย โดยข้าวสารที่ออกจากโรงสีส่วนหนึ่งจะใช้บริโภคภายในท้องที่ และส่วนที่เหลือ ซึ่งเป็นส่วนใหญ่จะถูกส่งไปยังตลาดกรุงเทพซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวของประเทศ และกระจายข้าวไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศและส่งออกไปยังต่างประเทศ

การขายข้าวสารจากโรงสีมายังตลาดกรุงเทพนั้นอาจเป็นการส่งตรงจากโรงสีไปยังผู้ส่งออก หรือผ่านหยังซึ่งเป็นคนกลางในการรวบรวมและทำหน้าที่ประสานงานข้อมูลในการซื้อขายข้าวสารระหว่างโรงสีและผู้ส่งออก รวมทั้งเป็นผู้รับผิดชอบการส่งมอบข้าวของโรงสีให้แก่ผู้ซื้อโดยดูแลชนิด ปริมาณ และคุณภาพให้ตรงกับที่ตกลงซื้อขายกัน รวมถึงดูแลให้มีการส่งมอบในระยะเวลาที่กำหนด โรงสีจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการขนส่งจากโรงสีมายังโกดังของผู้ส่งออก ในขณะที่หยังทำหน้าที่เป็นตัวแทนของโรงสีในการค้าประกันคุณภาพข้าวที่ซื้อขายกัน ทำให้หยังต้องเข้ามากำกับดูแลให้เกิดความถูกต้องในการส่งมอบ

นอกจากนั้น หยังยังเป็นผู้รับผิดชอบในการชำระเงินระหว่างผู้ส่งซื้อกับโรงสี ผู้ส่งซื้อจะชำระเงินผ่านหยัง ระยะเวลาที่ชำระเงินส่วนมากจะเป็นไปตามประเพณีที่ปฏิบัติกันมาหรือตามแต่ข้อตกลงปกติเมื่อตกลงซื้อขายกันแล้ว ระยะเวลาการชำระเงินของผู้ซื้อจะค่อนข้างนาน ในขณะที่หยังจะจ่ายเงินให้โรงสีค่อนข้างเร็วกว่า จึงหมายความว่า ในบางครั้งหยังจะต้องสำรองจ่ายเงินให้กับโรงสีไปก่อนโดยปกติแล้ว หยังจะได้รับค่าตอบแทนเป็นค่านายหน้าร้อยละ 0.75 ของมูลค่าข้าว นอกจากหยังจะมีรายได้จากค่านายหน้าดังกล่าวแล้ว หยังบางรายยังหากำไรจากการเปลี่ยนแปลงของราคาข้าวในช่วงต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม การที่หยังแสวงหารายได้จากการเข้ามาซื้อขายเองจะต้องได้รับความไว้วางใจจากโรงสีและผู้ส่งออก ในปัจจุบันมีหยังที่เป็นสมาชิกสมาคมผู้ค้าข้าวไทยประมาณ 40-50 ราย^๑ นอกจากนั้น ยังมีหยังที่ไม่ได้เป็นสมาชิกสมาคม และเป็นหยังที่สังกัดกับผู้ส่งออกอีกจำนวนหนึ่ง

ในส่วนของการซื้อขายข้าวระหว่างโรงสีกับผู้ส่งออกหรือระหว่างหยังกับผู้ส่งออกจะมีลักษณะการตลาดเป็นแบบ Business to Business หรือ B to B กล่าวคือ ผู้ซื้อสินค้าหรือผู้ส่งออกไม่ได้นำไปบริโภคโดยตรงแต่นำไปเพื่อการค้าอีกต่อหนึ่ง ข้าวสารอาจถูกเก็บรักษาที่โรงสีข้าว หรือใกล้ผู้ส่งออก การเก็บรักษาและระยะเวลาการเก็บรักษานั้นมีผลต่อต้นทุนด้านการตลาด อย่างไรก็ตาม บางครั้งอาจจะพบว่าการขึ้นลงของราคาสินค้าในประเทศหรือตลาดโลกมีผลต่อต้นทุนมากกว่าต้นทุนการเก็บรักษาหลายเท่าตัว นั่นหมายถึงความเสี่ยงด้านราคามีผลต่อการตัดสินใจในการเก็บสต็อกข้าวสารอย่างยิ่ง

ผู้ส่งออกข้าวของไทยจะขายข้าวให้กับผู้ซื้อในต่างประเทศ 3 รูปแบบคือ ขายข้าวให้กับผู้ซื้อที่เป็นเอกชนในต่างประเทศ ขายข้าวให้กับรัฐบาลของประเทศผู้ซื้อ หรือผู้ส่งออกเป็นผู้จัดหาข้าวส่งในนามรัฐบาลไทยเพื่อขายให้กับรัฐบาลของประเทศผู้ซื้อ การขายส่งออกข้าวส่วนใหญ่จะเป็นการขายผ่านบริษัทนายหน้าค้าข้าวในต่างประเทศ (broker) ซึ่งเป็นบริษัทขนาดใหญ่และมีเครือข่ายไปทั่วโลก บางบริษัทมีธุรกิจในเครือครบวงจรทั้งในด้านการค้า การเงิน และโลจิสติกส์ ตลอดจนมีความได้เปรียบใน

^๑ที่มา: <http://www.thairiceassociation.com/index.php?page=memberlist>

ด้านความสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ เช่น Schepens & Co. SA ในยุโรป Creed Rice ในสหรัฐอเมริกา และ Louis Dreyfus Commodities ในสิงคโปร์ เป็นต้น”

ข้อมูลข่าวสารที่ได้จากบริษัทนายหน้ามีประโยชน์ต่อผู้ส่งออกไม่เพียงแต่ด้านการซื้อขายในแต่ละครั้งเท่านั้น หากยังเป็นข้อมูลที่ผู้ส่งออกสามารถใช้พิจารณาถึงโอกาสและช่องทางในการทำธุรกิจต่อไป ตลอดจนการตัดสินใจภายใต้ความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ในขณะเดียวกันผู้นำเข้าก็ได้รับประโยชน์จากการติดต่อผ่านบริษัทนายหน้าโดยสามารถซื้อข้าวตามคุณภาพและปริมาณที่ต้องการได้อย่างรวดเร็ว

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะพบว่าห่วงโซ่การผลิตข้าวของไทยค่อนข้างมีความซับซ้อน โดยเฉพาะในส่วนของการค้าข้าวที่ประกอบด้วย 3 ฝ่ายที่มีบทบาทสำคัญ คือ โรงสีข้าว ห้าง และผู้ส่งออก ซึ่งมีการแบ่งหน้าที่กันทำอย่างค่อนข้างชัดเจน มีบทบาทในการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน แม้อาจจะมีปัญหาและความขัดแย้งกันเกิดขึ้นบ้าง แต่เมื่อรูปแบบการทำธุรกิจและการค้ามีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ระบบการค้าข้าวจึงควรได้รับการปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าเดิม เพื่อลดความเสี่ยงและความขัดแย้งในการค้าระหว่าง 3 ฝ่าย รายงานการศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระบบการค้าข้าวระหว่าง 3 ฝ่าย และหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาระบบการค้าข้าวของไทย โดยจะวิเคราะห์ระบบการค้าข้าวในส่วนที่เป็นปัญหาอย่างละเอียดในบทที่ 4 และ 5 ต่อไป

2.3 โครงสร้างตลาดและการกระจุกตัวในตลาดการค้าข้าวของไทย

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงข้อมูลเบื้องต้นของโครงสร้างตลาดและการกระจุกตัวของผู้ซื้อและผู้ขายในตลาดการค้าข้าวของไทยที่มีผู้เกี่ยวข้อง 3 ฝ่าย คือ โรงสีข้าวในฐานะผู้ขาย ห้างในฐานะคนกลาง และผู้ส่งออกในฐานะผู้ซื้อ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์พฤติกรรมการแข่งขันรวมถึงอำนาจในการต่อรองระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายในตลาดในขั้นต่อไป

ระบบการผลิตและการค้าข้าวของไทยในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ โดยมีสาเหตุหลักจากนโยบายประกันราคาข้าวและโครงการรับจำนำข้าวที่ทำให้ปริมาณข้าวเปลือกเพิ่มขึ้นอย่างมาก ในขณะเดียวกันโรงสีก็มีการขยายการลงทุนและเพิ่มกำลังการผลิตเพื่อรองรับปริมาณข้าวเปลือกที่เพิ่มขึ้น จากข้อมูลของกระทรวงพาณิชย์พบว่า มีจำนวนโรงสี 1,257 โรง โดยมีกำลังการผลิตรวม 380,512 ตันต่อวัน อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี สมาคมโรงสีข้าวไทยได้ระบุว่า โรงสีในประเทศไทยมีจำนวนมากกว่า 1,400 โรง

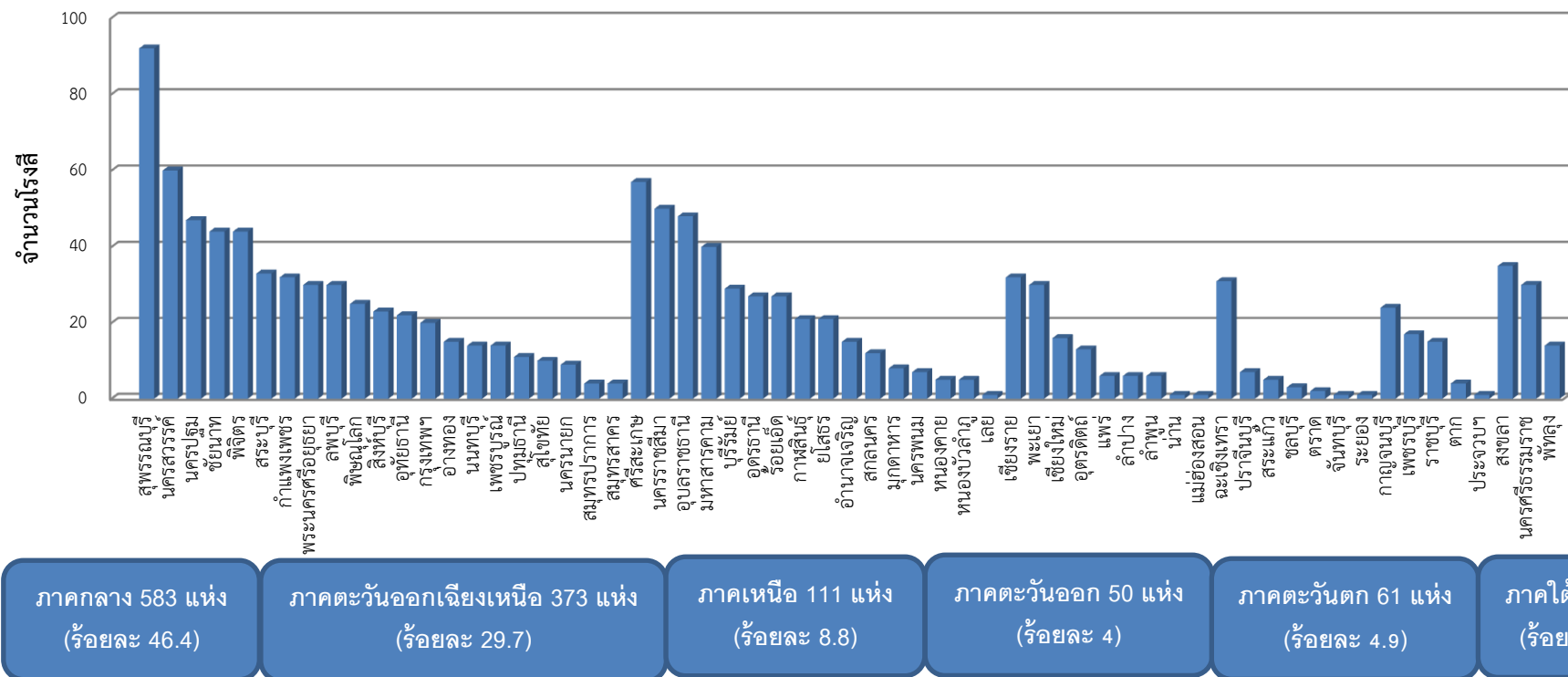
เมื่อเทียบกำลังการผลิตของโรงสีกับผลผลิตข้าวเปลือกของปี 2558/2559 ซึ่งคาดว่าจะมีปริมาณ 27.06 ล้านตัน ก็จะพบว่ากำลังการผลิตของโรงสีมีเกินกว่าปริมาณผลผลิตถึง 3 เท่า (ข่าวจากเว็บไซต์รัฐบาลไทย <http://www.thaigov.go.th/>) และจากแผนภาพที่ 2.2 และตารางที่ 2.6 จะพบว่า โรงสีข้าวกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ภาคกลาง และเมื่อพิจารณากำลังการผลิตในแต่ละภาคและจังหวัดเทียบกับปริมาณผลผลิตแล้ว พบว่าในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ จำนวนโรงสีและกำลังการผลิตเกินปริมาณผลผลิตข้าว ยกเว้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือในบางพื้นที่ มีโรงสีน้อยเมื่อเทียบกับผลผลิต โดยเฉพาะในช่วงผลผลิตออกสู่ตลาดพร้อมกันเป็นจำนวนมาก จากสถานการณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันโรงสีน่าจะมีการแข่งขันกันซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาเนื่องจากยังมีกำลังการผลิตส่วนเกินอยู่มาก ในขณะที่ชาวนามีทางเลือกและอำนาจต่อรองกับโรงสีสูงขึ้นกว่าในอดีต

ตารางที่ 2.6: การกระจายตัวของโรงสีและกำลังการผลิตตามภูมิภาค (ข้อมูล ณ วันที่ 1 มิ.ย. 2559)

ภูมิภาค	จำนวนจังหวัดที่มีโรงสี	จำนวนโรงสี	กำลังการผลิต (ตันต่อวัน)
ภาคกลาง	21	583	178,077
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	16	373	153,274
ภาคเหนือ	9	111	17,296
ภาคตะวันออก	7	50	14,560
ภาคตะวันตก	5	61	12,089
ภาคใต้	3	79	5,216
รวมทั่วประเทศ	61	1,257	380,512

ที่มา: กองส่งเสริมการสินค้าเกษตร 2 กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์

แผนภาพที่ 2.2: การกระจายตัวของจำนวนโรงสีตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย (ข้อมูล ณ วันที่ 1 มิ.ย. 2559)

ที่มา: กองส่งเสริมการสินค้าเกษตร 2 กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์

สำหรับโครงสร้างตลาดและการกระจุกตัวของผู้ซื้อและผู้ขายในส่วนกลางน้ำของห่วงโซ่คือ ระหว่างโรงสีและผู้ส่งออก จากข้อมูลของกรมศุลกากร พบว่าในปัจจุบันมีผู้ส่งออกข้าวที่เป็นสมาชิกสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย จำนวน 222 ราย⁹ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลจำนวนผู้ส่งออก (ข้อมูลจำนวนสมาชิกสมาคมผู้ส่งออก¹⁰) คิดเป็นร้อยละ 17 ของจำนวนโรงสีทั้งหมด อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเครือข่ายบริษัทของผู้ส่งออกโดยใช้นามสกุลของกรรมการผู้จัดการบริษัท พบว่า จะมีบริษัทผู้ส่งออกเหลือเพียง 189 บริษัท คิดเป็นร้อยละ 15 ของจำนวนโรงสีทั้งหมด เพราะฉะนั้น ด้วยจำนวนผู้ขายในตลาด (โรงสี) มีมากกว่า ผู้ซื้อ (ผู้ส่งออก) อยู่มากจึงอาจมีปัญหาในเรื่องอำนาจในการต่อรองราคาระหว่างโรงสีและผู้ส่งออกได้

นอกจากนี้ จากการเปรียบเทียบ และเมื่อพิจารณาส่วนแบ่งทางการตลาดของผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ที่สุด จำนวน 5 ราย พบว่ามีส่วนแบ่งถึงร้อยละ 38 ดังแสดงในตารางที่ 2.7 จึงอาจเป็นไปได้ว่าโรงสีมีทางเลือกในการขายอยู่น้อยเพราะความต้องการภายในประเทศมีไม่มากและมีอำนาจต่อรองน้อยกว่าผู้ซื้อหรือผู้ส่งออก¹¹

ตารางที่ 2.7: ส่วนแบ่งทางการตลาดของผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ของประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2558–2559

กลุ่มผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่	ส่วนแบ่งทางการตลาด	
	พ.ศ. 2558	ม.ค. – เม.ย. 2559
ผู้ส่งออกข้าวใหญ่ที่สุด 3 ราย	28%	28%
ผู้ส่งออกข้าวใหญ่ที่สุด 5 ราย	38%	37%
ผู้ส่งออกข้าวใหญ่ที่สุด 10 ราย	51%	50%
ผู้ส่งออกข้าวใหญ่ที่สุด 20 ราย	68%	67%

ที่มา: กรมศุลกากร

⁹ http://www.thairiceexporters.or.th/member_10.htm

¹⁰ http://www.thairiceexporters.or.th/member_1.htm

¹¹ อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่กล่าวมานี้ยังเป็นเพียงแค่ข้อมูลเบื้องต้นจึงยังมีข้อจำกัดในการวิเคราะห์อยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลเกี่ยวกับส่วนแบ่งการตลาดของผู้ส่งออกซึ่งเป็นเพียงแค่การจำแนกผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ที่สุด เป็นการจำแนกรายนิติบุคคลโดยไม่ได้คำนึงถึงโครงสร้างผู้ถือหุ้นอย่างละเอียด ดังนั้น หากต้องการศึกษาสถานะการแข่งขันในตลาดซื้อขายข้าวเพิ่มเติม จะต้องแสวงหาข้อมูลในเชิงลึกมากขึ้นเพื่อวิเคราะห์โครงสร้างตลาดและการกระจุกตัวของตลาดการค้าข้าวของไทย

ในการวิเคราะห์อำนาจต่อรองระหว่างโรงสีและผู้ส่งออกนี้ อาจอ้างอิงจาก Five Forces Model ซึ่งวิเคราะห์ระดับการแข่งขันในแต่ละอุตสาหกรรมจาก 5 ปัจจัยด้วยกัน ได้แก่ (1) การแข่งขันกันระหว่างคู่แข่งภายในอุตสาหกรรมเดียวกัน (Rivalry Among Current Competitors)(2) อำนาจต่อรองของผู้ค้า (Bargaining Power of Suppliers) (3) อำนาจต่อรองของลูกค้า (Bargaining Power of Customers) (4) ภัยคุกคามจากสินค้าทดแทน (Threat of Substitute Products or Services) และ (5) ภัยคุกคามจากผู้แข่งขันหน้าใหม่ (Threat of New Entrants)

เมื่อพิจารณาจากเครื่องมือดังกล่าวในปัจจุบันด้านอำนาจการต่อรองของลูกค้าพบว่า ผู้ขายหรือโรงสีขาดอำนาจการต่อรองกับผู้ส่งออกหรือลูกค้า เนื่องจากลูกค้ามีจำนวนน้อยกว่าผู้ขาย โดยเฉพาะลูกค้ารายใหญ่ที่ซื้อสินค้าในปริมาณมากย่อมมีสิทธิในการเลือกซื้อในราคาและคุณภาพที่ตนเองพอใจ รวมถึงกำหนดเงื่อนไขในการซื้อโดยที่ผู้ขายหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนี้ การที่โรงสียังประสบปัญหาสภาพคล่องในการดำเนินธุรกิจ เนื่องจากต้องจ่ายเงินสดให้กับชาวนา แต่ยังไม่ได้รับเงินจากผู้ส่งออกจนกว่าผู้ส่งออกจะขายข้าวได้ อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้โรงสีขาดอำนาจการต่อรองกับผู้ส่งออกเช่นกัน

ดังนั้น หากผู้ขายต้องการจะมีอำนาจการต่อรองกับลูกค้ามากขึ้นสามารถทำได้โดยการรวมกลุ่มผู้ขายเพื่อให้มีความเท่าเทียมกับลูกค้าและสามารถกำหนดหลักเกณฑ์ข้อตกลงในการขายได้ดีขึ้น ขณะที่ลูกค้าจะต่อรองได้น้อยลง ทำให้เกิดความเป็นธรรมต่อทั้งสองฝ่าย โดยโรงสีสามารถรวมกลุ่มตามจังหวัดหรือภูมิภาคเพื่อบริหารจัดการปริมาณข้าว เพื่อขายให้กับผู้ส่งออกอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะทำให้กลุ่มโรงสีมีทางเลือกในการขายข้าวให้กับผู้ส่งออกที่มีเงื่อนไขการรับซื้อที่ดีที่สุด อีกทั้งการรวมกลุ่มนี้อาจมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการเงินระหว่างกันในกรณีที่ขาดสภาพคล่องด้วย

ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยเชื่อว่า โรงสีจะสามารถใช้ความได้เปรียบทางที่ตั้งประกอบกับการเพิ่มขึ้นของปริมาณการค้าชายแดนหรือการค้าผ่านเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นโอกาสในการรวมกลุ่มเพื่อเปิดตลาดส่งออกด้วยตนเอง โดยในปัจจุบันมีโรงสีขนาดใหญ่ที่ผันตัวเองเป็นผู้ส่งออกในช่องทางการส่งออกต่าง ๆ ผู้ส่งออกที่เป็นโรงสีนี้มีความได้เปรียบผู้ส่งออกข้าวกลุ่มเดิมจากการมีต้นทุนต่ำกว่าเมื่อส่งออกเอง โดยตัดขั้นตอนพ่อค้าคนกลางออกไปจึงสามารถเสนอราคาได้ถูกกว่าผู้ส่งออกเดิม และแพงกว่าไม่มากเมื่อเทียบกับราคาข้าวเวียดนาม ทำให้ผู้ส่งออกที่เป็นโรงสีนี้ก้าวขึ้นมาแข่งขันและช่วงชิงส่วนแบ่งการตลาดกับกลุ่มผู้ส่งออกเดิมได้มาก¹² ซึ่งจาก Five Forces Model อาจเรียกได้ว่า โรงสีที่ผันตัวเป็นผู้ส่งออกด้วยกลายเป็น “ภัยคุกคาม” (Threats of New Entrants) ต่อผู้ประกอบการธุรกิจส่งออกข้าวเดิม

¹² http://m.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1442811639

ทั้งนี้ การรวมกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจการต่อรองในห่วงโซ่อุปทานการค้าข้าวควรคำนึงถึงความเท่าเทียมตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ การสร้างอำนาจการต่อรองให้กับโรงสีแล้ว โดยมีได้เสริมความเข้มแข็งให้แก่ชาวนา ก็อาจทำให้ปัญหาความไม่เท่าเทียมระหว่างชาวนากับโรงสีทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น การสร้างความเข้มแข็งให้กับชาวนาในระยะยาว อาทิ การรวมกลุ่มกันปลูกข้าวอย่างเป็นระบบ และการรวมกลุ่มปลูกข้าวที่ใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ และเทคนิคที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับพื้นที่ จะเป็นการลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต รวมทั้งการแปรรูปเพิ่มมูลค่าผลผลิตข้าวจะช่วยเพิ่มความสามารถการแข่งขันในตลาด ทำให้ชาวนามีรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดี พร้อมนี้การรวมกลุ่มยังเป็นช่องทางในการรับเงินสนับสนุนโดยตรงจากภาครัฐ เพื่อนำไปใช้ปรับปรุงกระบวนการผลิตตั้งแต่ต้นสายห่วงโซ่อุปทานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การรวมกลุ่มจึงอาจช่วยให้ชาวนาในประเทศไทยสามารถพึ่งพาตนเองได้โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาโรงสีแต่เพียงอย่างเดียว และเมื่อทุกฝ่ายในห่วงโซ่อุปทานการค้าข้าวต่างมีอำนาจการต่อรองที่เท่าเทียมกันย่อมทำให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในลักษณะตลาดแข่งขันสมบูรณ์

บทที่ 3

ประเด็นปัญหาในระบบการซื้อขายข้าวของไทย

ด้วยข้าวเป็นสินค้าหลักของประเทศไทย ทั้งเพื่อการบริโภคในประเทศและการส่งออกสู่ตลาดโลก มาเป็นเวลานาน ผู้เกี่ยวข้องในห่วงโซ่การผลิตและซื้อขายข้าว ตั้งแต่ชาวนา โรงสี หียง และผู้ส่งออก ต่างได้ สังเกตพบการฉ้อโกงในอุตสาหกรรมข้าวมาเป็นเวลานาน ซึ่งประสบการณ์และความเชี่ยวชาญนี้ทำให้ประเทศไทยสามารถครองตำแหน่งผู้ผลิตและผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ของโลกมาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม วิกฤติการณ์ในการซื้อขายข้าวที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้เกิดระบบการซื้อขายข้าวที่ยึดถือธรรมเนียมปฏิบัติเป็นหลัก ซึ่งอาจไม่เหมาะสมกับยุคสมัยสถานะของตลาด และพฤติกรรมการค้าที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น เพื่อให้ระบบการซื้อขายข้าวของไทยมีความทันสมัยและยังคงรักษาความเป็นธรรมให้กับผู้เกี่ยวข้อง ทุกฝ่าย จึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบการซื้อขายข้าวในปัจจุบัน และหาวิธีการ ปรับปรุงระบบดังกล่าวต่อไป

ในการพิจารณาระบบการซื้อขายข้าวปัจจุบัน ผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากสมาคมโรงสีข้าวไทย สมาคมค้าข้าวไทย และสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย ในการถ่ายทอดประสบการณ์โดยตรงในห่วงโซ่การซื้อขาย ข้าว ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นปัญหาในการซื้อขายข้าวได้ดังนี้

3.1 สัญญาซื้อขาย การกำหนดราคาและเงื่อนไขการชำระเงิน

3.1.1 ประเด็นปัญหา

ระบบการค้าข้าวของไทยประกอบด้วยผู้เกี่ยวข้อง 3 ฝ่าย ได้แก่ โรงสีข้าว หียง และผู้ส่งออก โดยหียงทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างโรงสีข้าวในฐานะผู้ขายข้าวและผู้ส่งออกในฐานะผู้ซื้อ โดยการทำหน้าที่ของหียงประกอบด้วยการดำเนินการใน 2 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่

- (1) ผู้ส่งออกซื้อข้าวผ่านหียงประมาณ 90% ของการซื้อขายทั้งระบบ โดยหียงจะมีหน้าที่ในลักษณะเป็นตัวแทนซื้อขายข้าว (agent หรือ broker) รวบรวมข้าวให้ตามคุณภาพ ลักษณะ และปริมาณ ตามที่ต้องการจากโรงสีต่างๆ และได้รับค่าธรรมเนียมตอบแทนประมาณ 0.75 - 1% ของมูลค่าการซื้อขาย
- (2) ผู้ส่งออกบางส่วน หรือประมาณ 10% ของการซื้อขาย ซื้อข้าวจากโรงสีโดยตรงหรือซื้อผ่านหียงที่เป็นตัวแทนของผู้ส่งออกโดยตรง และสัดส่วนอาจมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

การซื้อขายข้าวโดยส่วนใหญ่จะเป็นการตกลงซื้อขายกันโดยวาจา ไม่มีเอกสารสัญญาเป็นทางการ โดยในการซื้อข้าวผ่านหียง เมื่อมีการตกลงซื้อขายกันแล้ว โรงสีจะออกเอกสารส่งมอบข้าวให้หียง

เพื่อนำไปส่งให้กับผู้ส่งออกอีกต่อหนึ่ง เนื่องจากหยงเป็นผู้ส่งมอบสินค้าและเอกสารส่งมอบข้าวให้กับผู้ส่งออก ผู้ส่งออกจึงติดต่อกับหยงโดยตรง เสมือนหยงเป็นเจ้าของสินค้า นอกจากนี้ เอกสารส่งมอบข้าวยังมีปัญหาของความสัมพันธ์ของเอกสารหลายประการ อาทิ

(1) ไม่มีการระบุว่า โรงสีใดเป็นเจ้าของสินค้าเอกสารดังกล่าวจึงไม่เอื้อต่อการใกล้เคียงหรือเจรจาระหว่างโรงสีและผู้ส่งออก

(2) ไม่มีการระบุถึงบทบาทของแต่ละฝ่ายในการเป็นผู้ซื้อ ผู้ขาย หรือตัวแทนอย่างชัดเจน เอกสารดังกล่าวจึงไม่สามารถนำเอกสารไปใช้ดำเนินการทางกฎหมายได้

นอกจากนี้ ยังมีความไม่ชัดเจนในข้อตกลงทางการค้าอื่น ๆ ทั้งในเรื่องราคา การส่งมอบคุณภาพของสินค้า ระยะเวลาการชำระเงิน ซึ่งอาจจะเป็นช่องโหว่ที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมทางการค้าได้ เช่น การชำระเงินล่าช้า การปฏิเสธที่จะส่งมอบหรือรับมอบข้าวเมื่อราคาข้าวในตลาดโลกเปลี่ยนแปลงไป หรือการจงใจฉ้อโกงการซื้อข้าวโดยมิได้ตกลงซื้อขายเด็ดขาด เป็นต้น

3.1.2 ข้อคิดเห็นจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

(1) สมาคมโรงสีข้าวไทย ให้ข้อมูลว่าผู้ส่งออกหรือผู้ซื้อมีอำนาจเหนือตลาดด้านการต่อรอง ถึงแม้ว่าจะมีผู้ส่งออกที่จดทะเบียนมากถึง 200-300 ราย แต่มีการดำเนินเชิงธุรกิจจริงเพียงแค่ 30-50 รายเท่านั้น อีกทั้งส่วนแบ่ง 80% ของปริมาณการส่งออกเป็นของผู้ส่งออกรายใหญ่เพียงแค่ 4-5 รายเท่านั้น ในขณะที่ผู้ขายหรือโรงสีมีจำนวนมากเฉพาะที่จดทะเบียนกับทางราชการและดำเนินธุรกิจอยู่มากถึง 1,489 ราย จึงทำให้เกิดการแข่งขันกันเองระหว่างโรงสีและทำให้โรงสีขาดทางเลือกและอำนาจต่อรอง รวมทั้งต้องยอมรับเงื่อนไขการค้าที่ผู้ซื้อตั้งขึ้นถึงแม้จะไม่เป็นธรรมก็ตาม อาทิ

- ผู้ส่งออกกำหนดระยะเวลาชำระเงินนาน แม้จะได้รับมอบข้าวแล้วก็ตาม ทำให้โรงสีเสียโอกาสในการทำธุรกิจ โดยเฉพาะเมื่อการส่งมอบข้าวในงวดดังกล่าวมีมูลค่าสูง นอกจากนี้ โรงสีต้องรับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาเป็นเงินสด ทำให้โรงสีขาดสภาพคล่องเสียโอกาสจากดอกเบี้ยที่จะเกิดกับรายรับที่พึงได้ และเสียรายจ่ายด้านดอกเบี้ยอันเกิดจากเงินที่จ่ายให้กับชาวนาไปแล้ว รวมทั้งอาจทำให้โรงสีขาดสภาพคล่องในการทำธุรกิจหากธุรกรรมที่ไม่ได้รับชำระเงินมีมูลค่ามาก

- ผู้ส่งออกอ้างว่า ยังไม่ได้รับชำระเงินจากผู้ซื้อในต่างประเทศ ทำให้ไม่สามารถจ่ายเงินให้กับโรงสีได้

- ผู้ส่งออกใช้ยอดเงินค้างชำระอยู่เป็นเครื่องมือในการต่อรองและสร้างอำนาจในการกำหนดราคากับโรงสี โดยอาจใช้ข้ออ้างเรื่องคุณภาพสินค้าเพื่อตัดราคา ณ วันชำระเงินและ/หรือเลื่อน

การส่งมอบสินค้าออกไปทำให้โรงสีเผชิญความเสี่ยงจากการไม่สามารถรับรู้รายได้ที่แน่นอนจนกว่าจะถึงวันชำระเงิน เนื่องจากราคาข้าวในตลาดโลกมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

- ผู้ส่งออกบางครั้งอ้างว่า ข้าวที่ได้รับมีปัญหาด้านคุณภาพ ทั้งนี้ เนื่องจากได้นำข้าวที่รับมอมมากองรวมกัน ทำให้ไม่อาจทราบได้ว่า ข้าวที่มีปัญหานั้นเป็นข้าวของโรงสีใด จึงระงับการชำระเงินให้กับโรงสีทุกแห่งที่มีส่วนในการส่งมอบข้าวในงวดนั้น ๆ ซึ่งสาเหตุอาจเกิดจากการซื้อขายผ่านหอยซึ่งรวบรวมข้าวเป็นปริมาณมากและไม่แยกแยะให้เป็นสัดส่วน

- ผู้ส่งออกไม่เกรงกลัวการดำเนินการทางกฎหมาย เนื่องจากผู้ส่งออกบางครั้งซื้อข้าวผ่านบริษัทลูกที่มีขนาดเล็กและยินยอมที่จะให้บริษัทลูกถูกฟ้องร้อง เนื่องจากไม่กระทบกับภาพรวมของบริษัทหลักของผู้ส่งออกนั้น

- ผู้ส่งออกบางครั้งยกเลิกสัญญาซื้อหรือสัญญาส่งมอบสินค้า โดยโรงสีไม่สามารถเรียกร้องค่าเสียหายได้ อย่างไรก็ดี เมื่อโรงสีเป็นฝ่ายบอกเลิกสัญญา ผู้ส่งออกมักเรียกค่าเสียหายจากโรงสี

ดังนั้น สมาคมโรงสีข้าวจึงเสนอว่าควรจะมีการทำสัญญาหรือเอกสารการซื้อขายร่วมกันทั้งสามฝ่ายคือ โรงสี หอย และผู้ส่งออกเพื่อความชัดเจนในบทบาทและหน้าที่ของแต่ละฝ่าย ราคา และเงื่อนไขในการซื้อขาย ซึ่งโรงสีสามารถใช้เป็นหลักฐานในการดำเนินการทางกฎหมายกรณีมีการผิดนัดชำระเงิน หรือใช้เป็นหลักฐานที่มาของรายได้ในการขอสินเชื่อจากสถาบันการเงินได้ด้วย และหากเป็นไปได้ สมาคมโรงสีข้าวไทยต้องการให้ผู้ส่งออกส่งจ่ายเช็คลงวันที่ล่วงหน้าให้แก่ผู้ขายทุกครั้งที่มีการซื้อขายและมีการส่งมอบสินค้าแล้วเสร็จ เพื่อเป็นหลักประกัน และยังมีผลพลอยได้คือโรงสีสามารถนำเช็คไปขายลดเพื่อนำเงินมาหมุนเวียนซึ่งเป็นการเสริมสภาพคล่องให้กับระบบการค้าข้าวด้วยอีกทางหนึ่ง

(2) สมาคมค้าข้าวไทย ให้ข้อมูลสอดคล้องกับสมาคมโรงสีว่าการซื้อขายข้าวส่วนใหญ่เป็นการตกลงด้วยวาจาโดยอาศัยความไว้นับถือใจกัน ไม่ได้มีเอกสารซื้อขายกันอย่างเป็นทางการ แม้ว่าจะมีมูลค่าการซื้อขายกันหลายล้านบาทในแต่ละครั้ง

อีกทั้งในปัจจุบันหอยต้องประสบการแข่งขันอย่างรุนแรงทั้งจากการที่ผู้ส่งออกและโรงสีหันมาซื้อขายกันโดยตรงมากขึ้น และจากการที่ผู้ส่งออกมีหอยในสังกัดของตัวเองมากขึ้น ยิ่งทำให้ผู้ส่งออกมีอำนาจในการกำหนดราคาและเงื่อนไขทางการค้าและกำหนดระยะเวลาในการชำระเงินที่ยาวนานขึ้น ในขณะที่ระหว่างที่รอผู้ส่งออกชำระเงิน หอยต้องสำรองเงินล่วงหน้าให้กับโรงสี เพื่อแข่งขันในการหาซื้อข้าว หอยจึงต้องแบกรับความเสี่ยงทั้งในกรณีที่โรงสีหรือผู้ส่งออกผิดสัญญา

นอกจากนี้ ผู้ส่งออกยังสามารถใช้ยอดเงินที่ค้างชำระอยู่เป็นเครื่องมือเพื่อต่อรองราคา เพื่อเลื่อนการรับมอบสินค้า ในกรณีที่ราคาตลาดปรับตัวลดลง หรือเพื่อบังคับให้มีการส่งมอบข้าว ในกรณีที่ราคาตลาดปรับตัวเพิ่มขึ้น (ทำให้การบิดพลิ้วไม่ยอมส่งมอบข้าวของโรงสีเป็นไปได้ยาก)

ดังนั้น สมาคมค้าข้าวไทยจึงเห็นว่าควรจะมีการทำเอกสารการซื้อขายอย่างเป็นทางการ ระหว่างโรงสี หยาง และผู้ส่งออก เพื่อกำหนดเงื่อนไขการค้า ราคาและคุณภาพสินค้าให้ชัดเจน และหากเป็นไปได้ ขอให้ผู้ส่งออกออกเช็คคลังวันที่ล่วงหน้า เมื่อซื้อข้าวในแต่ละครั้งและได้รับมอบข้าวแล้ว

(3) สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย มีความเห็นแตกต่างจากสมาคมโรงสีข้าวไทยและสมาคมค้าข้าวไทยว่า การซื้อขายข้าวในปัจจุบันมีการแข่งขันกัน ราคาสินค้าขึ้นอยู่กับอุปสงค์และอุปทานในตลาด ผู้ส่งออกไม่มีอำนาจในการกำหนดราคารับซื้อข้าวแต่อย่างใด อีกทั้งผู้ขายมีทางเลือกในการขายสินค้า และสามารถใช้ประสบการณ์ในการตัดสินใจว่าจะขายข้าวให้ผู้ซื้อรายใด เพราะมีผู้ซื้อหลายราย หรืออาจจะเลือกส่งออกเองก็ได้

ผู้ส่งออกเองก็ต้องประสบการแข่งขันอย่างรุนแรงในตลาดโลกทั้งจากคู่แข่งต่างประเทศ และผู้ส่งออกไทยเช่นกันเนื่องจากโครงการรับจำนำข้าวทำให้เกิดโรงสีขนาดใหญ่ขึ้นมาเป็นจำนวนมาก และในปัจจุบันมีโรงสีขนาดใหญ่ที่ผันตัวมาเป็นผู้ส่งออกและขายตัดราคากันเอง ทำให้ผลตอบแทนต่อหน่วยจากการขายข้าวต่ำมาก

นอกจากนี้ การขายส่วนใหญ่หรือประมาณร้อยละ 90 ของมูลค่าการส่งออก ต้องยอมให้มีระยะเวลาการชำระเงินค่อนข้างนานและไม่มี Letter of Credit (L/C) ถึงแม้ว่าผู้ส่งออกต้องแบกรับความเสี่ยงอย่างมากแต่ผู้ส่งออกก็ยอมรับได้เพราะถือว่าเป็นเงื่อนไขทางการค้าและเพื่อให้สามารถแข่งขันได้ในทำนองเดียวกันโรงสีซึ่งเป็นผู้ขายในประเทศก็ควรทำความเข้าใจว่าเงื่อนไขการค้าและกำหนดเวลาในการชำระเงินเป็นเรื่องของการต่อรองและสมควรใจตกลงกันระหว่างคู่ค้า พร้อมทั้งยังยืนยันว่าผู้ส่งออกส่วนใหญ่ไม่เคยนำเอาเงินค้างชำระมาเป็นเครื่องมือในการตัดราคา ไม่เคยเลื่อนการรับมอบสินค้าในกรณีที่ราคาตลาดลดลง และไม่เคยเหมารวมชะลอการจ่ายเงินให้กับทุกโรงสีเมื่อคุณภาพข้าวงวดใดงวดหนึ่งมีปัญหาโดยเชื่อว่าพฤติกรรมดังกล่าวเป็นเรื่องของผู้ส่งออกเฉพาะรายมากกว่า

อย่างไรก็ดี สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทยก็เห็นด้วยและพร้อมที่จะทำเอกสารการซื้อขายที่เป็นมาตรฐานโดยการตกลงร่วมกัน 3 ฝ่ายระหว่าง โรงสีข้าว หยาง และผู้ส่งออก เพราะจะทำให้ได้รับสินค้าตามราคา ปริมาณ และเงื่อนไขตามที่ตกลงกัน และเป็นหลักฐานในการผูกมัดผู้ขายไม่ให้ขายเบี่ยงไม่ยอมส่งมอบสินค้าในกรณีที่ราคาตลาดปรับตัวสูงขึ้น ทั้งนี้ การเข้าร่วมทำเอกสารซื้อขายหรือสัญญาที่จะเกิดขึ้นต้องเป็นไปตามความสมัครใจของผู้ซื้อและผู้ขายไม่ใช้การบังคับ เพราะการทำสัญญาถือว่าเป็นเงื่อนไข

ทางการค้าอย่างหนึ่ง รวมถึงการให้ชำระค่าสินค้าเป็นเช็คส่งจ่ายล่วงหน้าด้วยก็เป็นเงื่อนไขทางการค้าที่ต้องต่อรองและสมัครใจตกลงระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายด้วยเช่นเดียวกัน

3.1.3 สรุป

สมาคมโรงสีข้าวไทยและสมาคมผู้ค้าข้าวไทยเห็นตรงกันว่าควรจะมีรูปแบบเอกสารการซื้อขายหรือสัญญามาตรฐานที่กำหนดราคาซื้อขาย คุณภาพ การส่งออก กำหนดการชำระเงิน และเงื่อนไขการค้าอื่น ๆ ให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการบิดพลิ้วในการส่งมอบหรือรับมอบสินค้า หรือการหักราคา ณ วันชำระเงิน หรือถ้าเป็นไปได้ ขอให้มีการส่งจ่ายเช็คล่วงหน้าเมื่อซื้อขายและรับมอบสินค้าครบถ้วนแล้ว ทุกครั้ง ทางด้านสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทยก็เห็นด้วยกับการให้มีเอกสารการซื้อขายหรือสัญญามาตรฐาน เพื่อให้มีความชัดเจน ทั้งนี้การทำสัญญาซื้อขายต้องเป็นไปตามความสมัครใจไม่ใช้การบังคับ เช่นเดียวกับการให้ชำระค่าสินค้าเป็นเช็คส่งจ่ายล่วงหน้าด้วยก็เป็นเงื่อนไขทางการค้าที่ต้องต่อรองและสมัครใจตกลงกันระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย

3.2 การกำหนดคุณภาพและมาตรฐานสินค้า

3.2.1 ประเด็นปัญหา

ระบบการซื้อขายข้าวระหว่างโรงสีข้าว หุง และผู้ส่งออกในปัจจุบันเป็นการซื้อขายตามตัวอย่างข้าว โดยจะกำหนดพันธุ์ สัดส่วนข้าวหัก ความชื้น ขนาดเมล็ด สี ฯลฯ แล้วแต่จะตกลงกันระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย ไม่ได้มีการอ้างอิงกับมาตรฐานกลางของรัฐหรือมาตรฐานที่เป็นสากล¹³ การตรวจสอบคุณภาพข้าวจะเป็นเรื่องระหว่างผู้ขาย (ก่อนส่งมอบ) และผู้ซื้อ (ภายหลังส่งมอบ) โดยไม่มีการพบกันระหว่างตัวแทนของแต่ละฝ่าย เพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพของข้าว ไม่มีตัวกลางที่ทำหน้าที่รับรองคุณภาพข้าวโดยตรง และไม่ได้มีหน่วยงานกลางของรัฐเข้ามาทำหน้าที่ร่วมตรวจสอบมาตรฐานข้าว¹⁴ ในกรณีที่ข้าวที่ส่งมอบจริงไม่ได้เป็นไปตามมาตรฐานที่ตกลงกัน ผู้ซื้อก็จะคิดค่าเสียหาย โดยหักลดราคาข้าวจากที่ได้ตกลง

¹³ประเทศไทยมีการกำหนดมาตรฐานสินค้าข้าว ตัวอย่างเช่น มาตรฐานข้าวสาร (มกษ 4004) มาตรฐานข้าวหอมมะลิไทย (มกษ 4000) และ ข้าวหอมไทย (มกษ 4001) โดยสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติประกาศกระทรวงพาณิชย์เรื่องกำหนดให้ข้าวขาวเป็นสินค้ามาตรฐาน และการกำหนดมาตรฐานสินค้าข้าวขาว และประกาศกระทรวงพาณิชย์เรื่องกำหนดให้ข้าวหอมมะลิไทยเป็นสินค้ามาตรฐานและการกำหนดมาตรฐานสินค้าข้าวหอมมะลิไทย (ฉบับที่ 2)

¹⁴เว้นแต่ในกรณีข้าวขาวและข้าวหอมมะลิส่งออกที่กำหนดให้สำนักงานมาตรฐานสินค้าหรือหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายทำหน้าที่ตรวจวิเคราะห์ตัวอย่างและวินิจฉัย และบังคับให้ผู้ส่งออกข้าวจะต้องแสดงใบรับรองมาตรฐานสินค้าเพื่อส่งออกต่อเจ้าหน้าที่ศุลกากรตามที่ระบุในพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าขาออก

กันไว้เดิมซึ่งก็ขึ้นอยู่กับ การตกลงกันระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย เนื่องจากในปัจจุบันยังไม่มีหลักเกณฑ์ในการหักลดราคาที่เป็นมาตรฐานกลางแต่อย่างใด

3.2.2 ข้อคิดเห็นจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

(1) สมาคมโรงสีข้าวไทย ให้ข้อมูลว่าผู้ส่งออกหรือผู้ซื้อที่มีอำนาจในการต่อรองสูงกว่าโรงสีหรือผู้ขายเนื่องจากผู้ส่งออกขนาดใหญ่จำนวนมากไม่กีรายมีส่วนแบ่งตลาดสูงมาก ในขณะที่โรงสีมีจำนวนมากและแข่งขันกัน ผู้ส่งออกนอกจากจะใช้อุดเงินที่ค้างชำระอยู่เป็นเครื่องมือในการต่อรองกับโรงสียังสามารถกำหนดมาตรฐานข้าวค่อนข้างสูง เพื่อเป็นเหตุในการตัดราคาสินค้าในวันชำระราคา ทำให้โรงสีไม่สามารถรับรู้ว่าจะต้องถูกหักราคาเป็นจำนวนเท่าไรจนกว่าจะถึงวันชำระเงิน

ที่ผ่านมามักจะมีปัญหาในกรณีที่ราคาข้าวในตลาดปรับลง ผู้ซื้อจะขอเลื่อนการส่งมอบข้าวออกไปโดยอ้างเหตุผลว่าต้องใช้เวลาในการตรวจรับและตีราคาสินค้า หรือพบว่าสินค้าไม่เป็นไปตามมาตรฐาน ทำให้ผู้ขายได้รับความเสียหายจากการเสียโอกาสทางการค้าและการเสื่อมคุณภาพของสินค้า

นอกจากนี้ ความแตกต่างในวิธีการและหลักเกณฑ์การประเมินคุณภาพข้าวก็ยังสร้างความขัดแย้งให้กับโรงสีและผู้ซื้อ อาทิ เครื่องมือวัดความชื้นไม่ตรงกัน อีกทั้งการนำข้าวจากต่างแหล่งไปกองไว้รวมกันยังทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการประเมินคุณภาพและราคาด้วย ดังนั้น จึงเสนอว่าควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งขึ้นมา เพื่อตรวจสอบดูแลและรับรองเรียนปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น

(2) สมาคมค้าข้าวไทย ให้ข้อมูลสอดคล้องกับสมาคมโรงสีว่า ระบบการค้าข้าวในปัจจุบันผู้ส่งออก ซึ่งเป็นผู้ซื้อที่มีอำนาจต่อรองมากกว่าโรงสีและหยง มักกำหนดมาตรฐานข้าวที่สั่งซื้อผ่านหยงทั่วไปให้สูงกว่าการกำหนดมาตรฐานกับหยงในสังกัดของผู้ส่งออกเอง เพื่อเป็นเหตุในการตัดราคาและทำให้หยงทั่วไปไม่สามารถแข่งขันกับหยงในสังกัดของผู้ส่งออก

ที่ผ่านมาผู้ส่งออกใช้เวลาในการตรวจสอบคุณภาพและตีราคาสินค้านานมาก (อาจจะนานถึง 1-2 สัปดาห์) ทำให้มีกำหนดระยะเวลาในการชำระเงินค่อนข้างนาน นอกจากนั้นการขาดมาตรฐานกลางและหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับวิธีการสุ่มตัวอย่าง การตรวจสอบทำให้การวินิจฉัยคุณภาพข้าวต้องใช้ดุลยพินิจส่วนบุคคลสูง ก่อให้เกิดข้อขัดแย้งระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายได้ง่าย และยังทำให้ทำให้ผู้ส่งออกสามารถใช้คุณภาพเป็นข้ออ้างในการขอเลื่อนการส่งมอบสินค้าออกไปหรือเพื่อหักราคา โดยเฉพาะในช่วงที่ราคาในตลาดมีแนวโน้มลดลงโดยผู้ส่งออกสามารถหักราคาสินค้า ณ วันชำระเงินได้โดยไม่มีหลักเกณฑ์ในการหักราคาที่ชัดเจน

ดังนั้น จึงเสนอให้มีการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการที่เป็นมาตรฐานกลางในการตรวจสอบคุณภาพข้าว รวมถึงเกณฑ์ในการหักราคา และเสนอให้มีการจัดตั้งหน่วยงานกลางขึ้นมาทำหน้าที่อนุญาตตลาดการซึ่งอาจจะประกอบด้วย ตัวแทนจากสมาคมโรงสีข้าวไทย สมาคมค้าข้าวไทย สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย และตัวแทนจากกระทรวงพาณิชย์เพื่อทำหน้าที่ตัดสินข้อร้องเรียนในกรณีที่มีความขัดแย้ง

(3) สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย ให้ข้อมูลว่าที่ผ่านมาผู้ส่งออกส่วนใหญ่ไม่ได้มีการใช้ข้ออ้างเรื่องคุณภาพเพื่อเป็นเหตุที่ไม่เป็นธรรมในการหักราคาหรือเลื่อนการส่งมอบ อาจจะมีผู้ส่งออกบางรายที่มีพฤติกรรมที่ไม่ดีแต่ก็เป็นเรื่องเฉพาะรายไม่ใช่กรณีทั่วไป และมีความเห็นว่าข้อตกลงเรื่องคุณภาพข้าวและการส่งมอบควรจะเป็นการตกลงร่วมกันโดยสมัครใจระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย อย่างไรก็ตาม สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทยเห็นด้วย หากจะมีการกำหนดมาตรฐานและหลักเกณฑ์ในการตรวจสอบมาตรฐานที่เป็นกลางเพื่อความชัดเจนในการค้าขาย และเห็นว่าการทำเอกสารการซื้อขายหรือสัญญาซื้อขายจะทำให้ปัญหาขัดแย้งดังกล่าวลดลงได้ แต่การทำเอกสารการซื้อขายและสัญญาซื้อขายควรจะขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้ซื้อและผู้ขาย และไม่ควรเป็นมาตรการบังคับ

3.2.3 สรุป

สมาคมโรงสีข้าวไทย สมาคมค้าข้าวไทย และสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย มีข้อเสนอตรงกันในการกำหนดมาตรฐานและหลักเกณฑ์ในการตรวจสอบมาตรฐานสินค้าให้ชัดเจนโดยให้หน่วยงานของรัฐคือ กระทรวงพาณิชย์เข้ามาร่วมรับผิดชอบ และเสนอให้มีการตั้งคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยตัวแทน 4 ฝ่าย คือ สมาคมโรงสีข้าว สมาคมค้าข้าวไทย สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย และกระทรวงพาณิชย์ เพื่อทำหน้าที่วินิจฉัยในกรณีที่เกิดข้อขัดแย้งขึ้น

3.3 การหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย 0.75% ของการซื้อข้าวโดยผู้ส่งออก

3.3.1 ข้อเท็จจริง

ตามคำสั่งกรมสรรพากรที่ ท.ป. 4/2528 เรื่อง สั่งให้ผู้จ่ายเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40 แห่งประมวลรัษฎากร มีหน้าที่หักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย ข้อ 3 (8) กำหนดให้ผู้ส่งออกข้าว ซึ่งหมายรวมถึงข้าวสาร ปลายข้าว ข้าวกล้อง ปลายข้าวกล้อง ข้าวเนื้ และปลายข้าวเนื้ ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นข้าวเจ้าหรือข้าวเหนียวมีหน้าที่หักภาษี ณ ที่จ่ายจากผู้ขาย โดยคำนวณหักไว้ในอัตราร้อยละ 0.75 โดยมีข้อยกเว้นให้กับผู้ขายที่เป็นบุคคลธรรมดาและกลุ่มเกษตรกรตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์

3.3.2 ประเด็นปัญหา

ตามคำสั่งกรมสรรพากรที่ ท.ป. 4/2528 ดังกล่าวได้กำหนดหน้าที่ให้ผู้ส่งออกข้าว หากซื้อข้าวสารจากนิติบุคคลมีหน้าที่ต้องหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย จากผู้ขาย 0.75% เช่น หากผู้ส่งออกซื้อข้าวสารจากโรงสีมูลค่า 100 บาท โรงสีจะได้รับเงินจากผู้ส่งออกเพียง 99.25 บาท ส่วน 0.75 บาทที่ถูกหักไว้นั้นผู้ส่งออกมีหน้าที่ออกใบรับรองการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย และต้องนำส่งเงินจำนวนดังกล่าวแก่กรมสรรพากรในวันที่ 7 ของเดือนถัดไป โดยหลักการแล้วการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายจะไม่เป็นต้นทุนส่วนเพิ่มของโรงสีแต่อย่างใด เพราะโรงสีมีหน้าที่ต้องเสียภาษีเงินได้อยู่แล้ว โดยหากมีการหักไว้เกินกว่าภาษีเงินได้ที่โรงสีพึงจ่ายโรงสีก็สามารถขอคืนภาษีส่วนที่หักไว้เกินดังกล่าวจากกรมสรรพากรได้ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัตินั้นผู้ประกอบการจำนวนมากมักไม่ขอคืนภาษีเงินได้ที่ถูกหักไว้ เพราะเกรงว่าจะเกิดความยุ่งยากและอาจถูกตรวจสอบจากกรมสรรพากรได้

3.3.3 ข้อคิดเห็นจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

(1) กรมสรรพากร ในฐานะฝ่ายจัดเก็บภาษีมองว่าการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายไม่เป็นการเพิ่มต้นทุนเพราะนิติบุคคลในประเทศมีหน้าที่ต้องเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลอยู่แล้ว การหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายเปรียบเสมือนการทยอยจ่ายภาษีของผู้ประกอบการเพื่อไม่ต้องจ่ายเต็มจำนวน ณ สิ้นปี และภาษีหัก ณ ที่จ่ายยังเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการบริหารจัดการกระแสเงินสดและกระแสเงินหมุนเวียนของภาครัฐ อย่างไรก็ตาม กรมสรรพากรยอมรับด้วยว่า ด้วยความซับซ้อนของผู้ประกอบการในห่วงโซ่การผลิตข้าว ทำให้การประเมินและการจัดเก็บภาษีหัก ณ ที่จ่ายนี้มีความซับซ้อนไปด้วย

นอกจากนี้กรมสรรพากรเห็นว่าสินค้าเกษตรอื่น ไม่ว่าจะเป็น ยางพารา มันสำปะหลัง ปอ ข้าวโพด อ้อย เมล็ดกาแฟ และผลปาล์มน้ำมันก็กำหนดให้นิติบุคคลผู้ซื้อต้องหักภาษี ณ ที่จ่าย จากผู้ขายที่เป็นนิติบุคคลเช่นเดียวกัน ดังนั้น หากยกเลิกการหักภาษี ณ ที่จ่ายเฉพาะกรณีของข้าวแล้วก็อาจไม่เป็นธรรมต่อสินค้าเกษตรชนิดอื่น ๆ ได้

ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงการจัดเก็บภาษีดังกล่าวต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมกับทุกฝ่ายในห่วงโซ่การผลิตข้าว การบริหารการจัดเก็บรายได้ของรัฐ กลไกของภาษีอื่น ๆ ที่กรมสรรพากรจัดเก็บหรือคืนให้กับโรงสีและผู้ส่งออก รวมทั้งการปรับลดอัตราภาษีเงินได้นิติบุคคลที่อาจทำให้อัตราการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย ที่เหมาะสมเปลี่ยนแปลงไป อัตราภาษีหัก ณ ที่จ่าย 0.75% จึงควรได้รับการพิจารณาอีกครั้งว่าเหมาะสมกับอัตราภาษีเงินได้นิติบุคคลที่เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไร

(2) สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย ในฐานะกลุ่มผู้ส่งออกข้าวส่วนใหญ่ของประเทศมองว่าการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายเป็นการสร้างความไม่เป็นธรรมระหว่างกลุ่มผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีเป็นของตัวเองหรือยัง

ต้องซื้อข้าวจากโรงสีอื่นกับกลุ่มผู้ส่งออกที่มีโรงสีเป็นของตัวเองเพราะโรงสีในทางปฏิบัติจะรวมภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย 0.75% เข้ากับราคาขาย ยกตัวอย่างเช่น หากโรงสีขายข้าวในราคา 100 บาทให้แก่ผู้ส่งออกโรงสีจะได้รับเงินค่าขายข้าวเพียง 99.25 บาท ดังนั้น หากโรงสีต้องการได้รับเงินเต็ม 100 บาท โรงสีจะต้องตั้งราคาขายที่ 100.7557 บาท ทำให้ต้นทุนการซื้อข้าวสารของผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีจะสูงกว่าผู้ส่งออกที่ซื้อจากโรงสีของตัวเองอยู่ 0.7557% และจะยิ่งมากขึ้นหากคำนึงถึงการขอคืนภาษีมูลค่าเพิ่มจากกระบวนการสีข้าวของผู้ส่งออกที่มีโรงสีด้วย ซึ่งส่วนต่างต้นทุนที่เกิดจากระบบภาษีดังกล่าวถือว่า มีสัดส่วนที่สูงสำหรับการส่งออกข้าวที่มี Profit Margin เพียงประมาณ 1% ดังปรากฏในตารางที่ 3.1

สมาคมผู้ส่งออกข้าวต่างประเทศเห็นว่าด้วยต้นทุนข้าวสารที่ต่ำกว่าของกลุ่มผู้ส่งออกที่มีโรงสีของตัวเองจะทำให้เกิดการได้เปรียบในการแข่งขันโดยสามารถตั้งราคาขายข้าวให้กับคู่ค้าได้ถูกกว่าซึ่งส่วนแบ่งการตลาดที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องของกลุ่มผู้ส่งออกรายใหม่ที่มีโรงสีเป็นของตนเองก็สะท้อนให้เห็นถึงความได้เปรียบดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

(3) สมาคมโรงสีข้าวไทย ในฐานะที่เป็นผู้ถูกหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย เห็นว่าการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายไม่ได้สร้างความได้เปรียบหรือเสียเปรียบในระหว่างกลุ่มผู้ส่งออกที่มีและไม่มีโรงสีเป็นของตนเองเพราะการหักภาษีเงินได้นั้นเป็นเงินของโรงสีซึ่งหากถูกหักภาษีเงินได้ไว้เกินก็สามารถขอคืนจากกรมสรรพากรได้ในภายหลัง ส่วนประเด็นที่ควรจะมีการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายไว้หรือไม่ นั้นสมาคมโรงสีข้าวไทยมีความเห็นว่ามันแตกต่างกัน

(4) สมาคมค้าข้าวไทย หรือ "หยง" ไม่มีส่วนได้เสียกับประเด็นเรื่องการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย แต่เห็นว่า การจัดเก็บภาษีดังกล่าวควรมีแนวทางปฏิบัติอย่างเป็นธรรม กล่าวคือ ควรยกเลิกภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย 0.75% หรือหากไม่ยกเลิก ควรจัดเก็บภาษีให้ครอบคลุมทั้งการซื้อข้าวจากนิติบุคคลและบุคคลธรรมดา

3.3.4 สรุป

จากการรับฟังความเห็นของผู้เกี่ยวข้องทั้ง 4 ฝ่ายนั้น ไม่มีภาคเอกชนรายใดคัดค้านหากจะยกเลิกการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย 0.75% โดยสมาคมผู้ส่งออกข้าวต่างประเทศสนับสนุนให้ยกเลิก สมาคมโรงสีข้าวไทยไม่แตกต่างระหว่างการหักหรือไม่หัก อย่างไรก็ตามในส่วนของภาครัฐโดยกรมสรรพากรยังสนับสนุนให้มีการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายดังกล่าวต่อไป ซึ่งหากจะคงการจัดเก็บภาษีดังกล่าว สมาคมผู้ส่งออกข้าวและสมาคมค้าข้าวไทยต้องการให้ครอบคลุมการซื้อข้าวทั้งจากนิติบุคคลและบุคคลธรรมดา

ตารางที่ 3.1: เปรียบเทียบต้นทุนข้าวสารระหว่างโรงสีประเภทต่าง ๆ

	ต้นทุน ข้าวเปลือก	ค่าสีข้าว	ภาษีมูลค่าเพิ่ม จากค่าใช้จ่าย การสีข้าวที่ ขอคืน	ภาษีเงินได้ หัก ณ ที่จ่าย 0.75%	คิดเป็นราคา ข้าวสาร	หมายเหตุ
โรงสี	24,000	1,000	0	180	25,180	ไม่ขอคืนภาษีเงินได้ หัก ณ ที่จ่าย 180 บาท (ภาษีรวมในราคา)
โรงสีส่งออกเอง โดยไม่แยกบริษัท	24,000	1,000	65.42	0	24,935	ส่งออกด้วยตัวเอง
โรงสีส่งออกเองโดยแยกบริษัท	24,000	1,000	0	180	25,000	ขอคืนภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย 180 บาท

ที่มา: สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย

หมายเหตุ: ราคาข้าวหอม เกลี่ยนละ 12,000 บาท จำนวน 2 เกลี่ยน ซึ่งได้เป็นข้าวสาร จำนวน 1 ตัน โดยยังไม่รวมผลพลอยได้จากการสีข้าว

3.4 การกำหนดเงื่อนไขทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม

3.4.1 ประเด็นปัญหา

สินค้าเกษตรนั้นถูกจัดว่าเป็นสินค้าประเภท Heterogeneous Product หรือสินค้าที่แต่ละหน่วยไม่มีลักษณะเหมือนกันทุกประการ กล่าวคือ ข้าวสารแม้จะตราสินค้าเดียวกันแต่ข้าวสารแต่ละถุงก็อาจจะมีคุณลักษณะ อาทิ จำนวนข้าวหักแตกต่างกันได้ ในขณะที่สินค้าที่มีคุณลักษณะเหมือนกันทุกประการ (Homogeneous Product) อาทิ ทองคำแท่ง หากระบุความบริสุทธิ์ไว้ที่ 96.5% ไม่ว่าแท่งใดก็จะมีระดับความบริสุทธิ์ที่เท่ากันเสมอ การที่สินค้าเกษตรเป็นสินค้าประเภท Heterogeneous Product ทำให้การประเมินมูลค่าทำได้ยากเพราะสินค้าแต่ละหน่วยมีคุณลักษณะไม่เหมือนกัน การที่ไม่มีราคากลางที่ชัดเจนขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของข้าวแต่ละตัวอย่างนั้นอาจทำให้ผู้ซื้อสามารถใช้เป็นข้ออ้างในการต่อรองราคากับผู้ขายได้

3.4.2 ข้อคิดเห็นจากฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง

(1) สมาคมโรงสีข้าวไทยในฐานะผู้ขายข้าวสารให้ข้อมูลว่าในปัจจุบันนี้ประสบปัญหาเกี่ยวกับเงื่อนไขทางการค้าต่าง ๆ ที่ถูกกำหนดโดยผู้ซื้อ ดังนี้

- มิติด้านคุณภาพ ผู้ซื้อจะลดราคารับซื้อหากข้าวที่ส่งไม่ตรงกับลักษณะของตัวอย่างที่ตกลงกันไว้ เช่น สีข้าว ปริมาณข้าวหัก เป็นต้น นอกจากนี้ ในการตรวจสอบคุณภาพ ผู้ส่งออกอาจใช้เครื่องมือที่แตกต่างจากโรงสี ทำให้ได้ผลการตรวจคุณภาพแตกต่างกัน โดยเฉพาะกรณีเครื่องวัดความชื้นของข้าว ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการถูกตัดราคาจากความชื้นของข้าวที่สูงเกินไป โรงสีจึงต้องส่งสินค้าที่ความชื้นน้อยลงไปอีก

- มิติด้านเวลา การขนส่งข้าวไปยังโกดังของผู้ซื้อนั้นในหลายกรณีต้องใช้เวลาในการรอข้าวเป็นเวลานาน ทำให้รถบรรทุกข้าวสูญเสียโอกาสในการขนส่ง และยิ่งเสียค่าแรงคนขับรถเพิ่มขึ้นทำให้ต้นทุนของโรงสีสูงขึ้นโดยไม่จำเป็น

ทั้งนี้ สมาคมโรงสีข้าวไทยตั้งข้อสังเกตว่า เงื่อนไขด้านคุณภาพและเวลาอาจมีความเกี่ยวพันกับราคาข้าวในท้องตลาด ทั้งนี้เพราะราคาข้าวสารมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้นหากช่วงใดที่ราคาข้าวมีแนวโน้มลดลงต่อเนื่อง ผู้ซื้อก็มักมีข้ออ้างในเรื่องของคุณภาพข้าวที่นำมาส่งและต้องใช้ระยะเวลานานกว่าที่จะลงข้าวให้กับผู้ซื้อได้ นอกจากข้อขัดแย้งในเรื่องการประเมินคุณภาพข้าวและระยะเวลาการรับมอบข้าวที่อาจสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของราคาข้าวในตลาดโลกสมาคมโรงสีข้าวไทยยังกล่าวถึงเงื่อนไขการซื้อขายข้าวที่อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม อาทิ

○ การคิดค่าใช้จ่ายแฝง ผู้ซื้อบางรายมีการคิดค่าใช้จ่ายซึ่งไม่มีแล้วในปัจจุบันจากผู้ขาย เช่น การหักค่ากระสอบ ค่ากรรมกร ทั้งที่ในปัจจุบันใช้ระบบเทกองซึ่งไม่มีการใช้กระสอบและแรงงานกรรมกรอีกแล้ว เป็นต้น

○ น้ำหนัก ผู้ซื้อบางรายพบว่าเมื่อผู้ขายนำข้าวไปขึ้นเครื่องชั่งน้ำหนัก กลับไม่มีตัวเลขขึ้นที่หน้าจอให้ผู้ขายเห็น โดยผู้ซื้อมักจะขอใบชั่งจากผู้ชั่งและเป็นที่น่าสังเกตว่าเมื่อชั่งข้าวที่เครื่องชั่งของผู้ซื้อแล้วน้ำหนักจะน้อยกว่าน้ำหนักบนใบชั่งของผู้ขายซึ่งเป็นเรื่องปกติที่น้ำหนักข้าวอาจจะลดลงระหว่างการขนส่งแต่หลายกรณีผู้ขายตั้งข้อสังเกตว่าปริมาณน้ำหนักที่ลดนั้นลดลงในสัดส่วนที่สูงกว่าปกติ

ทั้งนี้ เมื่อโรงสีเชื่อว่า จะถูกกดน้ำหนักข้าว ก็จะไปโกงน้ำหนักในใบชั่งเดิมในขณะเดียวกันเมื่อผู้ส่งออกเชื่อว่า โรงสีจะโกงน้ำหนัก ก็จะไปโกงน้ำหนักในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น ทำให้การซื้อขายข้าวของไทยขาดความน่าเชื่อถือ

○ การซื้อขายโดยใช้หน่วยสินค้าเป็น “หาบ” ที่ไม่เป็นสากล (โดยเฉพาะกับการซื้อขายข้าวหอมมะลิ) ซึ่งทำให้ผู้ซื้อได้เปรียบเมื่อคิดย้อนกลับเป็นหน่วย “กิโลกรัม” โดยเฉพาะของมิลลิกรัมที่ถูกปัดออกถือเป็นมูลค่าสูงเมื่อมีปริมาณการซื้อขายเป็นจำนวนมาก

(2) สมาคมข้าวไทย ในฐานะตัวกลางมีความเห็นในทิศทางเดียวกันกับสมาคมโรงสีข้าวไทย โดยมีประเด็นเพิ่มเติมในส่วนของการประเมินราคาข้าวสารของผู้ซื้อว่าผู้ซื้อบางรายใช้เวลาในการประเมินราคาข้าวสารที่ส่งมอบค่อนข้างช้า โดยบางครั้งใช้เวลาประมาณ 1 – 2 สัปดาห์ จึงจะประเมินราคาข้าวสาร นอกจากนี้ยังขาดมาตรฐานในการประเมินราคาข้าว เช่น หลักการในการประเมินสีของข้าวสารหรือการดูข้าวหักระหว่างการสุ่มตัวอย่างจากบริเวณด้านข้างรถกับการสุ่มตัวอย่างจากส่วนกลางของท้องรถจะทำให้ได้สัดส่วนข้าวหักที่แตกต่างกัน โดยการสุ่มเก็บตัวอย่างจากด้านข้างรถจะพบข้าวหักน้อยกว่าการใช้เครื่องมือที่สุ่มเก็บตัวอย่างจากส่วนกลางของท้องรถ เป็นต้น

(3) สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย ในฐานะผู้ซื้อมีความเห็นว่าการตั้งราคาในการรับซื้อนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่ตกลงกันและก็มีตัวอย่างที่ผู้ขายบางรายส่งข้าวซึ่งมีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐานที่ตกลงกันไว้ ส่วนของการคิดค่าใช้จ่ายแฝงนั้นผู้ซื้อบางรายก็มีความเคยชินกับการคิดค่าใช้จ่ายในลักษณะนี้มาก่อนซึ่งผู้ขายเองก็ทราบดีดังนั้นผู้ขายก็อาจตั้งราคาขายที่สะท้อนค่าใช้จ่ายแฝงเหล่านี้เข้าไว้ด้วยแล้ว

สำหรับการซื้อขายข้าวหอมมะลิโดยใช้หน่วย “หาบ” นั้นเนื่องจากมีความเคยชินและใช้กันมาอย่างยาวนานแล้ว ผู้ส่งออกก็ใช้หน่วย “หาบ” ในการซื้อขายกับลูกค้าต่างประเทศ นอกจากนั้นผู้ซื้อและผู้ขายต่างก็ทราบกันดีในตอนที่ตกลงซื้อขายกัน จึงไม่น่าจะเป็นปัญหาในการซื้อขายแต่อย่างใด

3.4.3 สรุป

จากการรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในประเด็นเรื่องการกำหนดเงื่อนไขทางการค้าที่ไม่เป็นธรรมนั้นพบว่าแต่ละฝ่ายยังมีความเห็นไม่ตรงกัน สมาคมโรงสีข้าวไทยและสมาคมค้าข้าวไทยมีความเห็นว่าเนื่องจากตลาดการค้าข้าวเป็นตลาดที่มีผู้ซื้อรายใหญ่เพียงไม่กี่รายทำให้ผู้ซื้อใช้อำนาจในการกำหนดเงื่อนไขทางการค้าเหนือกว่าผู้ขาย ในขณะที่สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทยมีความเห็นว่าเงื่อนไขทางการค้าเป็นสิ่งที่ตกลงกันระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายตามหลักการค้าเสรี หากผู้ขายไม่ต้องการขายก็สามารถหาผู้ซื้อรายอื่นหรือขอเป็นผู้ส่งออกเองได้ ทั้งนี้ อาจจะมีผู้ส่งออกเพียงบางรายเท่านั้นที่กำหนดเงื่อนไขทางการค้าที่เป็นการเอาเปรียบกับผู้ขายนั้น และเป็นพฤติกรรมเฉพาะของผู้ส่งออกรายนั้นเอง ในขณะที่ผู้ส่งออกส่วนใหญ่ไม่ได้มีพฤติกรรมดังกล่าว

บทที่ 4

การพัฒนารูปแบบการดำเนินธุรกิจซื้อขายข้าวสารเพื่อการส่งออก

การดำเนินธุรกิจซื้อขายข้าวสารเพื่อการส่งออกจะประกอบด้วยบุคคล 3 ฝ่าย คือ โรงสีข้าว ผู้ส่งออกข้าว และหยัง โดยโรงสีข้าวซึ่งเป็นผู้ขายข้าวสารมีหน้าที่ต้องส่งมอบสินค้าในปริมาณ คุณภาพ และเงื่อนไขตามที่ตกลงกัน และผู้ส่งออกซึ่งเป็นผู้ซื้อมีหน้าที่ต้องรับมอบสินค้าและชำระราคาสินค้าตามเงื่อนไขที่ได้ ตกลงกัน ในขณะที่หยังซึ่งทำหน้าที่เป็นคนกลางในการซื้อขายข้าว ทั้งนี้ การทำหน้าที่ของหยังในการซื้อขายข้าวมีลักษณะเฉพาะทำให้ธุรกิจการซื้อขายข้าวสารเพื่อการส่งออกแตกต่างจากการซื้อขายสินค้า โดยปกติทั่วไปซึ่งสามารถแยกอธิบายออกได้เป็น 2 กรณี คือ กรณีหยังเป็นนายหน้า (broker) ในการซื้อขาย และกรณีที่หยังเป็นผู้ค้าคนกลาง (trader) ระหว่างผู้ส่งออกกับโรงสี

จากการรับฟังผู้เกี่ยวข้องทั้ง 3 ฝ่าย ถึงปัญหาในธุรกิจการซื้อขายข้าวในปัจจุบัน ดังที่ปรากฏในบทที่ 3 ของรายงานฉบับนี้ พบว่า ยังมีปัญหาการไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง และผู้เกี่ยวข้องไม่สามารถบังคับการซื้อขายหรือเรียกร้องให้อีกฝ่ายปฏิบัติตามข้อตกลง ซึ่งปัญหาส่วนหนึ่งเกิดจากความไม่ชัดเจนในบทบาทของหยังในธรรมเนียมการซื้อขายข้าวที่ผ่านมา และการขาดเครื่องมือในการบังคับใช้ข้อตกลงดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงเสนอให้ปรับปรุงระบบการซื้อขายข้าวด้วยการพัฒนาระบบสัญญาการซื้อขายบนพื้นฐานของรูปแบบการซื้อขายเดิม โดยรายงานบทนี้จะนำเสนอระบบการซื้อขายข้าวเดิม ทั้งในกรณีหยังเป็นนายหน้าและกรณีที่หยังเป็นผู้ค้า และเสนอระบบการซื้อขายข้าวใหม่ที่ปรับปรุงจากระบบเดิม

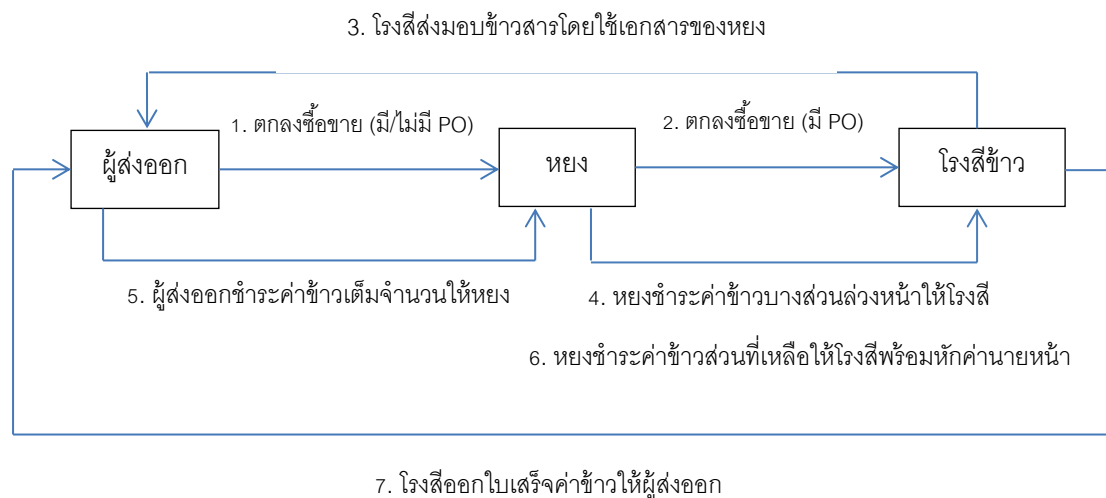
4.1 รูปแบบการดำเนินธุรกิจซื้อขายข้าวสารกรณีหยังทำหน้าที่เป็นนายหน้า

ในกรณีนี้หยังทำหน้าที่เป็นนายหน้าของผู้ซื้อและผู้ขาย ซึ่งก็คือผู้ส่งออกและโรงสีข้าวตามลำดับ โดยทำหน้าที่ประสานงานในการส่งมอบและตรวจรับสินค้ารวมถึงการชำระเงิน และจะได้รับผลตอบแทนเป็นค่านายหน้า (ประมาณร้อยละ 0.75 – 1 ของมูลค่าข้าวที่ทำการซื้อขาย) ขั้นตอนการดำเนินธุรกิจซื้อขายข้าวในรูปแบบนี้สามารถแสดงได้ดังแผนภาพที่ 4.1 และประกอบด้วย 7 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้ส่งออกทำคำสั่งซื้อข้าวสารในปริมาณและคุณภาพที่ต้องการผ่านหยังซึ่งอาจเป็นการตกลงด้วยวาจา หรือทำเป็นหนังสือในรูปของใบสั่งซื้อสินค้า (Purchase Order หรือ PO) ก็ได้ ตัวอย่างของใบสั่งซื้อระหว่างผู้ส่งออกกับหยังสามารถดูได้จากภาคผนวก 1

ขั้นตอนที่ 2 หยังติดต่อกับโรงสีข้าวที่ต้องการจะขายข้าวในปริมาณและคุณภาพตามที่หยังได้รับคำสั่งซื้อ มา โดยการดำเนินการของหยังในขั้นตอนที่ 1 และ 2 นี้อาจจะทำไปพร้อมกันในคราวเดียวกันก็ได้

แผนภาพที่ 4.1: การดำเนินธุรกิจซื้อขายข้าวโดยหยงทำหน้าที่เป็นนายหน้า

ขั้นตอนที่ 3 การส่งมอบ/รับมอบสินค้า โดยโรงสีข้าวซึ่งเป็นผู้ขายจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าทั้งหมดไปยังโกดังหรือสถานที่ตามที่กำหนดโดยผู้ส่งออกซึ่งเป็นผู้ซื้อ เมื่อสินค้ามาถึงผู้ส่งออกจะชั่งน้ำหนักและตรวจสอบคุณภาพข้าวเบื้องต้น (ภาษาในวงการธุรกิจเรียกว่าการฉ่ำข้าว ซึ่งการตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้นนี้จะฉ่ำข้าวบริเวณรอบกองสินค้า) โดยหยงจะร่วมทำหน้าที่ดูแลการส่งมอบและรับมอบสินค้านี้ด้วย ณ สถานที่ส่งมอบ ในกรณีที่สินค้าขาดน้ำหนักหรือคุณภาพไม่เป็นไปตามตกลงกันได้ ผู้ซื้อจะแจ้งให้หยงและผู้ขายทราบในทันที ในกรณีที่เกิดปัญหาเช่นนี้จะมีทางเลือกที่เป็นไปได้ คือ

- ถ้าการขาดน้ำหนักหรือต่างจากคุณภาพที่ตกลงกันไม่มาก ผู้ขายมักจะยอมให้ผู้ซื้อหักราคาแล้วก็ทำการส่งมอบสินค้าจนเสร็จสิ้น
- ในกรณีที่น้ำหนักขาดมากและผู้ขายไม่แน่ใจว่าสินค้าขาดน้ำหนักเช่นนั้นจริง ผู้ขายสามารถนำสินค้าไปทำการชั่งน้ำหนักอีกครั้ง ณ โกดังใกล้เคียงเพื่อเป็นการตรวจสอบ
- ถ้าสินค้าต่างจากคุณภาพที่ตกลงกันไว้มาก ผู้ซื้อก็จะปฏิเสธไม่รับมอบสินค้า ในขณะที่ผู้ขายสามารถเรียกร้องให้มีการตรวจสอบคุณภาพข้าวอีกครั้ง (ซึ่งอาจจะตกลงกันว่าถ้าคุณภาพสินค้าไม่เป็นไปตามที่ตกลงกันไว้จริง ผู้ขายจะต้องรับผิดชอบค่าตรวจ) โดยจะสุ่มตัวอย่างข้าวขึ้นมา 2 ชุด (จะเลือกฉ่ำจากบริเวณตรงกลางของกองสินค้า กระสอบ หรือบนรถขนส่งสินค้าแล้วแต่กรณี) ทั้งนี้ เพื่อส่งตรวจคุณภาพ 1 ชุดและมอบให้คนรถเพื่อนำกลับไปให้ผู้ขายเก็บไว้อีก 1 ชุด (กรณีข้าวหอมมะลิจะต้องส่งไปยังมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์กำแพงแสนเพื่อตรวจ DNA ข้าวซึ่งต้องใช้เวลาประมาณ 7 วัน มีค่าใช้จ่าย

ประมาณ 3,500 – 5,000 บาท หรือผลเร่งด่วนภายใน 2 – 3 วันจะต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม) อย่างไรก็ตาม โดยปกติแล้วผู้ขายมักจะไม่นำให้ส่งข้าวตรวจคุณภาพแต่จะยอมให้ผู้ซื้อตัดราคาเพราะการตรวจสอบต้องใช้เวลานาน ทำให้สินค้าต้องค้างอยู่บนรถที่จอดรอและข้าวอาจจะเสื่อมคุณภาพหรือต้องเสียค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้ากลับมาก่อน

- เอกสารที่ใช้ในการรับมอบและส่งมอบสินค้าคือใบส่งของของหยัง ซึ่งหยังจะมอบไว้ให้กับโรงสีล่วงหน้าเพื่อความสะดวกในการดำเนินธุรกิจ เมื่อมีการขนส่งสินค้าออกจากโรงสี โรงสีก็จะมอบใบส่งของของหยังไว้กับคนขับรถของโรงสี และภายหลังจากลงสินค้าเสร็จ คนขับรถของผู้ขายก็จะนำไปส่งของดังกล่าวให้กับผู้รับของลงลายมือชื่อ แล้วจึงนำไปส่งของดังกล่าวกลับไปให้กับโรงสีเพื่อเป็นหลักฐาน

ขั้นตอนที่ 4 แสดงถึงความสัมพันธ์ลักษณะพิเศษระหว่างหยังซึ่งเป็นนายหน้ากับโรงสีซึ่งเป็นผู้ขาย อันเกิดจากแนวทางปฏิบัติของการซื้อขายข้าวที่มักเป็นการขายเชื่อและมีกำหนดการชำระเงินแล้วแต่จะตกลงกันระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย โดยหากโรงสีข้าวต้องการจะได้รับค่าข้าวเร็ว หยังก็จะสำรองจ่ายเงินล่วงหน้าให้กับโรงสีไปก่อน (เป็นการทยอยจ่ายโดยคิดเป็นสัดส่วนจากมูลค่าข้าวที่ได้ส่งมอบเสร็จสิ้นแล้ว) และคิดค่าบริการเพิ่มเติมโดยบวกเข้าไปในค่าธรรมเนียมนายหน้า

ขั้นตอนที่ 5 ผู้ซื้อชำระเงินค่าข้าวทั้งหมดให้กับผู้ขายโดยผ่านหยัง

ขั้นตอนที่ 6 หยังนำเงินค่าสินค้านี้ส่งมอบให้กับโรงสีอีกต่อหนึ่งโดยหักเงินที่หยังได้สำรองจ่ายเงินล่วงหน้าให้กับโรงสีไปก่อน พร้อมทั้งค่านายหน้า ทั้งนี้ จำนวนเงินที่หยังส่งให้กับโรงสีจะหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายของโรงสีร้อยละ 0.75 ตามที่ผู้ส่งออกหักไว้ เพื่อส่งกรมสรรพากรด้วยแล้วจึงนำเงินส่วนที่เหลือมอบให้กับโรงสี

ขั้นตอนที่ 7 เมื่อผู้ซื้อชำระเงินครบถ้วนแล้ว โรงสีก็จะออกใบเสร็จรับเงินค่าข้าวให้แก่ผู้ซื้อ

4.2 รูปแบบการดำเนินธุรกิจซื้อขายข้าวสารกรณีหยังเป็นผู้ค้า

การดำเนินธุรกิจซื้อขายข้าวในกรณีที่หยังเป็นผู้ค้าคนกลางระหว่างโรงสีข้าวกับผู้ส่งออกสามารถแสดงเป็นแผนภาพประกอบคำอธิบายไว้ในแผนภาพที่ 4.2 โดยขั้นตอนติดต่อซื้อขาย การขนส่งและรับมอบสินค้า (ขั้นตอนที่ 1, 2 และ 3) เหมือนกับกรณีที่หยังทำหน้าที่เป็นนายหน้า กล่าวคือ ผู้ส่งออกจัดทำคำสั่งซื้อข้าวจากหยัง ซึ่งอาจจะมีเอกสาร PO หรือเป็นทางวาจาก็ได้ จากนั้นหยังจัดทำคำสั่งซื้อข้าวจากโรงสี โดยออกเป็น PO และมอบหมายให้โรงสีเป็นผู้รับผิดชอบการขนส่งรวมถึงค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นไปยังโกดังของผู้ส่งออกโดยตรง เมื่อผู้ส่งออกรับมอบสินค้าแล้วผู้ขนส่งสินค้าของโรงสีก็จะนำไปส่งของของหยังที่โรงสีรับฝากไว้ให้กับผู้รับมอบสินค้าของผู้ส่งออกเพื่อลงลายมือชื่อ

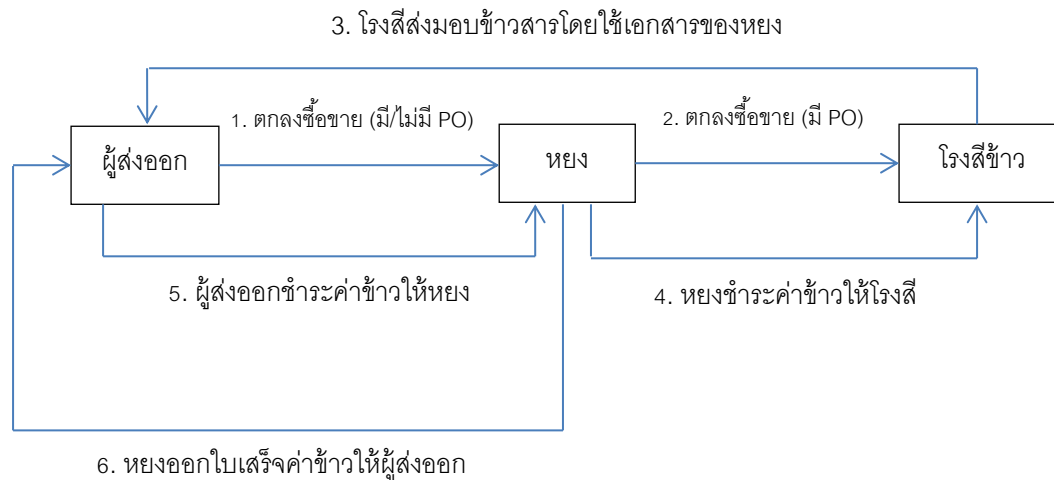
ทั้งนี้ การดำเนินธุรกิจในการนี้ที่หยังเป็นผู้ค้าเองนี้จะแตกต่างจากกรณีที่หยังทำหน้าที่เป็นนายหน้า ในขั้นตอนการชำระเงินค่าสินค้า กล่าวคือหยังมีหน้าที่จะต้องชำระเงินค่าข้าวให้แก่โรงสี ในขณะที่ผู้ส่งออก มีหน้าที่จะต้องชำระเงินให้แก่หยัง พร้อมทั้งหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย 0.75% จากหยัง และหยังออกไปเสร็จรับเงินค่าสินค้าให้กับผู้ส่งออก

การดำเนินธุรกิจในการนี้หยังเป็นผู้ค้าคนกลางจะมีความชัดเจนของสิทธิเรียกร้อง หน้าที่ และความรับผิดชอบในทางกฎหมายระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายค่อนข้างชัดเจน กล่าวคือ ผู้ส่งออกมีหน้าที่ต้องชำระเงินค่าข้าวให้หยัง ส่วนหยังมีหน้าที่ต้องชำระเงินค่าข้าวให้โรงสี ในขณะที่หยังก็จะมอบหมายให้โรงสีมีหน้าที่ต้องส่งมอบข้าวให้กับผู้ส่งออกตามปริมาณและราคาที่ได้ตกลงกันไว้ ดังนั้น ถ้าเกิดข้อพิพาทขึ้น ผู้เกี่ยวข้องสามารถเรียกร้องระหว่างกันได้โดยตรง อาทิ

- เมื่อผู้ส่งออกไม่ชำระเงินค่าข้าวให้หยัง หยังก็จะสามารถเรียกร้องกับผู้ส่งออกได้โดยไม่เกี่ยวข้องกับโรงสี
- ถ้าหยังไม่ชำระเงินให้กับโรงสี โรงสีเรียกร้องโดยตรงกับหยัง
- ถ้าโรงสีส่งมอบข้าวขาดน้ำหนักหรือไม่ได้คุณภาพตามที่ตกลงหรือสินค้าเสียหายระหว่างขนส่ง ผู้ส่งออกมีสิทธิไม่รับมอบและไม่ชำระค่าสินค้าหรืออาจจะขอหักราคาจากหยัง โดยหยังก็ต้องเรียกร้องค่าเสียหายเองจากโรงสีอีกต่อหนึ่ง

นอกจากนั้น การฟ้องร้องต่อศาลเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายระหว่างคู่กรณีก็สามารถทำได้โดยไม่จำเป็นต้องมีหนังสือสัญญาซื้อขาย เนื่องจากกฎหมายระบุไว้เพียงว่าคู่กรณีจะสามารถฟ้องร้องกันได้ 3 กรณี คือ (1) มีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบ (ได้แก่ ใบ PO ที่ผู้ซื้อลงลายมือชื่อ และใบขนส่งสินค้าที่ผู้รับมอบลงลายมือชื่อ) (2) มีการวางเงินมัดจำค่าสินค้ากันแล้ว หรือ (3) มีการชำระหนี้กันแล้วทั้งหมดหรือบางส่วน

แผนภาพที่ 4.2: การดำเนินธุรกิจซื้อขายข้าวโดยหยังผู้ค้าคนกลาง

4.3 ปัญหาที่เกิดขึ้นกับระบบการค้าข้าวสารเพื่อการส่งออกในปัจจุบันและแนวทางการแก้ไข

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการดำเนินธุรกิจค้าข้าวสารเพื่อการส่งออกในปัจจุบันมีอยู่ 2 รูปแบบ คือ (1) กรณีหยังทำหน้าที่เป็นนายหน้าระหว่างผู้ส่งออกและโรงสีข้าว และ (2) กรณีหยังเป็นผู้ค้าคนกลางระหว่างผู้ส่งออกและโรงสี สำหรับกรณีที่ (2) จะพบว่าแต่ละฝ่าย ได้แก่ ผู้ส่งออก หยัง และโรงสี ต่างมีสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบในทางกฎหมายต่อกันค่อนข้างชัดเจน อย่างไรก็ตาม สำหรับระบบการค้าข้าวในรูปแบบที่ (1) ที่หยังทำหน้าที่เป็นนายหน้าระหว่างผู้ส่งออกกับหยังมีความซับซ้อนมากกว่า ทำให้เกิดความคลุมเครือในเรื่องสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบในทางกฎหมายซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่กำลังเกิดขึ้นกับระบบการค้าข้าวในปัจจุบันและควรได้รับการปรับปรุง

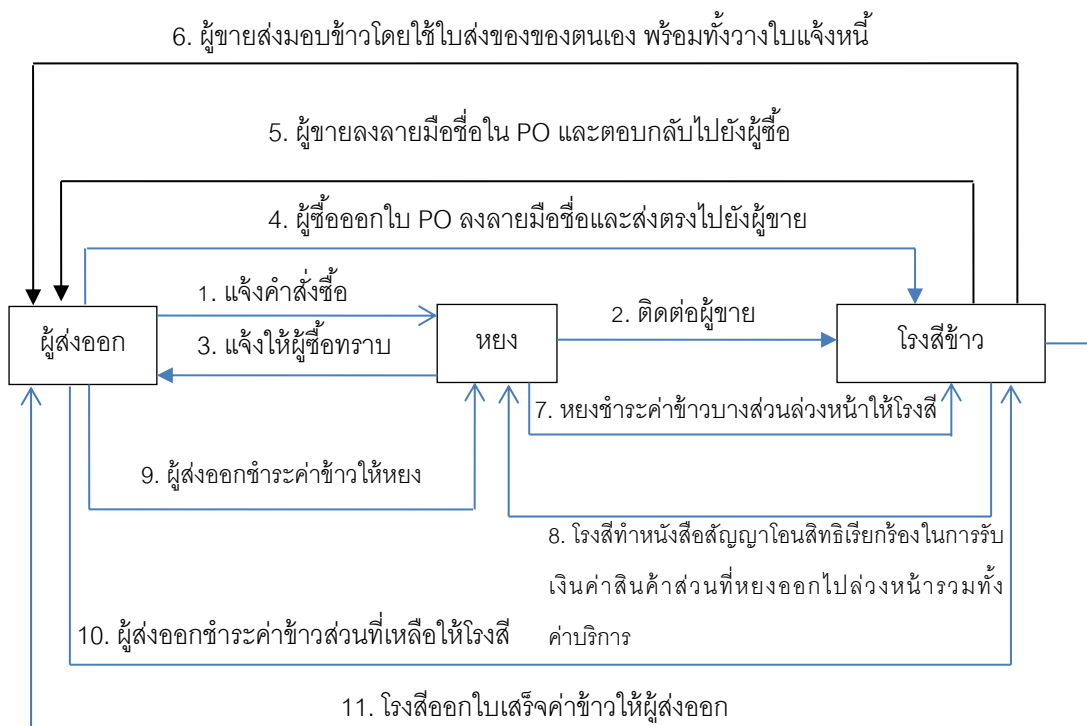
ปัญหาสำคัญของระบบการค้าข้าวแบบหยังทำหน้าที่เป็นนายหน้าเกิดจากการที่หยังรับคำสั่งซื้อจากผู้ส่งออกในขณะที่หยังก็จะทำคำสั่งซื้อข้าวเป็นเอกสาร PO ของหยังเองเพื่อซื้อข้าวจากโรงสีอีกต่อหนึ่ง และในการขั้นตอนการขนส่งโรงสีก็ใช้ใบส่งของของหยังเป็นเอกสารในการส่งมอบและแสดงการรับมอบสินค้าจากผู้ส่งออก ซึ่งวิธีปฏิบัติดังกล่าวนี้ไม่ต่างจากกรณีหยังดำเนินธุรกิจเป็นผู้ค้าคนกลางเอง แม้บทบาทของหยังในสองกรณีจะแตกต่างกันนอกจากนี้ ในการทำหน้าที่เป็นนายหน้า หยังอาจจะชำระค่าสินค้าล่วงหน้าให้กับโรงสีไปก่อนด้วย ทำให้เกิดความคลุมเครือในทางกฎหมายว่า

- หยังเป็นเพียงแค่นายหน้า เพียงทำหน้าที่ประสานงานระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย และไม่มีสิทธิเรียกร้องและไม่มี ความรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดจากการไม่ชำระเงินค่าสินค้า การไม่ส่งมอบสินค้าหรือการส่งมอบสินค้าไม่ได้คุณภาพซึ่งเป็นเรื่องระหว่างผู้ส่งออกกับโรงสีจะต้องเรียกร้องกันเอง หรือ

- หยงมีสถานะเป็นผู้ค้าและเจ้าของกรรมสิทธิ์สินค้า ซึ่งมีสิทธิเรียกร้องและความรับผิดชอบในความเสียหายถ้าเกิดขึ้น ถึงแม้ว่าทางฝ่ายของหยงเองจะเข้าใจว่าตนเองทำหน้าที่เป็นนายหน้า และตามธรรมเนียมปฏิบัติทางการค้าที่ทุกฝ่ายถือว่าหยงทำหน้าที่เป็นนายหน้า อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากเอกสารหลักฐานรวมทั้งการชำระเงินแล้ว มีความเป็นไปได้อย่างยิ่งที่ผู้วินิจฉัยทางกฎหมายจะชี้ว่าหยงมีสถานะเป็นผู้ค้าคนกลางไม่ใช่ นายหน้า

จากบทเรียนในอดีตที่เกิดความเสียหายกันขึ้นในกรณีที่ผู้ส่งออกไม่ชำระเงินให้กับโรงสี ก็เกิดปัญหาขึ้นคือมีความไม่ชัดเจนว่าโรงสีจะสามารถฟ้องร้องผู้ส่งออกได้เองโดยตรงเพราะเป็นเจ้าของสินค้า หรือหยงจะมีสิทธิในฟ้องร้องผู้ส่งออกเพราะเอกสารในการส่งมอบและรับมอบสินค้าเป็นของหยง และหยงอาจจะจ่ายเงินค่าสินค้าล่วงหน้าให้โรงสีไปแล้ว ในทางกลับกัน ถ้าโรงสีไม่ส่งมอบสินค้าให้ผู้ส่งออกแล้ว ผู้ส่งออกจะสามารถเรียกร้องความเสียหายจากโรงสีได้โดยตรง หรือจะต้องเรียกร้องจากหยง เพราะผู้ส่งออกทำคำสั่งซื้อกับหยง มิใช่โรงสี

แผนภาพที่ 4.3: รูปแบบการดำเนินธุรกิจซื้อขายข้าวที่ควรจะเป็นสำหรับกรณีหยงทำหน้าที่เป็นนายหน้า

ดังนั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนในสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบทางกฎหมายระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ในรูปแบบการค้าขายที่หยงเป็นนายหน้า คณะผู้วิจัยได้จัดทำข้อเสนอในการดำเนินธุรกิจระหว่างโรงสี หยง และผู้ส่งออก โดยแบ่งเป็นกรณี ได้แก่ กรณีหยงเป็นนายหน้าและมีได้ออกเงินล่วงหน้าให้กับโรงสี กรณีหยงเป็นนายหน้าและชำระเงินค่าข้าวล่วงหน้าให้กับโรงสีและโรงสีโอนสิทธิเรียกร้องการรับเงินค่าสินค้าให้แก่หยง และกรณีหยงเป็นนายหน้าและชำระเงินค่าข้าวล่วงหน้าให้กับโรงสีพร้อมกับออกตัวสัญญาใช้เงิน

ขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 เป็นขั้นตอนที่ผู้ซื้อและผู้ขายติดต่อกับหยงก่อนที่จะตกลงซื้อขายกัน ผู้ขาย ซึ่งอาจจะเริ่มจากผู้ส่งออกแจ้งคำสั่งซื้อข้าวในปริมาณ ราคา ชนิด และคุณภาพ ตามที่ต้องการให้หยงทราบ (ซึ่งอาจจะเป็นการซื้อขายตามตัวอย่าง) หลังจากนั้นหยงก็จะติดต่อหาผู้ขาย ซึ่งในการซื้อขายแต่ละคราวอาจจะมีผู้ขายเพียงรายเดียวหรือหลายรายก็ได้

ขั้นตอนที่ 3 เมื่อหยงสามารถรวบรวมผู้ขายข้าวได้ตามเงื่อนไขที่ผู้ซื้อต้องการแล้วก็จะแจ้งให้ผู้ซื้อทราบว่าผู้ขายแต่ละรายเป็นใครบ้าง เพื่อให้ผู้ซื้อทำเอกสารคำสั่งซื้อ (ใบ PO) ส่งให้กับผู้ขายทุกรายโดยตรง

ขั้นตอนที่ 4 ผู้ซื้อจะต้องทำเอกสาร PO ส่งตรงไปยังผู้ขายทุกรายโดยระบุเงื่อนไขการค้าที่สำคัญให้ครบถ้วน เช่น รายละเอียดสินค้า เงื่อนไขการส่งมอบสินค้า และเงื่อนไขการชำระเงิน เป็นต้น (ภาคผนวก 2) โดยเอกสาร PO จะต้องลงลายมือชื่อฝ่ายของผู้ซื้อทุกครั้งเพื่อเป็นหลักฐาน¹⁵ และส่งให้กับผู้ขายทางไปรษณีย์ลงทะเบียน โดยการซื้อขายแต่ละครั้งให้ผู้ซื้อทำเอกสาร PO ขึ้นสองฉบับ คือ ต้นฉบับและคู่ฉบับ โดยตนเองลงนามทั้งสองฉบับ แล้วจึงส่งให้ผู้ขายลงนาม

ขั้นตอนที่ 5 เมื่อผู้ขายได้รับเอกสาร PO แล้วให้ลงลายมือชื่อใน PO ทั้งสองฉบับแล้วเก็บไว้เองหนึ่งฉบับ ส่วนอีกหนึ่งฉบับส่งกลับไปยังผู้ซื้อทางไปรษณีย์ลงทะเบียน เพื่อให้ผู้ซื้อเก็บไว้เป็นหลักฐาน

ขั้นตอนที่ 6 ผู้ขายดำเนินการส่งมอบสินค้าให้กับผู้ซื้อตามเงื่อนไขที่ได้ตกลงกันไว้ โดยมีเอกสารหลักฐานคือใบส่งสินค้าของผู้ขายเอง พร้อมทั้งวางเอกสารใบแจ้งหนี้

ขั้นตอนที่ 7 และ 8 ในกรณีที่หยงให้บริการจ่ายเงินค่าสินค้าล่วงหน้าทั้งหมดหรือบางส่วนให้กับโรงสีไปก่อน หยงอาจจะคิดค่าบริการจากโรงสีเพิ่มเติมโดยไม่ถือว่าเป็นดอกเบี้ย และโรงสีอาจทำหนังสือโอนสิทธิในการรับชำระเงินค่าข้าวจากผู้ส่งออก (ซึ่งอาจจะเป็นค่าสินค้าทั้งหมดหรือบางส่วนบวกด้วยค่าบริการ) ให้แก่หยง และจะต้องแจ้งให้ผู้ส่งออกทราบด้วย (ภาคผนวก 3)

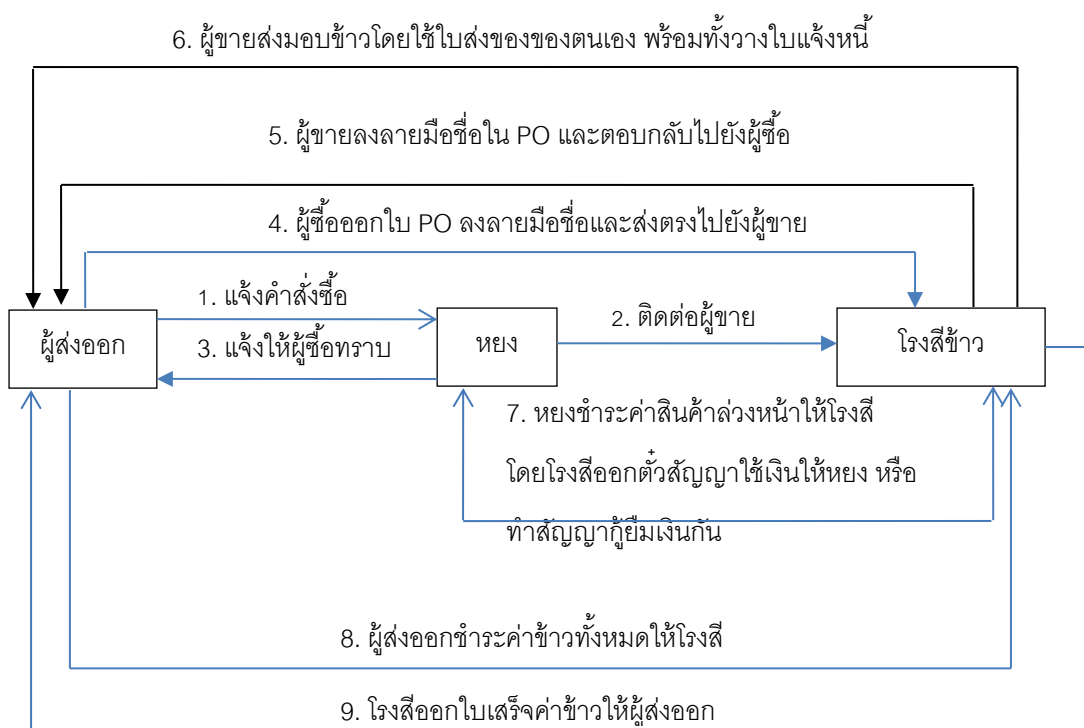
ขั้นตอนที่ 9 และ 10 เมื่อผู้ส่งออกรับมอบสินค้าทั้งหมดแล้ว ผู้ส่งออกก็จะชำระเงินให้กับหยงตามจำนวนที่โรงสีได้โอนสิทธิในการรับชำระเงินให้หยง และชำระเงินส่วนที่เหลือให้กับโรงสี

¹⁵ การลงลายมือชื่อในเอกสารเพื่อเป็นหลักฐานฟ้องร้องในทางกฎหมายจะต้องเป็นฉบับจริงเท่านั้น สำเนาหรือเอกสารที่ส่งผ่านเครื่องโทรสารหรือจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ไม่สามารถใช้เป็นเอกสารฟ้องร้องได้

ขั้นตอนที่ 11 หลังจากที่คุณส่งออกชำระเงินครบถ้วนแล้ว โรงสีก็จะออกใบเสร็จค่าสินค้าให้ผู้ส่งออก หลังจากนั้นหยงก็จะได้รับค่านายหน้าจากโรงสีตามที่ตกลงกัน

การปฏิบัติตามการดำเนินการซื้อขายตามที่เสนอนี้จะทำให้ผู้ซื้อซึ่งก็คือผู้ส่งออกและผู้ขายซึ่งก็คือโรงสีมีสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบในทางกฎหมายต่อกันอย่างชัดเจน ในขณะที่หยงก็จะมีสถานะเป็นนายหน้าตามกฎหมายอย่างแท้จริง ซึ่งหยงอาจจะมียุทธศาสตร์พิเศษเพื่อการอำนวยความสะดวกในการสำรองเงินจ่ายค่าสินค้าล่วงหน้าแทนผู้ซื้อให้แก่ผู้ขายโดยได้รับค่าตอบแทนเป็นค่าบริการเพิ่มเติมและมีสิทธิที่จะรับชำระเงินส่วนที่ตนสำรองจ่ายไปก่อนจากผู้ส่งออกได้ด้วย

แผนภาพที่ 4.4: รูปแบบการดำเนินธุรกิจซื้อขายข้าวและการชำระเงินในกรณีที่หยงเป็นนายหน้าและหยงกับโรงสีทำสัญญากู้ยืมเงินระหว่างกัน

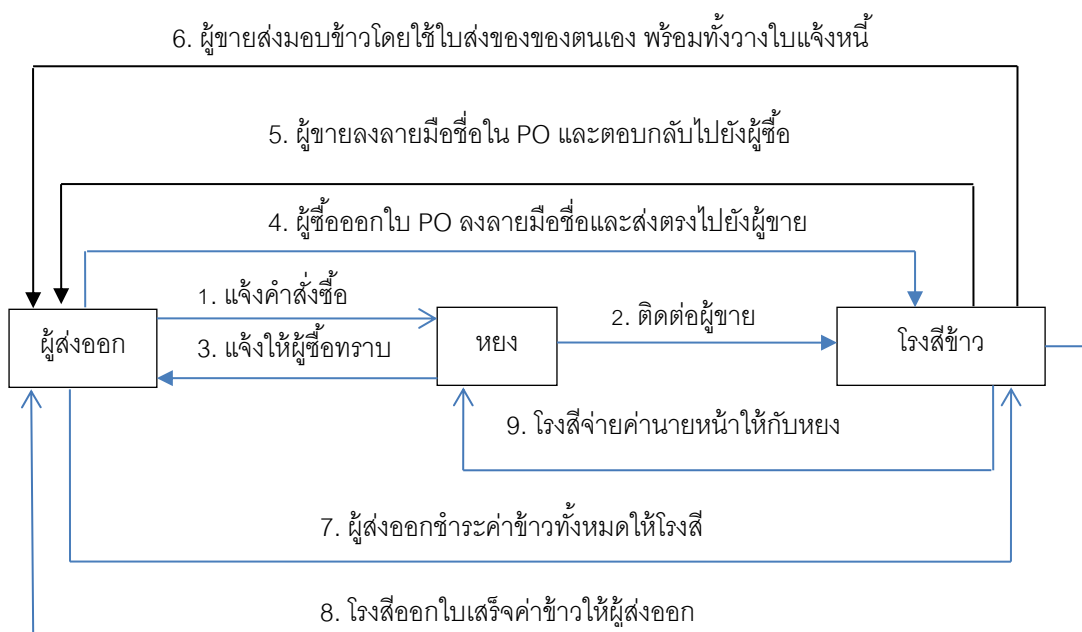

อย่างไรก็ดี การชำระเงินค่าสินค้าในกรณีที่หยงจ่ายเงินค่าสินค้าล่วงหน้าให้ผู้ขายไปก่อนนั้น หยงและโรงสีข้าวอาจจะทำได้โดย 1) โรงสีออกตั๋วสัญญาใช้เงินให้กับหยง (ภาคผนวก 4) หรือ 2) ทั้งสองฝ่ายอาจตกลงทำสัญญากู้ยืมเงินกัน ซึ่งถ้าหากหยงกับโรงสีเลือกใช้วิธีดังกล่าวแทนการทำสัญญาโอนสิทธิในการรับเงินค่าสินค้าจากผู้ส่งออกแล้ว ผู้ส่งออกจะชำระเงินค่าสินค้าทั้งหมดให้กับโรงสี

โดยตรงโดยไม่ผ่านหยง หลังจากนั้นหยงก็ต้องไปเรียกเก็บหนี้ค่าสินค้าที่ตนได้จ่ายล่วงหน้าจากโรงสีเอง โดยใช้ตัวสัญญาใช้เงิน หรือสัญญากู้ยืมเงินเป็นหลักฐานในการเรียกเก็บหนี้¹⁶ แต่วิธีนี้อาจทำให้หยงมีความเสี่ยงมากกว่าวิธีการโอนสิทธิการรับเงิน รายละเอียดขั้นตอนการซื้อขายข้าวในกรณีที่หยงกับโรงสีทำสัญญากู้ยืมเงินจะต่างกันแสดงอยู่ในแผนภาพที่ 4.4

สำหรับกรณีที่หยงทำหน้าที่เป็นนายหน้าแต่ไม่ได้มีการสำรองจ่ายเงินล่วงหน้าค่าข้าวให้กับโรงสีไปก่อน ขั้นตอนการซื้อขาย การทำเอกสาร และการชำระเงิน ควรดำเนินการตามแผนภาพที่ 4.5 และมีขั้นตอนการซื้อขาย ดังนี้

แผนภาพที่ 4.5: รูปแบบการดำเนินธุรกิจซื้อขายข้าวในกรณีที่หยงไม่ได้จ่ายเงินค่าข้าวล่วงหน้าให้กับโรงสี

ขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 6 ในส่วนของการติดต่อซื้อขายจนถึงการส่งมอบสินค้ามีวิธีดำเนินการเช่นเดิม กล่าวโดยสรุปคือ หยงจะทำหน้าที่ติดต่อและประสานให้ผู้ซื้อและผู้ขายตกลงซื้อขายกัน เมื่อผู้ซื้อและผู้ขายตกลงจะซื้อขายข้าวกันแล้ว ผู้ซื้อก็จะลงลายมือชื่อใน PO และส่งให้ผู้ขาย เมื่อผู้ขายได้รับใบ PO แล้วก็ต้องลงลายมือชื่อและตอบกลับไปยังผู้ซื้อ และทำการส่งมอบสินค้าโดยใช้ใบส่งของและใบแจ้งหนี้

¹⁶ กฎหมายกำหนดว่าการกู้ยืมเงินกันนั้นไม่สามารถคิดอัตราดอกเบี้ยเกินกว่าร้อยละ 15 ต่อปี ถ้าเกินกว่านั้นค่าดอกเบี้ยเฉพาะส่วนที่เกินร้อยละ 15 ต่อปีจะเป็นโมฆะ

ของโรงสีเอง อย่างไรก็ตาม ในส่วนของการชำระเงินจะแตกต่างจากกรณีที่ยังมีการสำรองจ่ายเงินค่าข้าวให้กับโรงสี โดยขั้นตอนการชำระเงินสำหรับกรณีที่โรงสีไม่ได้สำรองจ่ายเงินค่าข้าวให้โรงสี ควรจะดำเนินการตามนี้

ขั้นตอนที่ 7 เมื่อผู้ซื้อได้รับมอบสินค้าทั้งหมดแล้วก็ต้องมีการชำระเงิน ผู้ส่งออกต้องชำระเงินค่าข้าวทั้งหมดให้กับโรงสีโดยตรง

ขั้นตอนที่ 8 เมื่อโรงสีได้รับเงินค่าข้าวครบถ้วนแล้ว โรงสีออกใบเสร็จรับเงินให้กับผู้ซื้อ

ขั้นตอนที่ 9 เมื่อการซื้อขายข้าวสำเร็จเรียบร้อยแล้ว โรงสีต้องชำระเงินค่านายหน้าให้กับหยังในอัตราตามที่ได้ตกลงกันไว้

นอกจากกระบวนการซื้อขายและการชำระเงินแล้ว ในประเด็นว่าด้วยวิธีการชำระเงินนั้น ภายใต้กฎหมายว่าด้วยการซื้อขายปัจจุบัน ไม่มีการบังคับให้ต้องชำระเงินด้วยเช็ค หากต้องการบังคับให้ผู้ซื้อส่งจ่ายลงวันที่ล่วงหน้าเท่านั้น จำเป็นต้องมีการออกกฎหมายใหม่ เพื่อยกเว้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการซื้อขาย ซึ่งอยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่ของกระทรวงพาณิชย์ แต่ต้องผ่านกระบวนการนิติบัญญัติ โดยคณะผู้วิจัยเห็นว่า กระบวนการดังกล่าวใช้เวลานาน และการที่ ฝ่ายนิติบัญญัติจะให้ความเห็นชอบกับกฎหมายดังกล่าวนั้นเป็นไปได้ยาก

ในการดำเนินธุรกิจโดยทั่วไป ไม่ปรากฏว่ามีธุรกิจประเภทใดต้องบังคับให้ผู้ซื้อต้องชำระค่าสินค้าด้วยเช็คส่งจ่ายลงวันที่ล่วงหน้าแต่เพียงเท่านั้น เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการค้า ผู้ซื้อและผู้ขายควรมีอิสระในการตัดสินใจกำหนดเงื่อนไขในการชำระเงิน ซึ่งขึ้นอยู่กับเครดิตและความไว้วางใจกันระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย เงื่อนไขที่กำหนดให้มีการชำระเงินซื้อข้าวด้วยเช็คเท่านั้นจะเป็นเงื่อนไขที่เข้มงวดเกินไป และอาจจะก่อให้เกิดผลที่ตามมาในทางลบได้ เช่น ถ้าผู้ซื้อหลายรายไม่อาจทำตามได้ จะทำให้จำนวนผู้ซื้อในตลาดลดลงอย่างมากและก่อให้เกิดการผูกขาดโดยผู้ซื้อรายใหญ่ในตลาด เป็นต้น

แม้ผู้ขายอาจเชื่อว่า การให้ผู้ซื้อชำระเงินค่าข้าวเป็นเช็คส่งจ่ายลงวันที่ล่วงหน้าจะทำให้สามารถเรียกเก็บเงินค่าข้าวได้ เพราะหากเช็คถูกธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินแล้ว ผู้ซื้อจะถูกดำเนินคดีอาญา แต่ผลที่เกิดขึ้นจริงอาจไม่เป็นเช่นนั้น เนื่องจากในทางปฏิบัติผู้ซื้อสามารถหลีกเลี่ยงความผิดได้ โดยมอบอำนาจให้ผู้แทนลงนามส่งจ่ายเงินในเช็คแทน ซึ่งกฎหมายจะดำเนินคดีอาญากับแต่เฉพาะคนที่ลงนามส่งจ่ายเช็ค ดังนั้น อาจเป็นไปได้ว่า หากมีการบังคับให้ชำระเงินด้วยเช็ค ผู้ซื้อจำนวนมากอาจจะหันไปใช้วิธีหลีกเลี่ยงดังกล่าว และกลับทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจกันระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย ทั้ง ๆ ที่มีการชำระเงินด้วยเช็ค

4.4 สรุปและข้อเสนอแนะในการพัฒนาธุรกิจค้าข้าว

จากการซื้อขายข้าวใน 2 รูปแบบ คือ 1) การซื้อขายที่มีหยังเป็นผู้ค้า และ 2) การซื้อขายที่หยังเป็นนายหน้า พบว่าการซื้อขายที่มีหยังเป็นผู้ค้านั้นมีการโอนกรรมสิทธิ์ข้าวระหว่างกัน ทำให้เกิดการรับผิดชอบกฎหมายที่ชัดเจน คณะผู้วิจัยเห็นว่าในกรณีนี้ไม่จำเป็นต้องมีการกำหนดกติกาหรือรูปแบบการค้าขายขึ้นใหม่แต่อย่างใด เพราะระบบกฎหมายและรูปแบบการค้าที่ดำเนินกันมาแต่ดั้งเดิมมีความเหมาะสมอยู่แล้ว

ในขณะที่รูปแบบการค้าขายที่หยังเป็นนายหน้านั้น บทบาทของผู้เกี่ยวข้องทั้ง 3 ฝ่าย ได้แก่ โรงสี หยัง และผู้ส่งออก ไม่ชัดเจน ทำให้มีปัญหาเกิดขึ้นเรื่องความรับผิดชอบและหน้าที่ตามกฎหมาย ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาธุรกิจการค้าข้าว เพื่อการส่งออกของประเทศไทยต่อไปในอนาคต ดังนี้

(1) การดำเนินธุรกิจซื้อขายข้าวควรมีการทำหลักฐานเป็นหนังสือทุกครั้ง

ถึงแม้ว่าจะไม่มีบทบัญญัติทางกฎหมายใดที่บังคับว่าการซื้อขายข้าวซึ่งเป็นสิ่งหาปริมาณได้จะต้องทำเป็นหนังสือสัญญา แต่กฎหมายบัญญัติว่าการซื้อขายเกินกว่า 20,000 บาทขึ้นไป ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบจึงจะสามารถฟ้องร้องบังคับคดีกันได้

ดังนั้น นักวิจัยจึงเสนอว่าผู้ซื้อและผู้ขายควรทำหลักฐานเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อทั้งสองฝ่ายทุกครั้งที่มีการซื้อขายข้าวกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในกรณีที่มิข้อพิพาทระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายเกิดขึ้น โดยรูปแบบเอกสารที่ใช้ อาจจะเป็นใบคำสั่งซื้อ (PO) ตามตัวอย่างในภาคผนวก 2 ก็ได้

นอกจากนั้น สำหรับกรณีที่หยังจ่ายเงินค่าข้าวล่วงหน้าให้กับโรงสี นักวิจัยเสนอให้ทั้งสองฝ่ายดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ได้แก่ โรงสีทำหนังสือสัญญาโอนสิทธิให้หยังรับเงินจากผู้ส่งออกแทนโรงสี (ภาคผนวก 3) หรือโรงสีออกตั๋วสัญญาใช้เงินให้กับหยัง (ภาคผนวก 4) หรือทั้งโรงสีทำสัญญากู้ยืมเงินจากหยัง เนื่องจากกฎหมายกำหนดว่าการกู้ยืมเงินกันเกินกว่า 2,000 บาทจะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้กู้ยืมจึงจะฟ้องร้องบังคับคดีได้

ทั้งนี้ การใช้เอกสารใบคำสั่งซื้อ (PO) เป็นหลักฐานในการซื้อขายข้าว นั้น อาจพัฒนาเป็นเอกสารหลักฐานอื่นๆ ตามลำดับขั้น ได้แก่ สัญญาซื้อขายข้าว โดยอาจเป็นสัญญาซื้อขายระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายแต่ละรายที่ผู้ซื้อและผู้ขายลงนามในสัญญาทุกครั้งที่มีการตกลงซื้อขายกัน และสัญญาซื้อขายข้าวในลักษณะของสัญญาหลัก (Master agreement) เพื่อเป็นหลักเกณฑ์ในการกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ซื้อและผู้ขายระหว่างคู่ค้า ซึ่งสัญญาหลักนี้จะครอบคลุมการสั่งซื้อระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายในอนาคต โดยรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพและปริมาณของสินค้าให้ยึดตามใบคำสั่งซื้อที่จะเกิดขึ้นเป็นคราวไป โดยที่ผู้ซื้อและผู้ขายไม่จำเป็นต้องลงนามในสัญญาซื้อขายทุกครั้ง นอกจากนี้ อาจมี

การพัฒนาให้เกิดเป็นมาตรฐานกลางของสินค้าและแนวทางปฏิบัติในการซื้อขายข้าวที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย (ผู้ซื้อ ผู้ขาย และหญิง) ซึ่งอาจจะประกาศใช้ในลักษณะของประกาศกระทรวงพาณิชย์หรือบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding; MOU) ระหว่างผู้เกี่ยวข้องก็ได้ แล้วจึงให้การตกลงซื้อขายข้าวในแต่ละครั้งอ้างอิงมาตรฐานและแนวทางปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมดังกล่าว จะช่วยประหยัดเวลาในการซื้อขายข้าวในแต่ละครั้งและทำให้ง่ายต่อการระงับข้อพิพาทหากเกิดความขัดแย้งกันขึ้น

(2) มาตรการของภาครัฐในการบังคับและจูงใจให้ผู้ซื้อและผู้ขายทำหลักฐานเป็นหนังสือ

ถึงแม้ว่าจะไม่มีบทบัญญัติทางกฎหมายว่าด้วยการซื้อขายที่บังคับให้ผู้ซื้อและผู้ขายจะต้องทำหลักฐานเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อ แต่ภาครัฐโดยกระทรวงพาณิชย์อาจมีมาตรการในการบังคับและจูงใจให้ผู้ซื้อและผู้ขายทำหลักฐานเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อได้ ดังนี้

2.1) กรมพัฒนาธุรกิจการค้าอาจพิจารณาเพิ่มความเข้มงวดในการลงบัญชีของผู้ประกอบการกิจการค้าข้าว โดยกำหนดว่าต้องมีใบ PO ที่ลงลายมือชื่อทั้งสองฝ่าย หรือสัญญาซื้อขายข้าว เป็นเอกสารที่ต้องใช้เป็นหลักฐานประกอบการลงรายการในบัญชีสำหรับการซื้อขายข้าวทุกครั้ง

2.2) กรมการค้าต่างประเทศอาจพิจารณากำหนดเงื่อนไขในการเข้าร่วมขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ (G2G) ว่าจะต้องเป็นผู้ส่งออกข้าวที่จะเข้าร่วมโครงการจะต้องมีการทำสัญญาซื้อขาย หรือมีหลักฐานเป็นหนังสือในการซื้อขายเท่านั้น หรืออาจให้สิทธิในการเข้าร่วมกับผู้ส่งออกที่มีการทำสัญญาหรือหลักฐานเป็นหนังสือในซื้อข้าวก่อนผู้ส่งออกที่ไม่มีสัญญาหรือเอกสารในการซื้อข้าว

(3) มาตรการของภาครัฐในการให้ความช่วยเหลือระงับข้อพิพาทระหว่างผู้ประกอบการ

กรมการค้าภายในอาจพิจารณาจัดตั้งหน่วยงาน¹⁷ เพื่อระงับข้อพิพาทโดยใช้วิธีประนีประนอมหรือไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยให้คู่กรณีที่มีเอกสารสัญญาซื้อขายหรือหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อสามารถยื่นเรื่องต่อหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้น เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการระงับข้อพิพาท รวมถึงอาจพิจารณาให้มีกระบวนการอนุญาโตตุลาการเฉพาะกิจ โดยกรมการค้าภายในอาจเตรียมขึ้นทะเบียนผู้ที่จะเป็นอนุญาโตตุลาการในสาขาที่เกี่ยวข้องไว้ ได้แก่ ตัวแทนจากภาคเอกชน อาทิ สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย สมาคมค้าข้าวไทย สมาคมโรงสีข้าวไทย สภาหอการค้าไทย และตัวแทนจากหน่วยงานรัฐ อาทิ กรมการค้าภายใน กรมการค้าต่างประเทศ กรมการข้าว นักวิชาการจากสถาบันการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ กระบวนการระงับข้อพิพาทนอกศาลดังกล่าวนี้มีข้อดีคือ มีความสะดวก ใช้เวลา

¹⁷ อาจพิจารณาใช้รูปแบบและแนวทางการดำเนินงานแบบเดียวกับ “สำนักงานป้องกันและระงับข้อพิพาทด้านทรัพย์สินทางปัญญา” ของกรมทรัพย์สินทางปัญญา

การพิจารณาที่สั้นและรวดเร็ว กระบวนการพิจารณาเป็นความลับ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคำชี้ขาดของ
อนุญาโตตุลาการหรือข้อตกลงประนีประนอมที่มีการลงนามร่วมกันมีผลบังคับทางกฎหมายกับคู่กรณี

(4) มาตรการของภาครัฐในการเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนให้แก่ผู้ประกอบการ ค้าข้าว

ในระยะยาวภายหลังจากที่ระบบการค้าข้าวของไทยมีการพัฒนาเอกสารและหลักฐาน
หนังสือประกอบการซื้อขายข้าวจนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้ว ผู้ประกอบการค้าข้าวสามารถนำเอกสาร
การซื้อขายข้าว เช่น สัญญาซื้อขาย ใบแจ้งหนี้ สัญญาโอนสิทธิการรับเงิน เป็นต้น มาจดทะเบียนสัญญา
หลักประกันทางธุรกิจกับกรมพัฒนาธุรกิจการค้าเพื่อใช้เป็นหลักประกันในการกู้ยืมเงินกับสถาบันการเงิน

หลังจากนั้น ภาครัฐอาจมีนโยบายให้ความช่วยเหลือด้านสภาพคล่องแก่ผู้ประกอบการ
ค้าข้าวที่มีสถานะการเงินมั่นคงผ่านสถาบันการเงินเฉพาะกิจ เช่น ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลาง
และขนาดย่อมแห่งประเทศไทย (SME Development Bank) ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้า
แห่งประเทศไทย (Exim Bank) ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น
รวมถึงธนาคารที่เป็นวิสาหกิจ ได้แก่ ธนาคารกรุงไทย โดยขอให้สถาบันการเงินดังกล่าวพิจารณาวางเงิน
สินเชื่อให้กับผู้ประกอบการค้าข้าวบนพื้นฐานหลักประกันเป็นเอกสารการซื้อขายข้าว เช่น สินเชื่อแพคตอริง
(ใช้สิทธิในการรับเงิน/ใบแจ้งหนี้เป็นหลักประกัน) และสินเชื่อ packing credit (ใช้สัญญาซื้อขายหรือคำ
สั่งซื้อที่ได้รับจากผู้ซื้อเป็นหลักประกัน) เป็นต้น นอกจากนี้จะเป็นการช่วยเพิ่มสภาพคล่องให้แก่ธุรกิจการซื้อ
ขายข้าวภายในประเทศซึ่งจะเป็นผลดีกับผู้ค้าข้าวโดยตรงแล้ว ยังจะเป็นการส่งเสริมให้ผู้ซื้อและผู้ขายใน
ระบบค้าข้าวหันมาใช้เอกสารหลักฐานในการซื้อขายข้าวกันมากขึ้นอีกด้วย

บทที่ 5

แนวทางการแก้ไขประเด็นปัญหาเรื่องการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย 0.75%

5.1 สภาพปัญหา

ระบบการค้าข้าวของประเทศไทยประกอบด้วยผู้ประกอบการหรือผู้เล่นหลัก 3 กลุ่ม ได้แก่ โรงสีข้าว หียง และผู้ส่งออก ในอดีตนั้นบทบาทของผู้ประกอบการหลักทั้ง 3 กลุ่มนั้นได้แยกออกจากกันค่อนข้างจะชัดเจน กล่าวคือ โรงสีข้าวทำหน้าที่ในส่วนของการผลิต ผู้ส่งออกทำหน้าที่ในส่วนของการทำตลาดข้าวสารต่างประเทศ ส่วนหียงทำหน้าที่ในส่วนของการเป็นตัวกลางจับคู่การซื้อขายข้าวสารระหว่างโรงสีและผู้ส่งออก ผู้ประกอบการแต่ละกลุ่มก็จะทำหน้าที่เฉพาะในส่วนของตนเองและพัฒนาจนเกิดความเชี่ยวชาญในบทบาทหน้าที่ของตน

ด้วยปัจจัยหลายประการในยุคปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอย่างมาก อาทิ ระบบการติดต่อสื่อสารที่สะดวกรวดเร็วขึ้น เทคโนโลยีการสีข้าวที่ทันสมัยมากขึ้น ระบบโลจิสติกส์ที่มีความสะดวกมากขึ้น และการเปลี่ยนแปลงของกฎระเบียบภาครัฐ บทบาทที่เคยแยกกันเด่นชัดของผู้ประกอบการในแต่ละกลุ่มจึงเริ่มคลุมเครือมากขึ้น กล่าวคือ ผู้ประกอบการโรงสีสามารถส่งออกข้าวสารไปขายยังต่างประเทศได้โดยตรง (ทำหน้าที่ทั้งส่วนของการผลิตและการทำตลาดข้าวสารต่างประเทศ) ในขณะที่ผู้ส่งออกที่ต้องการบูรณาการธุรกิจตามแนวดิ่ง (Vertical Integration) ก็สามารถทำธุรกิจโรงสีผ่านการลงทุนสร้างโรงสีของตนเองหรือผ่านการควบรวมกิจการก็ได้ (ทำหน้าที่ทั้งการทำตลาดข้าวสารต่างประเทศ และการผลิต) ดังนั้น ผู้ประกอบการในระบบการค้าข้าวของไทยในปัจจุบันจึงมีความหลากหลาย ทั้งผู้ประกอบการ “ดั้งเดิม” อันได้แก่ โรงสี หียง และผู้ส่งออกที่ทำหน้าที่ดั้งเดิมของตน และผู้ประกอบการที่ ทำ “หลายหน้าที่” เช่น ผู้ส่งออกที่มีโรงสีเป็นของตนเอง และโรงสีที่ส่งออกข้าวเอง เป็นต้น

ความหลากหลายของผู้ประกอบการในวงการค้าข้าวยุคปัจจุบันย่อมทำให้เกิดความได้เปรียบและเสียเปรียบที่แตกต่างกันตามลักษณะของผู้ประกอบการแต่ละกลุ่ม เช่น โรงสีที่ทำการส่งออกข้าวเองย่อมมีความได้เปรียบผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีในส่วนของการต้นทุนข้าวสาร ในขณะที่เดียวกันกลุ่มผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสี ก็มีความได้เปรียบในแง่ของความคล่องตัวและการไม่ต้องแบกรับความเสี่ยงในส่วนโรงสี เป็นต้น ความได้เปรียบและเสียเปรียบที่แตกต่างกันตามลักษณะของผู้ประกอบการแต่ละกลุ่มนั้นเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของผู้ประกอบการในวงการข้าวเองว่าจะเลือกรูปแบบใดในการดำเนินธุรกิจ จึงจะเหมาะสมกับ สภาพของตนมากที่สุด

อย่างไรก็ดี นอกจากความได้เปรียบเสียเปรียบที่เกิดขึ้นตามลักษณะการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการแล้ว กฎระเบียบของภาครัฐบางประการก็อาจก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในทางปฏิบัติระหว่างผู้ประกอบการ “ดั้งเดิม” และผู้ประกอบการที่ทำ “หลายหน้าที่” ขึ้นได้ โดยกฎระเบียบของภาครัฐที่ผู้ประกอบการในกลุ่มผู้ส่งออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีเป็นของตนเอง เห็นว่าเป็นการสร้างความได้เปรียบให้กับกลุ่มโรงสีที่ส่งออกข้าวสารเอง ได้แก่ ระเบียบการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย 0.75% ของการซื้อข้าวโดยผู้ส่งออก ภายใต้คำสั่งกรมสรรพากร ที่ ท.ป. 4/2528

โดยสรุป การหักภาษี ณ ที่จ่าย กรณีจ่ายเงินค่าซื้อสินค้าพืชผลทางการเกษตร ซึ่งเป็นสินค้าพืชผลทางเศรษฐกิจนั้น ในปัจจุบันมีสินค้าพืชผลในการเกษตรที่อยู่ในข่ายต้องถูกหักภาษี ณ ที่จ่าย ตามคำสั่งกรมสรรพากร ที่ ท.ป. 4/2528 เรื่อง สั่งให้ผู้จ่ายเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40 แห่งประมวลรัษฎากร มีหน้าที่หักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย ลงวันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2528 โดยมีรายละเอียดสำคัญที่เกี่ยวข้องดังนี้

“ข้อ 2 ให้ผู้จ่ายเงินได้พึงประเมินคำนวณหักภาษีไว้ทุกครั้งที่ยจ่ายเงินได้พึงประเมิน แต่แต่ละครั้งในอัตราร้อยละของเงินได้พึงประเมินตามที่ระบุในคำสั่งนี้

ข้อ 3 ให้บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลหรือ นิติบุคคลอื่น ซึ่งเป็นผู้จ่ายเงินได้พึงประเมินให้แก่ผู้รับซึ่งมีเป็นบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล หักภาษี ณ ที่จ่ายโดยคำนวณหักไว้ในอัตราร้อยละ 0.75 เฉพาะผู้จ่ายเงิน และสำหรับการซื้อสินค้า ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) ยางแผ่นหรือยางชนิดอื่นอันผลิตขึ้นหรือได้มาจากส่วนใด ๆ ของต้นยางพารา เฉพาะกรณีผู้ซื้อเป็นผู้ส่งออกหรือผู้ผลิตผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปจากยางดังกล่าว ไม่ว่าจะใช้ยางนั้นเป็นส่วนใหญ่หรือไม่

(2) มันสำปะหลัง ไม่ว่าจะเป็หัวหรือจัดทำเป็นผง แป้ง เส้น ก้อน แท่ง ผ้อย ชิน เม็ด หรือจัดทำในลักษณะอื่น เฉพาะกรณีผู้ซื้อเป็นผู้ส่งออก

(3) ปอ เฉพาะกรณีผู้ซื้อเป็นผู้ส่งออกหรือผู้ผลิตกระสอบป่าน ผ้ากระสอบป่าน ด้าย ทอกระสอบป่าน หรือทอผ้ากระสอบป่าน เชือกหรือผลิตภัณฑ์ใด ๆ ที่ผลิตจากปอ ไม่ว่าจะใช้ปอนั้นเป็นส่วนใหญ่หรือไม่

(4) ข้าวโพด เฉพาะกรณีผู้ซื้อเป็นผู้ส่งออกหรือผู้ผลิตน้ำมันพืชหรืออาหารสัตว์ทุกชนิด

(5) อ้อย เฉพาะกรณีผู้ซื้อเป็นผู้ผลิตน้ำตาลทุกชนิด

(6) เมล็ดกาแฟ ไม่ว่าจะคั่วแล้วหรือไม่ เฉพาะกรณีผู้ซื้อเป็นผู้ส่งออกหรือผู้ผลิตผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปจากกาแฟ

(7) ผลปาล์มน้ำมัน ไม่ว่าจะเป็นส่วนใดของผล เฉพาะกรณีผู้ซื้อเป็นผู้ผลิตน้ำมันปาล์มหรือผู้ผลิตน้ำมันพืช

(8) ข้าว เฉพาะกรณีผู้ซื้อเป็นผู้ส่งออก

คำว่า ข้าว หมายความว่า ข้าวสาร ปลายข้าว ข้าวกล้อง ปลายข้าวกล้อง ข้าวหนึ่ง และปลายข้าวหนึ่ง ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นข้าวเจ้าหรือข้าวเหนียว

(9) สินค้าตาม (1) ถึง (8) เฉพาะกรณีผู้ซื้อเป็นผู้ไม่มีหน้าที่เสียภาษีเงินได้ ตามประมวลรัษฎากรแต่ไม่รวมถึงกลุ่มเกษตรกรตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์”

คำสั่งกรมสรรพากรที่ ท.ป. 4/2528 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้จ่ายเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40 แห่งประมวลรัษฎากรหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายจากผู้รับเพื่อนำส่งกรมสรรพากร และได้กำหนดประเภทของเงิน รายได้จากประเภทของสินค้าและบริการที่จะต้องมีการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย พร้อมทั้งอัตราหัก คำสั่งดังกล่าวจึงมุ่งหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายของการค้าบริการ เช่น ค่าจ้างทำของ ค่าโฆษณา และค่าเช่า ทรัพย์สิน เป็นต้น มากกว่าการมุ่งหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายของการค้าสินค้า โดยมีเพียงสินค้าเกษตร (ยางแผ่นหรือยางชนิดอื่นจากต้นยางพารา มันสำปะหลัง ปอ ข้าวโพด อ้อย เมล็ดกาแฟ ผลปาล์มน้ำมัน และ ข้าว) และสินค้าประมง (สัตว์น้ำ) เท่านั้นที่ถูกรวมอยู่ในคำสั่ง ดังนั้น จึงเป็นไปได้ว่าจุดมุ่งหมายของการหัก ภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายดังกล่าวในกรณีของสินค้าเกษตรและสินค้าประมงก็เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการจัดเก็บ ภาษีจากผู้ประกอบการที่ทำหน้าที่บริการในขั้นตอนระหว่างการผลิตไปเป็นสินค้าขั้นสุดท้ายก่อน จำหน่าย ซึ่งในกรณีของอุตสาหกรรมส่งออกข้าวก็คือโรงสีข้าวนั่นเอง คำสั่งกรมสรรพากร ที่ ท.ป. 4/2528 จึงน่าจะมีจุดมุ่งหมายที่จะจัดเก็บภาษีเงินได้จากโรงสีโดยให้ผู้ส่งออกข้าว ทำหน้าที่หักภาษีเงินได้ และนำส่งกรมสรรพากรหรือนั่นก็คือใช้การหักภาษีเงินได้ของผู้ส่งออกข้าวเป็นเครื่องมือในการสอบทาน รายได้ของโรงสี

ตามหลักการของคำสั่งกรมสรรพากร ที่ ท.ป. 4/2528 การหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย 0.75% ของผู้ส่งออกนั้นจะไม่ส่งผลกระทบต่อผู้ส่งออกไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีหรือกลุ่มโรงสีที่ส่งออก ข้าวเอง เพราะเป็นการหักภาษีเงินได้ในส่วนของผู้ขายข้าวสาร (ยกเว้นให้แก่ผู้ขายที่เป็นบุคคลธรรมดาและ กลุ่มเกษตรกรตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์) ซึ่งมีได้เกี่ยวข้องกับการหักรายได้ของผู้ส่งออกแต่อย่างใด และ ในส่วนของโรงสีที่ขายข้าวสารให้แก่ผู้ส่งออกนั้นการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายดังกล่าว ก็ไม่มีผลทำให้โรงสีต้อง เสียภาษีเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด เพราะหากโรงสีถูกหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายดังกล่าวเกินกว่าภาษีเงินได้ที่ต้อง เสียจริง โรงสีก็สามารถขอเงินภาษีในส่วนที่ถูกหักไว้คืนคืนจากกรมสรรพากรได้

อย่างไรก็ดี ปัญหาในทางปฏิบัติที่อาจเกิดขึ้นจากการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย 0.75% ในกระบวนการ ซื้อขายข้าวมีหลายประการ อาทิ

- ผู้ส่งออกหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายของโรงสีอย่างถูกต้อง แต่โรงสีไม่ต้องการที่จะขอภาษีเงินได้คืน ณ สิ้นปีภาษี เนื่องจากโรงสีบางแห่งมีการเสียภาษีในระบบเหมาจ่ายหรือไม่ต้องการให้เกิดความยุ่งยากกับกรมสรรพากร) โดยโรงสีอาจผลักภาระภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย เข้ามารวมในราคาขายข้าวสารด้วย เพื่อโรงสีจะไม่ต้องขอภาษีเงินได้ที่ถูกหักเกินไว้คืนจากกรมสรรพากร เมื่อผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีเป็นของตนเองซื้อข้าวจากโรงสีในลักษณะดังกล่าว ทำให้ผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีเป็นของตนเองมีต้นทุนราคาข้าวสารสูงขึ้น ซึ่งการที่โรงสีจะผลักภาระได้มากหรือน้อยน่าจะขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย เช่น สถานการณ์ราคาข้าวสาร ซึ่งผลจากการผลักภาระภาษีดังกล่าว ไม่ว่าจะสามารถผลักได้ทั้งหมดหรือเพียงบางส่วน ก็จะทำให้ต้นทุนของผู้ส่งออกสูงขึ้นโดยไม่จำเป็น อันนำไปสู่การเสียเปรียบทั้งกับผู้ส่งออกในประเทศที่มีโรงสีเป็นของตนเองและผู้ส่งออกข้าวในประเทศอื่น

- เมื่อผู้ส่งออกคาดว่า โรงสีอาจผลักภาระภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย 0.75% เข้ามาในราคาขายข้าว มีความเป็นไปได้ที่ผู้ส่งออกก็จะกำหนดราคาซื้อโดยหัก 0.75% ออกจากราคาซื้อข้าวเช่นกัน ไม่ว่าจะมีการนำส่งกรมสรรพากรหรือออกไปหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายให้กับโรงสีหรือไม่ก็ตาม ก็จะส่งผลให้รายได้ที่ควรจะได้รับของโรงสีปรับลดลง สิ่งที่จะตามมาก็คือโรงสีจำเป็นต้องปรับราคาขายข้าวขึ้นอีก หรือโรงสีอาจลดราคารับซื้อข้าวจากชาวนา โดยการเลือกใช้วิธีการใดหรือจะใช้ทั้งสองวิธีขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น สถานการณ์ตลาดข้าว เป็นต้น

แม้ว่าคณะผู้วิจัยจะไม่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ (Empirical Evidence) ที่สามารถชี้ชัดถึงรูปแบบในการพยายามหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามคำสั่งกรมสรรพากร ที่ ท.ป. 4/2528 แต่จากข้อมูลการส่งออกข้าวสารของประเทศไทยที่มีมูลค่าประมาณ 5,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปีนั้น หากมีการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายและนำส่งกรมสรรพากรอย่างถูกต้องแล้วเงินภาษีหัก ณ ที่จ่ายที่นำส่งกรมสรรพากรควรมีมูลค่าในหลักพันล้านบาทต่อปี ดังนั้น หากการนำส่งเงินภาษีหัก ณ ที่จ่ายมีมูลค่าน้อยกว่าหนึ่งพันล้านบาทต่อปีอย่างต่อเนื่องก็ย่อมแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามคำสั่งที่ ท.ป. 4/2528 ของผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมการส่งออกข้าว โดยอาจเป็นไปด้วยพฤติกรรมของผู้ซื้อ ผู้ขาย หรือทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย ซึ่งไม่ว่าจะเกิดจากผู้ประกอบการกลุ่มใดก็ตามผลกระทบที่เกิดขึ้นย่อมส่งผลกระทบต่อราคาข้าวและขีดความสามารถในการแข่งขันของข้าวไทยอย่างที่ไม่ควรจะเป็น

ปัญหาในทางปฏิบัติของคำสั่งกรมสรรพากร ที่ ท.ป. 4/2528 กลับกลายเป็นเหตุที่ทำให้ผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีเป็นของตนเองเกิดการเสียเปรียบในการแข่งขันทั้งกับผู้ส่งออกที่มีโรงสีเป็นของตนเองและผู้ส่งออกข้าวต่างชาติ โดยเฉพาะหากผู้ส่งออกทั่วไปคำนึงถึงภาษีมูลค่าเพิ่มที่ผู้ส่งออกที่มีโรงสีเป็นของตนเอง (และไม่ได้จดทะเบียนแยกบริษัท) สามารถนำไปหักเป็นค่าใช้จ่ายได้ ยิ่งทำให้ผู้ส่งออกทั่วไปนั้นรู้สึกเสียเปรียบ

ด้านต้นทุนมากขึ้นไปอีก ยิ่งไปกว่านั้นการที่ข้าวเป็นสินค้าซึ่งมีความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคาสูง (ประเด็นด้านราคามีผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้ซื้อสูง) และในสถานการณ์ปัจจุบันที่ Profit Margin ของการส่งออกข้าวอยู่ในระดับต่ำก็ยิ่งส่งผลกระทบต่อกลุ่มผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีเป็นของตนเองมากยิ่งขึ้น

แม้ผู้วิจัยจะได้ศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างผลกระทบของการหักภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่ายต่อสินค้าเกษตรอื่นนอกจากข้าวที่อยู่ภายใต้คำสั่งกรมสรรพากรที่ ท.ป. 4/2528 เนื่องจากอยู่นอกเหนือขอบเขตงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า การหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย 0.75% นี้ อาจจะก่อให้เกิดปัญหาและข้อร้องเรียนในกระบวนการซื้อขายข้าวมากกว่าสินค้าเกษตรอื่น ๆ ที่อยู่ภายใต้คำสั่งกรมสรรพากรเดียวกัน (โครงสร้างการซื้อขายสินค้าเกษตรอื่น ๆ ปรากฏอยู่ในภาคผนวก 6) เนื่องด้วยความแตกต่างในโครงสร้างการซื้อขายและรูปแบบการหักภาษีในสองประเด็นหลัก ได้แก่

(1) ผู้ซื้อสินค้าเกษตรที่เป็นผู้มีหน้าที่หักภาษีซื้อจากกลุ่มเกษตรกรเป็นหลัก โดยสินค้าที่ผู้ส่งออกหรือผู้แปรรูปซื้อจากบุคคลธรรมดาหรือกลุ่มเกษตรกรจะได้รับการยกเว้นการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายอยู่แล้ว อาทิ ผู้ส่งออกหรือแปรรูปยางพารารวบรวมยางแผ่นจากกลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ โรงหีบปาล์มน้ำมันรับซื้อปาล์มจากเกษตรกรรายย่อยเป็นหลัก โรงงานน้ำตาลรับซื้ออ้อยจากเกษตรกรโดยตรง และ

(2) ผู้ซื้อสินค้าเกษตรที่เป็นผู้มีหน้าที่หักภาษีซื้อมาเพื่อแปรรูปหรือผลิตเป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า ทำให้ส่วนเพิ่มของกำไร (profit margin) ในกระบวนการผลิตเพิ่มขึ้น การมีอยู่ของภาษีเงินได้ หัก ณ ที่จ่าย 0.75% จึงมิได้เป็นปัญหามากนัก เพราะการสร้างมูลค่าเพิ่มที่เพียงพอจากการแปรรูปจะทำให้ผู้ซื้อสินค้ามาแปรรูปไม่จำเป็นต้องแข่งขันด้านราคากับผู้ขายสินค้านั้น อาทิ โรงงานน้ำตาลซื้ออ้อยเพื่อแปรรูปอ้อยเป็นน้ำตาล โรงหีบปาล์มน้ำมันซื้อผลปาล์มเพื่อผลิตเป็นน้ำมันพืช หรือผู้ส่งออกผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังซื้อมันสำปะหลังจากลานมันมาแปรรูปเป็นแป้งมันสำปะหลัง มันเส้น หรือมันอัดเม็ดก่อนการส่งออก

โครงสร้างเหล่านี้ต่างจากการซื้อขายข้าว เนื่องจากผู้ส่งออกมักรับซื้อข้าวจากโรงสี ซึ่งอาจมีสถานะเป็นนิติบุคคลและส่งออกเป็นข้าวสาร โดยมีได้มีกระบวนการแปรรูปอีกขั้นหนึ่งก่อนการส่งออก

ตารางที่ 5.1: แนวทางการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย ของสินค้าเกษตร ตามคำสั่งกรมสรรพากรที่ ท.ป. 4/2528

กลุ่ม	ผู้มีหน้าที่หักภาษี	สินค้า
1	ผู้ส่งออก	ข้าว, มันสำปะหลัง
2	ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป	อ้อย, ปาล์มน้ำมัน
3	ผู้ส่งออกหรือผู้ผลิตผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป	ยางแผ่น, ปอ, ข้าวโพด, เมล็ดกาแฟ

5.2 แนวทางการแก้ไขปัญหา

วัตถุประสงค์ของคณะผู้วิจัยคือ การลดความได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างผู้ส่งออกที่มีและไม่มีโรงสีเป็นของตนเองในส่วนที่เกิดจากการหักภาษี ณ ที่จ่าย 0.75% จากผู้ขาย ซึ่งอาจจะทำให้ความสามารถในการแข่งขันของข้าวไทยในตลาดโลกเพิ่มขึ้นด้วย โดยในการพิจารณาแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว คณะผู้วิจัยคำนึงถึงผลได้ผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ชาวนาและกลุ่มเกษตรกรโรงสี หยาง (เฉพาะในกรณีที่เป็นผู้ค้า) ผู้ส่งออกที่มีโรงสีเป็นของตนเอง ผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีเป็นของตนเอง และรัฐบาล โดยเปรียบเทียบแนวทางการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ กับแนวทางปฏิบัติเดิมตามคำสั่งสรรพากรที่ ท.ป. 4/2528 (benchmark case) ภายใต้สมมติฐานว่า โรงสีมิได้ขอคืนภาษี ณ ที่จ่าย และสามารถผลักภาระภาษีเข้าสู่การตั้งราคาขายได้เต็มจำนวน ซึ่งทางเลือกในการเปลี่ยนแปลงแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวกับภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย 0.75% ที่คณะผู้วิจัยจะพิจารณาประกอบด้วย

- (1) ยึดแนวปฏิบัติเดิมโดยปรับลดอัตราการหักภาษี ณ ที่จ่ายลงจากอัตราปัจจุบัน
- (2) ยึดแนวปฏิบัติเดิมโดยไม่ยกเว้นการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายให้แก่บุคคลธรรมดาและกลุ่มเกษตรกรตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์และให้รวมถึงกรณีการซื้อข้าวเปลือกมาสีเพื่อส่งออก
- (3) ยกเลิกการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย
- (4) ยกเลิกการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย แต่ให้ผู้ส่งออกนำส่งภาษีเงินได้ล่วงหน้าแก่กรมสรรพากรเอง

แนวทางที่ 1: ยึดแนวปฏิบัติเดิม แต่ปรับลดอัตราการหักภาษี ณ ที่จ่ายลง

ในแนวทางนี้ผู้ส่งออกยังคงทำหน้าที่หักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย จากผู้ขาย และนำส่งกรมสรรพากรดังที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน แต่ปรับลดอัตราการหักภาษี ณ ที่จ่ายจาก 0.75% ตามอัตราภาษีเงินได้นิติบุคคลที่ปรับลดลงจากอัตราสูงสุด 30% เมื่อมีการบังคับใช้คำสั่งกรมสรรพากร ที่ ท.ป. 4/2528 เป็น 20% ในปัจจุบัน

ซึ่งหากอัตราภาษีเงินได้ หัก ณ ที่จ่าย ถูกคำนวณจากอัตราภาษีเงินได้นิติบุคคล เพื่อให้นิติบุคคลได้ทยอยจ่ายภาษีระหว่างปีในอัตราที่เหมาะสม ดังนั้น เมื่ออัตราภาษีเงินได้นิติบุคคลมีการปรับลดลงถึงร้อยละ 10 อัตราการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย ก็ควรที่จะปรับลดลงได้ด้วยเช่นกัน

ทั้งนี้ การพิจารณาปรับลดอัตราภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย ตามการลดลงของอัตราภาษีเงินได้นิติบุคคลหรือไม่ อย่างไรนั้น เป็นอำนาจหน้าที่ของกระทรวงการคลัง อย่างไรก็ตาม เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาถึงผลจากการลดอัตราภาษีหัก ณ ที่จ่าย คณะผู้วิจัยขอเทียบเคียงการลดอัตราภาษี ณ ที่จ่ายจากการลดอัตราภาษีเงินได้นิติบุคคล กล่าวคือ การปรับลดอัตราภาษีเงินได้นิติบุคคลลงถึง 10% หรือคิดเป็นหนึ่งในสามของอัตราเดิม อัตราการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายก็ควรปรับลดลงหนึ่งในสามของอัตราเดิมด้วย ซึ่งก็คือ 0.25% ทำให้คงเหลืออัตราภาษีหัก ณ ที่จ่าย เท่ากับ 0.50%

ตารางที่ 5.2: ส่วนต่างระหว่างต้นทุนข่าวสารของผู้ส่งออกที่มีและไม่มีโรงสีที่เปลี่ยนแปลงตามอัตราภาษีหัก ณ ที่จ่าย

อัตราการหักภาษี ณ ที่จ่าย	ต้นทุนข่าวสารของ ผู้ส่งออกที่มีโรงสี เป็นของตนเอง	ต้นทุนข่าวสารของ ผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสี เป็นของตนเอง	ส่วนต่างต้นทุน
0.75%	100	100.7557	0.7557%
0.50%	100	100.5025	0.5025%
0.25%	100	100.2506	0.2506%

ที่มา: จากการคำนวณของคณะผู้วิจัย

การปรับลดอัตราการหักภาษี ณ ที่จ่าย จะช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ส่งออกที่มีและไม่มีโรงสีเป็นของตนเอง ดังนี้

- ในกรณีที่อัตราการหักภาษี ณ ที่จ่ายปัจจุบันเท่ากับ 0.75% หากโรงสีขายข้าวในราคา 100 บาท ให้แก่ผู้ส่งออก โรงสีจะได้รับเงินค่าขายข้าวเพียง 99.25 บาท ดังนั้นหากโรงสีต้องการได้รับเงินเต็ม 100 บาท (ในกรณีที่โรงสีไม่ขอภาษีเงินได้ส่วนที่เสียไว้เกินคืน ณ สิ้นปี) โรงสีจะต้องตั้งราคาขายที่ 100.7557 บาท และด้วยราคาขาย 100.7557 บาท ต้นทุนการซื้อข่าวสารของผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีจะสูงกว่าผู้ส่งออกที่ซื้อจากโรงสีของตัวเองอยู่ 0.7557%

- ในกรณีปรับลดอัตราหักภาษี ณ ที่จ่ายลงเหลือ 0.50% หากโรงสีต้องการได้รับเงินเต็มจำนวน 100 บาท โรงสีจะต้องตั้งราคาขายที่ 100.5025 บาท และด้วยราคาขาย 100.5025 บาท ต้นทุนการซื้อข้าวสารของผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีจะสูงกว่าผู้ส่งออกที่ซื้อจากโรงสีของตนเองอยู่ 0.5025%

ดังนั้น การปรับลดภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย จะทำให้ความได้เปรียบด้านราคาของผู้ส่งออกที่มีโรงสีเป็นของตนเองจะปรับลดลงจาก 0.7557% (ในกรณีอัตราหักภาษี ณ ที่จ่ายระดับ 0.75%) เหลือเพียง 0.5025% (ในกรณีอัตราหักภาษี ณ ที่จ่ายระดับ 0.50%) จากตารางที่ 5.2 จะเห็นได้ว่า ยิ่งอัตราหักภาษี ณ ที่จ่ายลดลงก็จะยิ่งลดความเสียเปรียบของกลุ่มผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีเป็นของตนเอง ดังนั้น การปรับลดอัตราหักภาษี ณ ที่จ่าย ก็น่าจะเป็นแนวทางที่ช่วยบรรเทาปัญหาของผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีได้

ทั้งนี้ หากคำนวณจากแนวคิดของผู้ส่งออกตามตารางที่ 3.1 จะพบว่า การลดอัตราหักภาษีเงินได้เหลือ 0.075% จะทำให้ต้นทุนข้าวสารระหว่างโรงสีประเภทต่าง ๆ มีความใกล้เคียงกันมากขึ้นดังในตารางที่ 5.3

แม้ว่าแนวทางการปรับลดอัตราหักภาษี ณ ที่จ่าย จะสามารถบรรเทาความเสียเปรียบของผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีได้บ้าง แต่ประสิทธิภาพการบรรเทาความเหลื่อมล้ำของแนวทางดังกล่าวจะปรับลดหากราคาข้าวสารปรับสูงขึ้น เพราะแม้ว่าส่วนต่างต้นทุนจะเป็นอัตราที่คงที่ แต่ยิ่งหากราคาข้าวสูงขึ้นเท่าใด ส่วนต่างต้นทุนที่เป็นตัวเงินก็จะยิ่งต่างกันมากขึ้นเท่านั้นดังแสดงในตารางที่ 5.4 ดังนั้น การลดอัตราหัก ณ ที่จ่ายลงจะช่วยลดความเสียเปรียบของผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีได้ในระยะสั้น แต่ประสิทธิภาพของนโยบายดังกล่าวอาจมีความไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับราคาข้าวในอนาคต โดยหากราคาข้าวมีการปรับตัวเพิ่มสูงขึ้น ก็จะทำให้ประสิทธิภาพในการลดความเหลื่อมล้ำของแนวทางดังกล่าวด้อยลง

ตารางที่ 5.3: เปรียบเทียบต้นทุนข้าวสารของโรงสีประเภทต่าง ๆ หากลดอัตราภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย เหลือ 0.075%

	ต้นทุน ข้าวเปลือก	ค่าสีข้าว	ภาษีมูลค่าเพิ่ม จากค่าใช้จ่าย การสีข้าวที่ ขอคืน	ภาษีเงินได้ หัก ณ ที่จ่าย 0.075%	คิดเป็นราคา ข้าวสาร	หมายเหตุ
โรงสี	24,000	1,000	0	18	25,018	ไม่ขอคืนภาษีเงินได้ หัก ณ ที่จ่าย 18 บาท (ภาษีรวมในราคา)
โรงสีส่งออกเอง โดยไม่แยกบริษัท	24,000	1,000	65.42	0	24,935	ส่งออกด้วยตัวเอง
โรงสีส่งออกเองโดยแยกบริษัท	24,000	1,000	0	18	25,000	ขอคืนภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย 18 บาท

ที่มา: สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย

หมายเหตุ: ราคาข้าวหอม เกลี่ยนละ 12,000 บาท จำนวน 2 เกลี่ยน ซึ่งสีได้เป็นข้าวสาร จำนวน 1 ตัน โดยยังไม่รวมผลพลอยได้จากการสีข้าว

ตารางที่ 5.4: ส่วนต่างระหว่างต้นทุนข้าวสารของผู้ส่งออกที่มีและไม่มีโรงสี ภายใต้อัตราภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายเท่ากับ 0.50%

ราคาขายข้าวสารของโรงสี (บาทต่อหน่วย)	ต้นทุนข้าวสารของผู้ส่งออกที่มีโรงสีเป็นของตนเอง	ต้นทุนข้าวสารของผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีเป็นของตนเอง	ส่วนต่างต้นทุน (บาท)
100	100	100.5025	0.5025
120	120	120.6030	0.6030
150	150	150.7538	0.7538
200	200	201.0050	1.0050

ที่มา: จากการคำนวณของคณะผู้วิจัย

ตารางที่ 5.5: สรุปผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้เกี่ยวข้องกลุ่มต่าง ๆ จากการปรับอัตราภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย ลดลงจากปัจจุบันที่เก็บในอัตรา 0.75%

กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง	ผลกระทบ
ชาวนาและกลุ่มเกษตรกร	ไม่มีผลกระทบ
โรงสีและหยงที่เป็นผู้ค้า	- การเสียภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย ไม่ต่างจากเดิม (ด้วยสมมติฐานว่าโรงสีสามารถผลักภาระภาษีหัก ณ ที่จ่ายไปให้ผู้ส่งออกได้ทั้งหมด) - แต่อาจต้องเสียเงินได้นิติบุคคลเพิ่มในช่วงสิ้นปี เพราะการหัก ณ ที่จ่ายที่ลดลงเป็นการชะลอภาระภาษีไปช่วงสิ้นปี
ผู้ส่งออกที่มีโรงสีเป็นของตนเอง	- กรณีจดทะเบียนแยกธุรกิจโรงสีกับส่งออกผลกระทบเหมือนกรณีโรงสี - กรณีไม่จดทะเบียนแยกไม่มีผลกระทบ
ผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีเป็นของตนเอง	ความเสียเปรียบผู้ส่งออกที่มีโรงสีลดลง แต่จะลดลงเท่าใดขึ้นอยู่กับราคาข้าวสาร
รัฐบาล	การนำส่งภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายรายเดือนและกระแสรายรับภาษีระหว่างปีลดลง แต่รายได้ภาษีรวมทั้งปีไม่เปลี่ยนแปลง

หากวิเคราะห์ผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบของการลดอัตราภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย ต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในห่วงโซ่การผลิตและค้าข้าวแล้ว ผลปรากฏตามตารางที่ 5.5 กล่าวคือ ชาวนาและกลุ่มเกษตรกร

จะไม่ได้รับผลกระทบจากแนวทางนี้ เพราะชาวนาและกลุ่มเกษตรกรยังคงได้รับการยกเว้นการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย ส่วนโรงสีจะได้รับผลกระทบคือจำนวนเงินภาษีที่ถูกหัก ณ ที่จ่ายลดลง และอาจต้องวางแผนภาษีใหม่ เช่น กรณีที่โรงสีถูกหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย น้อยกว่าภาษีที่ต้องเสียจริง โรงสีจะต้องวางแผนการเงินเพื่อการชำระภาษีเพิ่มในช่วงสิ้นปีภาษีด้วย เป็นต้น

ในส่วนของรัฐบาลนั้น หากพิจารณาในแง่ของรายได้จากภาษีเงินได้ที่เก็บจากการค้าข้าวทั้งปี จะไม่ได้รับผลกระทบ (เพราะไม่มีการเปลี่ยนแปลงอัตราภาษีเงินได้ เป็นการเปลี่ยนแปลงเฉพาะอัตราการหักภาษี ณ ที่จ่าย) แต่อาจได้รับผลกระทบจากกระแสรายได้ (income flow) ที่รัฐได้รับระหว่างปีภาษีที่ลดลง เพราะรายได้ที่ผู้ส่งออกนำส่งให้ภาครัฐในแต่ละเดือนตามอัตราภาษีหัก ณ ที่จ่าย 0.50% ย่อมต้องน้อยกว่ากรณีการหักภาษี ณ ที่จ่ายในอัตรา 0.75%

แนวทางที่ 2: ยึดแนวปฏิบัติเดิม แต่ไม่ยกเว้นการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย ให้แก่บุคคลธรรมดาและกลุ่มเกษตรกรตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ และให้รวมถึงกรณีการซื้อข้าวเปลือกมาสีเพื่อส่งออก

ประเด็นหนึ่งที่ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย สร้างความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ส่งออกที่มีและไม่มีโรงสีเป็นของตนเอง คือ การที่ต้นทุนข้าวสารระหว่างผู้ส่งออก 2 กลุ่มนี้ มีความแตกต่างกัน ดังนั้น เพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำดังกล่าว อาจพิจารณาการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย โดยไม่มีการยกเว้น กล่าวคือ ผู้ส่งออกที่ซื้อข้าว ไม่ว่าจะเป็นข้าวสารหรือข้าวเปลือกที่จะนำไปสีเพื่อส่งออก จะต้องหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย ในอัตรา 0.75% จากผู้ขายทุกราย โดยไม่มีข้อยกเว้นให้แก่บุคคลธรรมดาและกลุ่มเกษตรกร โดยมีแนวทางการหักภาษี ดังนี้

- โรงสีที่ทำการส่งออกและไม่จดทะเบียนแยกธุรกิจระหว่างโรงสีกับธุรกิจส่งออกจะต้องหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายจากผู้ขายข้าวเปลือก (ชาวนาและกลุ่มเกษตรกร)
- โรงสีที่ทำการส่งออกและจดทะเบียนแยกธุรกิจให้หักภาษีเฉพาะในส่วนของการซื้อข้าวสารจากโรงสีและไม่หักในส่วนของการซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาและกลุ่มเกษตรกร
- ผู้ส่งออกที่ซื้อข้าวสารโดยตรงจากบุคคลธรรมดาหรือสหกรณ์ก็ให้หักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย ในอัตราเดียวกัน

แม้ว่าการหักภาษีตามแนวทางข้างต้นจะทำให้เกิดความเท่าเทียมในต้นทุนการซื้อข้าวสารไปส่งออกระหว่างผู้ส่งออกที่มีและไม่มีโรงสีเป็นของตนเอง แต่ในทางปฏิบัติแล้วแนวทางนี้จะก่อให้เกิดความยุ่งยากหลายประการ อาทิ

ตารางที่ 5.6: สรุปผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้เกี่ยวข้องกลุ่มต่าง ๆ จากการหักภาษี ณ ที่จ่ายจากผู้ขายข้าวเพื่อการส่งออกทุกประเภท จากเดิมที่หักเฉพาะผู้ขายที่เป็นนิติบุคคล

กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง	ผลกระทบ
ชาวนาและกลุ่มเกษตรกร	- ได้รับรายได้จากส่วนของการขายข้าวที่นำไปส่งออกลดลง - เกิดความไม่แน่นอนในการขายข้าวว่าจะได้ราคาเท่าใด - เพิ่มภาระต้องขอคืนภาษีเงินได้ที่ถูกหักไว้ ณ ล้นปี - โรงสีอาจลดราคารับซื้อข้าวจากเกษตรกร โดยอ้างว่าเป็นการซื้อเพื่อส่งออก
โรงสี	ไม่มีผลกระทบ
ผู้ส่งออกที่มีโรงสีเป็นของตนเอง	- กรณีจดทะเบียนแยกธุรกิจโรงสีกับส่งออกไม่มีผลกระทบ - กรณีไม่จดทะเบียนแยก จะเกิดความยุ่งยากในทางปฏิบัติ เพราะต้องจำแนกข้าวเปลือกที่ซื้อจากเกษตรกรจะนำไปสีเป็นข้าวสารจำหน่ายในประเทศหรือเพื่อส่งออก
ผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีเป็นของตนเอง	กำจัดการเสียเปรียบของผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีของตนเองที่มีต่อผู้ส่งออกที่มีโรงสีเป็นของตนเองที่เกิดขึ้นจากการหักภาษี ณ ที่จ่าย ตามคำสั่งกรมสรรพากร ที่ ท.ป. 4/2528
รัฐบาล	- การนำส่งภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายรายเดือนเพิ่มขึ้น แต่ภาษีรวมทั้งปีไม่เปลี่ยนแปลง - ยุ่งยากในทางปฏิบัติและตรวจสอบ

- โรงสีที่เป็นผู้ส่งออก (และไม่จดทะเบียนแยกธุรกิจโรงสีจากธุรกิจส่งออก) จะประสบกับความยุ่งยากในการซื้อข้าวเปลือกจากชาวนา เพราะหากเป็นข้าวเปลือกที่สีเพื่อจำหน่ายในประเทศ จะไม่ต้องหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย ในขณะที่หากเป็นข้าวเปลือกที่สีเพื่อส่งออกจะต้องหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย

- ชาวนาและกลุ่มเกษตรกรเกิดความสับสนว่าเหตุใดขายข้าวชนิดเดียวกัน แต่ได้รับเงินไม่เท่ากัน ตามแต่วัตถุประสงค์ของผู้ซื้อว่า จะซื้อเพื่อการบริโภคในประเทศหรือจะซื้อเพื่อการส่งออก

- ในกรณีที่ชาวนาและกลุ่มเกษตรกรถูกหักภาษี ณ ที่จ่าย แม้ว่าชาวนาและกลุ่มเกษตรกรจะสามารถขอคืนภาษีเงินได้ดังกล่าว ณ สิ้นปี จากกรมสรรพากรได้ แต่จะเป็นการสร้างภาระความยุ่งยากและไม่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ. 2543 ที่กำหนดให้บุคคลธรรมดาไม่มีหน้าที่ต้องจัดทำบัญชี
- กรมสรรพากรจะเกิดความยุ่งยากในการตรวจสอบการหักภาษีเงินได้ดังกล่าวเป็นอย่างมาก

แนวทางที่ 3: ยกเลิกการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย

เมื่อภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย ตามคำสั่งกรมสรรพากร ที่ ท.ป. 4/2528 ถูกยกเลิก ผู้ส่งออกจะไม่มีหน้าที่หักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายของผู้ขาย ดังนั้น จึงไม่มีเหตุผลใดที่โรงสีจะรวมภาษีที่ถูกหัก ณ ที่จ่ายไว้ในราคาขายข้าวสารอีกต่อไป และจะเป็นการแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมระหว่างกลุ่มผู้ส่งออกที่มีและไม่มีโรงสีในประเด็นเรื่องการหักภาษี ณ ที่จ่ายได้อย่างสมบูรณ์ โดยในส่วนของชาวนาและกลุ่มเกษตรกรก็ไม่ได้รับผลกระทบแต่อย่างใด ส่วนโรงสีนั้นยังมีการะภาษีที่ต้องจ่ายยังคงเดิม แต่อาจต้องวางแผนการจ่ายภาษีใหม่ เพราะต้องดำเนินการจ่ายภาษีเงินได้ทั้งหมดในช่วงสิ้นปี

ตารางที่ 5.7: สรุปผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้เกี่ยวข้องกลุ่มต่าง ๆ หากยกเลิกการหักภาษี ณ ที่จ่าย 0.75%

กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง	ผลกระทบ
ชาวนาและกลุ่มเกษตรกร	ไม่มีผลกระทบ
โรงสี	- ไม่ถูกหักเงินได้ ณ ที่จ่ายทำให้มีเงินทุนหมุนเวียนเพิ่มขึ้น - ต้องวางแผนการเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลช่วงสิ้นปี
ผู้ส่งออกที่มีโรงสีเป็นของตนเอง	- กรณีจดทะเบียนแยกธุรกิจโรงสีกับส่งออกผลกระทบเหมือนกรณีโรงสี - กรณีไม่จดทะเบียนแยกไม่มีผลกระทบ
ผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีเป็นของตนเอง	ไม่เสียเปรียบในประเด็นเรื่องการหักภาษีกับผู้ส่งออกที่มีโรงสีอีกต่อไป
รัฐบาล	- จัดเก็บภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่ายรายเดือนลดลง ส่งผลต่อกระแสรายได้ - ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมอื่นอาจขอยกเลิกการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายด้วย - ขาดเครื่องมือในการสอบทานรายได้ของผู้เกี่ยวข้องกับการส่งออกข้าว

แม้ว่าแนวทางนี้จะไม่ทำให้ผู้ประกอบการภาคเอกชนตลอดห่วงโซ่การผลิตและการค้าข้าว ตั้งแต่ชาวนาจนถึงผู้ส่งออก ได้รับผลกระทบเชิงลบแต่อย่างใด แต่การจัดเก็บรายได้ของกรมสรรพากรจะได้รับผลกระทบค่อนข้างมากในแง่ของกระแสรายได้จากเงินหักภาษี ณ ที่จ่ายที่ผู้ส่งออกนำส่งรายเดือนที่หายไป ทำให้กรมสรรพากรจัดเก็บได้ระหว่างปีภาษีลดลง ซึ่งส่งผลกระทบต่อการบริหารกระแสรายรับรายจ่ายของรัฐบาลระหว่างปี

นอกจากนี้ ผลกระทบที่สำคัญก็คือ กรมสรรพากรจะขาดเครื่องมือในการสอบทานเงินได้ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกข้าว และหากผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมอื่นที่มีภาระต้องหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายเช่นเดียวกันร้องขอให้ยกเลิกการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายด้วยแล้ว ประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษีของรัฐบาลอาจได้รับความเสียหายอย่างมากรวมถึงรัฐบาลอาจมีปัญหาด้านสภาพคล่องได้ภายในอนาคต

แนวทางที่ 4: ยกเลิกการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย และให้ผู้ส่งออกนำส่งภาษีเงินได้ล่วงหน้าแก่กรมสรรพากร¹⁸

ผู้ส่งออกเดิมมีหน้าที่หักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย จากผู้ขายข้าวและจัดส่งให้แก่กรมสรรพากร เสมือนว่ากรมสรรพากรใช้ผู้ส่งออกเป็นเครื่องมือหนึ่งในการประเมินและตรวจสอบภาษีเงินได้ของโรงสี อย่างไรก็ตามก็ดีจากการใช้วิธีการจัดเก็บภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย ตามคำสั่งกรมสรรพากร ที่ ท.ป. 4/2558 มากกว่า 30 ปี พบข้อดีของการจัดเก็บภาษีดังกล่าวหลายประการ อาทิ

(1) เมื่อพิจารณามูลค่าการส่งออกข้าวสารของไทยที่ประมาณ 5,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณเกือบสองแสนล้านบาทต่อปีนั้น กรมสรรพากรน่าจะจัดเก็บเงินภาษีหัก ณ ที่จ่าย ได้ในหลักพันล้านบาทต่อปี ดังนั้น หากการนำส่งเงินภาษีหัก ณ ที่จ่ายมีมูลค่าน้อยกว่าหนึ่งพันล้านบาทต่อปีอย่างต่อเนื่อง หมายความว่า การจัดเก็บภาษีในรูปแบบดังกล่าวขาดประสิทธิภาพ เว้นเสียแต่ว่า จะสามารถเชื่อได้ว่า ข้าวที่ส่งออกส่วนใหญ่เป็นข้าวที่ซื้อโดยตรงจากเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร หรือสหกรณ์ ซึ่งได้รับการยกเว้นการหักภาษี ณ ที่จ่าย ตามคำสั่งกรมสรรพากร ที่ ท.ป. 4/2528

¹⁸ จากการหารือกับผู้เชี่ยวชาญด้านภาษีและบัญชีหลายท่าน มีการตั้งข้อสังเกตว่า การให้ผู้ส่งออกนำส่งภาษีเงินได้ล่วงหน้าเป็นการเพิ่มภาระให้กับผู้ส่งออกและกลุ่มผู้ส่งออกข้าวน่าจะมีความเห็นคัดค้านนั้น คณะผู้วิจัยได้รับฟังความเห็นจากสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย ซึ่งเป็นตัวแทนของผู้ส่งออกข้าวส่วนใหญ่แล้วว่า ไม่ขัดข้องและสนับสนุนการนำส่งภาษีเงินได้ล่วงหน้าของผู้ส่งออกแก่กรมสรรพากรแทนการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายจากโรงสี

ตารางที่ 5.8: สรุปผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้เกี่ยวข้องกลุ่มต่าง ๆ หากเปลี่ยนแปลงวิธีการหักภาษีเงินได้ของโรงสีเป็นผู้ส่งออกเป็นการที่ผู้ส่งออกนำส่งภาษีเงินได้ล่วงหน้า

กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง	ผลกระทบ
ชาวนาและกลุ่มเกษตรกร	ไม่มีผลกระทบ แม้การผลักภาระภาษีจากโรงสีสู่เกษตรกรอาจเกิดขึ้นในบางสภาวะราคาและการแข่งขันในตลาดโลก
โรงสี	- ไม่ถูกหักเงินได้ ณ ที่จ่าย ทำให้มีเงินทุนหมุนเวียนเพิ่มขึ้น - ต้องวางแผนการเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลช่วงสิ้นปี
ผู้ส่งออกที่มีโรงสีเป็นของตนเอง	- กรณีจดทะเบียนแยกธุรกิจโรงสีกับธุรกิจส่งออก จำนวนเงินภาษีที่ต้องนำส่งรายเดือนเพิ่มขึ้น แต่สามารถขอคืนได้หากชำระภาษีเกิน ณ สิ้นปี - กรณีไม่จดทะเบียนแยก มีภาระต้องนำส่งภาษีเงินได้ทุกครั้งที่ส่งออก แต่สามารถขอคืนได้หากชำระภาษีเกิน ณ สิ้นปี
ผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีเป็นของตนเอง	- ไม่เสียเปรียบในประเด็นเรื่องการหักภาษีกับผู้ส่งออกที่มีโรงสีอีกต่อไป - มีภาระต้องนำส่งภาษีเงินได้ทุกครั้งที่มีการส่งออก แต่สามารถขอคืนได้หากชำระภาษีเกิน ณ สิ้นปี
รัฐบาล	- สามารถตรวจสอบรายได้ของผู้ส่งออกและโรงสีได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น - ปฏิบัติงานยุ่งยากขึ้น โดยต้องประสานข้อมูลระหว่างกรมสรรพากร กรมการค้าต่างประเทศ และกรมศุลกากร

(2) ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่ายนี้ถูกผลักภาระเข้ามาอยู่ในกลไกราคาแทนที่จะจัดเก็บและขอคืนภาษีตามวัตถุประสงค์ดั้งเดิมของกรมสรรพากร และกลายเป็นปัจจัยในการกำหนดราคาพึงจะซื้อของผู้ซื้อและราคาพึงจะขายของผู้ขาย ในอุตสาหกรรมการค้าข้าวที่มี profit margin ค่อนข้างต่ำ มีการแข่งขันด้านราคาค่อนข้างสูง และมีการพัฒนาสู่การควบรวมแนวตั้ง (vertical integration) ในอุตสาหกรรมข้าวที่ผู้ประกอบการบางรายทำหน้าที่หลายหน้าที่ (ไม่ว่าจะจดทะเบียนแยกนิติบุคคลกันหรือไม่) กล่าวคือผู้ประกอบการบางรายเป็นทั้งโรงสีและผู้ส่งออกในเวลาเดียวกัน การทำหน้าที่หลายหน้าที่พร้อมกันทำให้เกิดการแข่งขันโดยตรงระหว่างผู้ส่งออกที่มีและผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีของตนเอง ทำให้เกิดข้อพิพาทระหว่างผู้เกี่ยวข้องในห่วงโซ่การผลิตและค้าข้าว และทำให้ประสิทธิภาพของคำสั่งกรมสรรพากร ที่ ท.ป. 4/2528

ซึ่งใช้การหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายของผู้ส่งออกเป็นเครื่องมือในการสอบทานรายได้ของโรงสีลดลง เนื่องจากในกรณีที่โรงสีเป็นผู้ส่งออกเสียเองก็เท่ากับเป็นทั้งผู้หักและผู้ถูกหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายซึ่งไม่น่าจะสอดคล้องกับหลักการที่ใช้การหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายเป็นเครื่องมือในการสอบทานรายได้ของโรงสี

ด้วยจุดอ่อนของวิธีการจัดเก็บภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่ายดังกล่าว จึงควรมีการทบทวนและปรับปรุงวิธีการจัดเก็บภาษี เพื่อให้ภาครัฐสามารถเก็บภาษีในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกข้าวได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อลดข้อพิพาทระหว่างผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ อีกทั้งเพื่อมิให้กรมสรรพากรสูญเสียเครื่องมือในการตรวจสอบภาษีและสูญเสียกระแสรายได้ที่พึงได้รับระหว่างปีภาษี เมื่อการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายได้รับการยกเลิก อาจเปลี่ยนการจัดเก็บภาษีจากการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายของผู้ขาย ซึ่งอาจทำให้ภาษีกลายเป็นประเด็นในการต่อรองราคา เป็นแนวทางการเก็บภาษีในรูปแบบใหม่ กล่าวคือ การให้ผู้ซื้อที่ปลายทางนำส่งภาษีเงินได้ล่วงหน้า และเมื่อผู้ซื้อยื่นภาษี ให้ใช้วิธีการตรวจสอบย้อนกลับถึงค่าใช้จ่ายของ ผู้ซื้อนั้น ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงรายได้และการซื้อขายที่เกิดขึ้นในห่วงโซ่การซื้อขายในอุตสาหกรรมนั้น ๆ ในกรณีของข้าวหมายถึง การกำหนดให้ผู้ส่งออกนำส่งภาษีเงินได้ล่วงหน้าของตนแก่กรมสรรพากรแทน โดยผู้ส่งออกมีภาระต้องนำส่งภาษีเงินได้ที่คำนวณจากฐานมูลค่าการส่งออกกับกรมสรรพากรในทุกครั้งที่มีการส่งออก

ดังนั้น คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่าการเปลี่ยนแนวปฏิบัติให้ผู้ส่งออกนำส่งภาษีเงินได้ล่วงหน้าของตนเองแทนจะทำให้กรมสรรพากรมีเครื่องมือในการสอบทานรายได้ของโรงสีที่มีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม เพราะผู้ส่งออกซึ่งนำส่งภาษีเงินได้ล่วงหน้าของตนไว้แล้วย่อมต้องการขอคืนภาษีเงินได้ในส่วนที่ตนนำส่งไว้คืนให้มากที่สุด (หรือเสียภาษีเพิ่มให้น้อยที่สุด) ดังนั้น ผู้ส่งออกจึงน่าจะสำแดงต้นทุนการซื้อข้าวจากโรงสีตามความเป็นจริง ซึ่งจะเป็นข้อมูลให้กรมสรรพากรใช้ในการสอบทานการเสียภาษีของโรงสีได้ โดยจะเป็นเครื่องมือให้กรมสรรพากรสอบทานรายได้ของโรงสีที่ขายข้าวให้แก่ผู้ส่งออกแทนที่เครื่องมือเดิมที่ผู้ส่งออกจะหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายของโรงสี และนำส่งกรมสรรพากร

แม้จะมีข้อกังวลว่า ผู้ส่งออกอาจหาช่องทางในการหลีกเลี่ยงการนำส่งเงินภาษีได้ค่อนข้างง่าย เพราะไม่มีการสอบทานจากส่วนอื่น ๆ อาทิ โรงสี ปัญหาในส่วนนี้สามารถแก้ไขได้ โดยการประสานข้อมูลระหว่างกรมสรรพากรกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมการค้าต่างประเทศ ซึ่งผู้ส่งออกข้าวสารทุกรายต้องขออนุญาตกับกรมการค้าต่างประเทศก่อนส่งออกข้าวและกรมศุลกากรต้องมีข้อมูลการส่งออกข้าวของผู้ส่งออกอยู่แล้ว

ส่วนอัตราการนำส่งภาษีเงินได้ล่วงหน้านั้นอาจไม่จำเป็นต้องกำหนดในอัตราเดียวกันกับอัตรา
การหักภาษี ณ ที่จ่ายในปัจจุบันที่ 0.75% โดยอัตราการนำส่งนั้นน่าจะสามารถปรับลดลง เพื่อให้
สอดคล้องกับอัตราภาษีเงินได้นิติบุคคลที่ปรับลดลงจากอัตราร้อยละ 30 ในช่วงที่ออกคำสั่ง ท.ป.4/2528 เป็น
ร้อยละ 20 ในปัจจุบัน

ทั้งนี้ การเปลี่ยนแนวปฏิบัติให้ผู้ส่งออกทุกรายนำส่งภาษีเงินได้ล่วงหน้าจะทำให้ไม่เกิด
ความได้เปรียบหรือเสียเปรียบระหว่างกลุ่มผู้ส่งออกที่มีและไม่มีโรงสี นอกจากนี้ การเก็บภาษีเงินได้จาก
ผู้ส่งออกนั้นก็ไม่ใช่เป็นการสร้างภาระภาษีที่เพิ่มขึ้นแต่อย่างใด เพราะการจัดเก็บภาษีดังกล่าวไม่ใช่ภาษี
ประเภทใหม่ แต่เป็นการเก็บภาษีเงินได้ล่วงหน้าของผู้ส่งออก โดยหากผู้ส่งออกนำส่งไว้เกินกว่าภาษีที่เงินได้
ที่ต้องเสียจริง ผู้ส่งออกก็สามารถขอคืนเงินภาษีส่วนที่ชำระเกินไว้คืนจากกรมสรรพากรได้

การปรับปรุงการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย จากการหักภาษีจากเงินได้ของผู้ขายข้าวมาเป็นการ
กำหนดให้ผู้ส่งออกนำส่งภาษีเงินได้ล่วงหน้า น่าจะทำให้รัฐบาลสามารถเก็บภาษีจากมูลค่าการส่งออก
ข้าวได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยยิ่งขึ้น และข้อมูลที่ได้จากการยื่นภาษีของผู้ส่งออก น่าจะทำให้เกิดการไต่เรียง
สอบทานภาษีของโรงสีได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย โดยเฉพาะหากมีการทำสัญญาหรือเอกสารหลักฐาน
การซื้อขายข้าวควบคู่ไปด้วย

อย่างไรก็ดี การเปลี่ยนแนวปฏิบัติดังกล่าวจะมีรายละเอียดบางประเด็นที่ต้องพิจารณาเพิ่มเติม อาทิ

- การปรับปรุงประมวลรัษฎากรและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากการจัดเก็บภาษีเงินได้ล่วงหน้า
ไม่เคยมีการดำเนินการมาก่อน
- การที่รายรับของผู้ส่งออกจะอยู่ในรูปสกุลเงินต่างประเทศ ในขณะที่การนำส่งภาษีอยู่ในรูปสกุล
เงินบาท ซึ่งคณะผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศแบบทันที (Spot
Rate) ของวันที่ผู้ส่งออกได้รับชำระเงินค่าสินค้าจากผู้ซื้อเป็นอัตราแลกเปลี่ยนสำหรับการแปลงรายได้ใน
สกุลเงินต่างประเทศของผู้ส่งออกให้อยู่ในรูปเงินบาท โดยอัตราแลกเปลี่ยนที่ใช้ในการคำนวณนั้นให้ใช้
อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศแบบทันทีของอัตราซื้อถัวเฉลี่ยที่ธนาคารแห่งประเทศไทย
เป็นผู้ประกาศหรืออาจใช้อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศแบบทันทีของอัตราซื้อถัวเฉลี่ยของ
ธนาคารพาณิชย์ที่ผู้ส่งออกใช้บริการก็ได้ โดยหากใช้อัตราแลกเปลี่ยนที่ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นผู้
ประกาศจะมีข้อดีคือ เพราะผู้ส่งออกทุกรายใช้อัตราแลกเปลี่ยนเดียวกัน จะไม่เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบ
ระหว่างผู้ส่งออกแต่ละรายได้รับชำระเงินค่าสินค้าในวันเดียวกัน และยังง่ายต่อการตรวจสอบ
โดยกรมสรรพากร แต่หากใช้อัตราแลกเปลี่ยนของธนาคารพาณิชย์ที่ผู้ส่งออกใช้บริการจะมีข้อดีคือ เป็นอัตรา
แลกเปลี่ยนที่สอดคล้องกับรายได้ที่ผู้ส่งออกได้รับจริง

- ระยะเวลาของการรับรู้รายได้ของผู้ส่งออกว่า จะรับรู้รายได้เมื่อใด การรับรู้รายได้โดยเร็ว อาทิ เมื่อส่งสินค้าออกจากท่าจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดเก็บและตรวจสอบภาษีของรัฐ แต่ผู้ส่งออกอาจมีต้นทุนทางการเงินเพิ่มขึ้น ในขณะที่หากรับรู้รายได้เมื่อผู้ส่งออกได้รับชำระเงินจากผู้ซื้อในต่างประเทศ จะทำให้การจัดเก็บภาษีของรัฐล่าช้าออกไป เป็นผลเสียต่อการประมาณการรายได้ของรัฐและการตรวจสอบภาษี

5.3 สรุปทางเลือกและความเห็นของผู้วิจัยในประเด็นปัญหาการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย 0.75%

แนวทางการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายของผู้ส่งออกข้าวตามคำสั่งที่ ท.ป. 4/2528 จะไม่ก่อให้เกิดปัญหา หากทั้งผู้ส่งออกและโรงสีมีการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายและมีการทำบัญชีเพื่อเสียภาษีอย่างถูกต้อง แต่หากทั้งสองฝ่ายหรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหลีกเลี่ยงที่จะปฏิบัติตามคำสั่งที่ ท.ป. 4/2528 อย่างตรงไปตรงมาแล้ว ก็จะทำให้เกิดการบิดเบือนในกลไกการกำหนดราคาซื้อขายข้าวสาร ซึ่งจะส่งผลกระทบต่ออย่างมากต่อขีดความสามารถในการแข่งขันของข้าวไทยในตลาดข้าวโลกที่มีความยืดหยุ่นต่อราคาสูง กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงของราคาข้าวเพียงเล็กน้อยสามารถส่งผลกระทบต่อปริมาณการส่งออกข้าวเพิ่มขึ้นหรือลดลงเป็นอย่างมาก

คณะผู้วิจัยจึงได้นำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย 0.75% ไว้ 4 แนวทาง ได้แก่

(1) ยึดแนวปฏิบัติเดิมโดยปรับลดอัตราการหักภาษี ณ ที่จ่ายลงจากอัตราปัจจุบัน

คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่าแนวทางการยึดแนวปฏิบัติเดิม โดยปรับลดอัตราการหักภาษี ณ ที่จ่ายเป็นแนวทางที่สะดวกที่สุด เพราะไม่มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการปฏิบัติทั้งของภาครัฐและเอกชน การปรับลดอัตราหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย ก็เพื่อให้สอดคล้องกับอัตราภาษีเงินได้นิติบุคคลที่มีการปรับลดลงแล้วด้วย อย่างไรก็ดี การนำแนวทางดังกล่าวไปใช้จะไม่สามารถแก้ไขปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ส่งออกที่มีและไม่มีโรงสีเป็นของตนเองได้ทั้งหมด เป็นเพียงแต่การบรรเทาปัญหาเท่านั้น และประสิทธิภาพในการลดความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ส่งออกที่มีโรงสีและผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีของแนวทางนี้ก็จะปรับลดลงด้วยหากราคาข้าวปรับสูงขึ้น

(2) ยึดแนวปฏิบัติเดิมโดยไม่ยกเว้นการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายให้แก่บุคคลธรรมดาและกลุ่มเกษตรกรตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์และให้รวมถึงกรณีการซื้อข้าวเปลือกมาสีเพื่อส่งออก

การหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย ให้แก่บุคคลธรรมดาและกลุ่มเกษตรกร ควบคู่ไปกับการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย ของนิติบุคคล สามารถลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในการแข่งขันระหว่างกลุ่มผู้ส่งออกที่มีและไม่มีโรงสีเป็นของตนเองได้ทั้งหมด และยังสอดคล้องกับนโยบายภาษีระยะยาวของประเทศที่ต้องการให้บุคคล

ธรรมดาและนิติบุคคลยื่นภาษีอย่างครบถ้วน โดยใช้มาตรการภาษี อาทิ negative income tax เพื่อคืนเงินให้กับผู้มีรายได้น้อย

อย่างไรก็ดี ความยุ่งยากในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะการแยกแยะระหว่างข้าวเพื่อการบริโภคในประเทศ และข้าวเพื่อการส่งออก อาจทำให้ประสิทธิภาพในการลดความเหลื่อมล้ำด้อยลง และการรณรงค์ให้ประชาชนทุกคนยื่นภาษีก็ยังเป็นเพียงแนวคิดที่ยังทำได้ยากในทางปฏิบัติในปัจจุบัน ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่า แนวทางการหักภาษีจากบุคคลธรรมดาและกลุ่มเกษตรกรด้วยนั้นจะประสบปัญหาหลายประการในทางปฏิบัติ ได้แก่

- การหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายจากชาวนาที่ขายข้าวเปลือกสำหรับการส่งออก เป็นการสร้างภาระให้แก่ชาวนาที่จะต้องขอภาษีเงินได้คืน ณ สิ้นปี ซึ่งไม่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ. 2543 ที่กำหนดให้บุคคลธรรมดาไม่มีหน้าที่ต้องจัดทำบัญชี
- การหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย เฉพาะข้าวเปลือกที่จะนำมาสีเพื่อส่งออก อาจสร้างความสับสนกับตลาดค้าข้าวภายในประเทศ กล่าวคือ หากเป็นข้าวเปลือกที่ชาวนาขายให้กับโรงสีที่ทำการส่งออกจะได้รับรายได้ต่ำกว่าข้าวเปลือกที่ขายให้กับโรงสีที่สีขายในประเทศ ซึ่งท้ายที่สุดอาจทำให้เกิดภาวะราคาข้าวเปลือกสองราคาสำหรับข้าวชนิดเดียวกันขึ้น
- กรมสรรพากรมีความยุ่งยากในการตรวจสอบการหักภาษีเงินได้ดังกล่าวเป็นอย่างมาก ซึ่งความยุ่งยากในการตรวจสอบย่อมส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของแนวทางนี้ในการลดความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ส่งออกที่มีและไม่มีโรงสีด้วย

(3) ยกเลิกการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย

คณะผู้วิจัยเห็นว่า แม้แนวทางการยกเลิกการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายจะเป็นการแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มผู้ส่งออกที่มีและไม่มีโรงสีได้ทั้งหมด แต่แนวทางนี้อาจส่งผลกระทบอย่างมากกับภารกิจของกรมสรรพากร ทั้งในด้านกระแสรายได้จากเงินหักภาษี ณ ที่จ่ายที่นำส่งรายเดือนที่ยกเลิกไป และการขาดเครื่องมือในการสอบทานเงินได้ของโรงสี โดยเฉพาะในปัจจุบันที่รัฐยังไม่มีช่องทางการตรวจสอบภาษีอื่น ๆ อาทิ ระบบการชำระเงินแบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-payment) ซึ่งจะเป็นเครื่องมือการติดตามตรวจสอบเส้นทางการชำระเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ หากผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมอื่นที่มีภาระต้องหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายเช่นเดียวกัน ร้องขอให้ยกเลิกการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายด้วยแล้ว อาจส่งผลอย่างมากกับประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษีของกรมสรรพากรในอนาคต

(4) ยกเลิกการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย และให้ผู้ส่งออกนำส่งภาษีเงินได้ล่วงหน้าแก่กรมสรรพากร

คณะผู้วิจัยเห็นว่า แนวทางที่ 4 หรือการยกเลิกการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายโดยให้ผู้ส่งออกเป็นผู้นำส่งภาษีเงินได้ล่วงหน้าของตน น่าจะเป็นแนวทางที่แก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ส่งออกที่มีโรงสีและผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสี ในประเด็นเรื่องการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายได้ทั้งหมด เพราะเป็นแนวทางที่ยกเลิกต้นเหตุของปัญหา (การหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่ายจากโรงสี) และนำเสนอเครื่องมือใหม่ (การนำส่งภาษีเงินได้ล่วงหน้าของผู้ส่งออก) ซึ่งไม่ส่งผลกระทบต่อรายได้ของภาครัฐและยังเป็นเครื่องมือในการสอบทานภาษีของโรงสีที่น่าจะมีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม อีกทั้งเป็นแนวทางที่ง่ายต่อการตรวจสอบโดยภาครัฐ เพราะผู้ส่งออกข่าวสารทุกรายต้องขออนุญาตส่งออกข้าวกับกรมการค้าต่างประเทศ กรมศุลกากรเองก็มีข้อมูลการส่งออกข้าวของผู้ส่งออกอยู่แล้ว ดังนั้น หากมีการประสานข้อมูลระหว่างหน่วยงานของรัฐทั้งสามแห่ง ได้แก่ กรมสรรพากร กรมการค้าต่างประเทศ และกรมศุลกากร ก็จะทำให้ภาครัฐสามารถจัดเก็บภาษีได้อย่างมีประสิทธิภาพและเต็มเม็ดเต็มหน่วยมากขึ้นด้วย

อย่างไรก็ดี แนวทางการจัดเก็บภาษिल่วงหน้านี้นี้ยังไม่เคยมีการปฏิบัติมาก่อน การนำมาประยุกต์ใช้จึงอาจทำได้ยาก โดยต้องมีการปรับปรุงประมวลรัษฎากรและจัดทำระบบเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานจัดเก็บภาษีและหน่วยงานที่ดูแลการผลิตและส่งออกข้าวก่อนที่จะปฏิบัติได้จริง

จากข้อเสนอการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ส่งออกที่มีโรงสีและผู้ส่งออกที่ไม่มีโรงสีเป็นของตนเองอันเกิดจากการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย 0.75% จะเห็นว่า แนวทางที่สามารถแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำดังกล่าวได้ทั้งหมด ได้แก่ การยกเลิกการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย (แนวทางที่ 3) การยกเลิกการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย พร้อมทั้งให้ผู้ส่งออกนำส่งภาษีเงินได้ล่วงหน้า (แนวทางที่ 4) และการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย กับการซื้อขายข้าวที่สีเพื่อการส่งออก โดยรวมถึงการซื้อขายจากบุคคลธรรมดาและกลุ่มเกษตรกรด้วย (แนวทางที่ 2) แต่แนวทางเหล่านี้มีอุปสรรคในการปฏิบัติ อาทิ การยกเลิกการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย จะทำให้รัฐขาดเครื่องมือในการตรวจสอบภาษี การกำหนดให้ผู้ส่งออกนำส่งภาษिल่วงหน้าต้องมีการแก้ไขประมวลรัษฎากรและศึกษารายละเอียดต่าง ๆ อีกหลายประการ ส่วนการหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย กับบุคคลธรรมดาและกลุ่มเกษตรกร น่าจะบังคับใช้ได้ยาก

ดังนั้น การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำดังกล่าวเบื้องต้นในระยะสั้นอาจทำได้โดยการลดอัตราภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย (แนวทางที่ 1) ซึ่งแม้จะเป็นวิธีการที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ทั้งหมดก็ตาม แต่เป็นวิธีการที่ทุกฝ่ายเห็นตรงกันที่สุดในปัจจุบัน โดยอาจพิจารณาการลดอัตราภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย จนกระทั่ง

รัฐมีกลไกการตรวจสอบภาษีเพียงพอที่จะยกเลิกภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย หรือสามารถรณรงค์ให้ประชาชนทุกคนยื่นภาษี เพื่อที่จะจัดเก็บภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย จากบุคคลธรรมดาและกลุ่มเกษตรกรได้

ทั้งนี้ การลดอัตราภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย สำหรับข้าว จะทำให้บทบาทของอัตราภาษีดังกล่าวในการกำหนดราคาซื้อขายข้าวระหว่างกันในประเทศลดลง ช่วยลดความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ส่งออกข้าวที่มีและไม่มีโรงสีเป็นของตนเองในการกำหนดราคาขายข้าวในต่างประเทศ และลดข้อกล่าวหาที่ว่า ผู้ส่งออกบางกลุ่มกดราคาขายข้าวไทยในต่างประเทศ ส่วนสินค้าเกษตรประเภทอื่น ๆ แม้ไม่มีประเด็นเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำในการกำหนดราคาขายในตลาดโลก การลดอัตราหักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย ก็จะทำให้สภาพคล่องของผู้ประกอบธุรกิจซื้อขายสินค้าเกษตรมีมากขึ้น ซึ่งในภาวะเศรษฐกิจปัจจุบันที่ระดับราคาและส่วนต่างกำไรของสินค้าโภคภัณฑ์และสินค้าเกษตรอยู่ในระดับต่ำ อาจจะส่งผลดีต่อการซื้อขายสินค้าเกษตรของไทยไม่มากนัก

ภาคผนวก 1

ตัวอย่างใบสั่งซื้อสินค้าเดิมระหว่างผู้ส่งออกกับหญิง

ใบสั่งซื้อ Purchasing Order					
เลขที่ใบสั่งซื้อ / PO REF.NO.				วันที่ / Date:	
โรงสี / Miller					
# 1 ในการออกพิธีการ / Indicative Only					
ผู้ขาย / Seller					
วันที่สั่งซื้อ / Purchased Date	6 ก.ค. 59		6-Jul-16		
วันรับมอบสินค้า / Delivery Date	แจ้งให้ทราบอีกครั้ง		To be Inform		
สถานที่ส่งมอบสินค้า / Delivery Place					
เงื่อนไขการชำระเงิน / Payment Term	30 วัน หลังจากได้รับสินค้าเรียบร้อยแล้ว		30 days after complete deliver		
รายละเอียดคุณภาพสินค้า	ปริมาณ ต้น	บรรจุ	จำนวน (ถุง)	ราคาชิ้นต่อต้น (บาท)	จำนวนเงิน (บาท)
Quality	Quantity (MT)	Packing	Total Bags	Unit Price per MT (฿)	Total Price (฿)
Thai Hom Mali Broken Rice A1 Super UNSTXD New Crop ปอวยข้าวหอมมะลิ ไม่คัด ปีใหม่	30.000	Bulk เบ้า		13,800.00	414,000.00
Quality and Weight would be on received basis / คุณภาพข้าวจะน้ำหนักอิงตามสินค้าที่รับจริง				Total	414,000.00
Rice Specifications: คุณภาพสินค้าตามมาตรฐานส่งออกข้าวไทย / As per Thai Rice Standard					
Remarks: # Miller can be changed with mutual discussion with buyer and seller หมายเหตุ: # โรงสีสามารถเปลี่ยนแปลงได้หากมีการตกลงกันระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย * ราคารับซื้อข้าวพร้อมประทับตราบริษัทแล้วเพื่อกำหนดอัตราค่าขนส่งที่					
รองโดย ผู้ขาย			ผู้มีอำนาจลงนาม x		
Agreed by seller			Authorized Si		
รองโดย ผู้ซื้อ			ผู้มีอำนาจ		
Agreed by buyer			Authorized Si		
** All terms and conditions as per General Purchase Terms					
** เงื่อนไขเป็นไปตามสัญญา General Purchase Terms					

บริษัท

จำกัด

PM-PC-04 Rev.00 วันที่อนุมัติ 20 พ.ค.50

ใบสั่งซื้อ

PURCHASE ORDER

เลขที่ใบสั่งซื้อ Vendor No.	ผู้ขาย / ที่อยู่ Vendor Name / Address	อ้างอิง / Reference แผนขาย นปท. PR-HQ-5907-0023	วันที่ / Date 7 July 2010
ชื่อผู้ติดต่อ / Contact person โทรศัพท์ / Tel. โทรสาร / Fax. อัตราแลกเปลี่ยน / Currency		เงื่อนไขการชำระเงิน / Payment Term	เลขที่ใบสั่งซื้อ / PO No.
Rate :		เงื่อนไขการชำระเงิน / Term of Payment	วันที่ส่งมอบ / Delivery Date

รหัสสินค้า Item No.	รายการ / Description รายการขายของสินค้า	จำนวน หน่วย Quantity Unit	ราคาต่อหน่วย Unit Price	ส่วนลด Discount	รวมเงิน Amount
RD-020-01-03-0000	ข้าวปทุมธานีหอมกลัด 3 สีแสดผสม หัดสำแดง 2.77 บาทต่อ 100 กก. รส (เพื่อขายในประเทศ)	200,000.00 KG	18.50		3,600,000.00

ลงชื่อ..... (ผู้ขายสินค้า)

วันที่ 8 / 7 / 59

กด Fax. ถัดไป

FAX OUT

- 8 น.ล. 2559

(ตามกำหนดกำหนดขาย)

รวม / Total	3,600,000.00
ส่วนลด / Discount	0.00
รวมเงิน / Total	3,600,000.00
รวมภาษีมูลค่าเพิ่ม / VAT	0.00
รวมเงินรวม / Grand Total	3,600,000.00

การชำระเงิน / Ship-to 1/3

หมายเหตุ / Remark

เลขที่ ๘๘๘
 แผนกจัดซื้อ เลขที่ ๗, ๗, ๕๙
 วันที่ ๗, ๗, ๕๙
 ผู้ขาย
 ผู้ซื้อ

ภาคผนวก 2

ใบคำสั่งซื้อ (PO) รูปแบบใหม่ ระหว่างโรงสีและผู้ส่งออก

เลขที่ใบสั่งซื้อ.....

วันที่.....

บริษัทผู้ซื้อ
ที่อยู่..... โทร.....
โทรสาร.....ผู้มีอำนาจลงนาม.....
บริษัทผู้ขาย
ที่อยู่..... โทร.....
โทรสาร.....ผู้มีอำนาจลงนาม.....
นายหน้า
ที่อยู่..... โทร..... โทรสาร.....

รหัสการขาย	รายการสินค้า	จำนวน	หน่วย	ราคาต่อหน่วย	จำนวนเงิน	หมายเหตุ

เงื่อนไข : - สถานที่ส่งสินค้า.....

- กำหนดเวลาการส่งมอบสินค้าวันที่.....หรือภายใน.....วันนับแต่วันที่ได้รับใบสั่งซื้อนี้

- การชำระเงินทั้งหมดภายใน.....วัน หลังส่งมอบครบหรือแบ่งชำระเป็นงวด ดังนี้

จำนวน.....บาทภายหลังจากส่งมอบสินค้าจำนวน.....

จำนวน.....บาทภายหลังจากส่งมอบสินค้าจำนวน.....

- กำหนดวันรับเช็ค ภายใน.....วัน หลังส่งมอบครบ ส่งจ่ายในนาม.....

- ราคานี้รวมภาษีหัก ณ ที่จ่าย 0.75% แล้ว

- ออกใบเสร็จรับเงินในนาม.....

- อื่นๆ.....

(.....) (.....) (.....)

ผู้ขาย

ผู้ซื้อ

พยาน

ประทับตรา

ประทับตรา

ข้อกำหนดผูกพันตามคำสั่งซื้อ (Covenants of PO)

1. คำสั่งซื้อ (Purchasing Order) ฉบับนี้ถือเป็นคำเสนอที่ผู้ซื้อเสนอไปยังผู้ขายโดยเฉพาะเจาะจง ผู้ขายจะโอนสิทธิตาม PO นี้แก่บุคคลภายนอกมิได้ และผู้ซื้อสามารถเพิกถอนคำเสนอเมื่อไรก็ได้ก่อนที่ผู้ขายจะทำคำสนองตอบรับตามวิธีการที่ได้กำหนดไว้ในข้อ 2

2. ผู้ขายจะตอบรับเพื่อให้เกิดเป็นสัญญาซื้อขายระหว่างกันต้องดำเนินการตามวิธีการดังต่อไปนี้เท่านั้น

2.1 ให้ผู้ขายโดยผู้มีอำนาจกระทำการลงนามตอบรับคำเสนอตาม PO ในต้นฉบับและฉบับที่ส่งมาแล้ว และแจ้งให้ผู้ซื้อทราบทางแฟกซ์ หรืออีเมลหรือสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์อื่นใดตามที่ระบุไว้ใน PO นี้ และ

2.2 ให้ผู้ขายจัดส่งฉบับ PO ที่ได้ลงนามแล้วแก่ผู้ซื้อโดยไปรษณีย์ลงทะเบียนไปยังที่อยู่ของผู้ซื้อตามที่ระบุไว้ใน PO นี้

เมื่อได้ดำเนินการนี้แล้วให้ถือว่าสัญญาซื้อขายข้างเกิดขึ้นและมีผลบังคับนับแต่วันที่ผู้ขายได้แจ้งให้ผู้ซื้อทราบตามข้อ 2.1 แล้ว

3. ค่านายหน้าในการซื้อขายข้าวสารตามคำสั่งซื้อนี้ (หากมี) เป็นข้อตกลงระหว่าง ผู้ขายกับนายหน้า โดยผู้ขายเป็นผู้ออกค่านายหน้าแต่เพียงผู้เดียว ผู้ซื้อไม่มีส่วนร่วมรับรู้ใด ๆ ทั้งสิ้น

4. เมื่อผู้ซื้อได้แจ้งให้ผู้ขายทราบล่วงหน้าเป็นหนังสือไม่น้อยกว่า 3 วันว่าประสงค์จะขอตรวจสอบความมีอยู่จริงและคุณภาพของข้าวสารที่ซื้อขาย ผู้ขายจะต้องแจ้งสถานที่เก็บรักษาและอำนวยความสะดวกให้กับผู้ซื้อหรือผู้แทนของผู้ซื้อได้เข้าตรวจสอบข้าวสารตามที่ตกลงซื้อขายกันนี้ภายในเวลาทำการของผู้ขาย

5. ผู้ซื้อตกลงจัดเตรียมสถานที่เก็บรักษา คนงาน เครื่องชั่งน้ำหนักและอุปกรณ์ในการขนย้ายข้าวสารให้พร้อม และเมื่อผู้ขายเริ่มต้นส่งมอบข้าวสารให้แก่ผู้ซื้อแล้ว ผู้ซื้อต้องรับมอบข้าวสาร ชั่งน้ำหนักและขนย้ายลงจากพาหนะนำส่งเข้าเก็บรักษาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลาโดยผู้ซื้อจะเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายในการชั่งน้ำหนัก ค่าแรงกรรมกร และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการรับมอบแต่เพียงฝ่ายเดียว

6. ถ้าผู้ซื้อไม่อาจรับมอบข้าวสารให้เสร็จภายในกำหนดเวลาเป็นเหตุให้รถยนต์บรรทุกหรือพาหนะอื่นที่บรรทุกข้าวสารต้องจอดรอการรับมอบต่อไป ผู้ซื้อยินยอมชดใช้เงินให้แก่ผู้ขายอันเกิดจากความล่าช้านี้ทั้งสิ้น เว้นแต่จะเป็นเพราะเหตุสุดวิสัยหรือความล่าช้านี้เกิดขึ้นเพราะความผิดของผู้ขาย

7. เมื่อผู้ขายเริ่มต้นส่งมอบข้าวสารแล้ว ผู้ซื้อจะต้องทำการตรวจสอบคุณภาพของข้าวสารทันที โดยต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน.....วันนับแต่การส่งมอบเสร็จสิ้น แต่หากการตรวจคุณภาพข้าวสารไม่อาจดำเนินการให้แล้วเสร็จอันมิได้เกิดจากความผิดของฝ่ายผู้ซื้อ ผู้ขายยินยอมให้ผู้ซื้อสามารถกันเงิน

ค่าข้าวสารที่ต้องชำระไว้ได้ไม่เกินร้อยละ.....ของมูลค่าที่ส่งมอบและจะคืนเงินส่วนที่กันไว้นี้ให้แก่ผู้ขาย ภายในกำหนด 7 วันเมื่อผู้ซื้อได้ตรวจคุณภาพข้าวสารแล้วเสร็จ

8. ถ้าผู้ขายไม่เริ่มต้นส่งมอบหรือไม่อาจส่งมอบข้าวให้แก่ผู้ซื้อครบถ้วนภายในเวลาที่กำหนดหรือมีพฤติการณ์เป็นที่เชื่อแน่ว่าผู้ขายไม่สามารถส่งมอบข้าวสารที่ซื้อขายนี้ได้ ผู้ซื้อ มีสิทธิบอกเลิกสัญญาทั้งหมดหรือเฉพาะส่วนข้าวสารที่ยังไม่ได้ส่งมอบได้ตามแต่ผู้ซื้อจะเห็นสมควร และผู้ขายยินยอมชดใช้เงินให้แก่ผู้ซื้ออันเกิดจากการยกเลิกการยกเลิกสัญญาดังกล่าว

ภาคผนวก 3
หนังสือโอนสิทธิ

หนังสือนี้ทำขึ้นที่.....เมื่อวันที่.....
ระหว่าง.....สำนักงานตั้งอยู่ที่.....
ผู้มีอำนาจลงนาม.....ถือบัตรประจำตัวประชาชนเลขที่.....
ออกให้ ณ.....เมื่อวันที่.....ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า
“**ผู้โอนสิทธิ**” ฝ่ายหนึ่ง กับ.....สำนักงานตั้งอยู่ที่.....
ผู้มีอำนาจลงนาม.....ถือบัตรประจำตัวประชาชนเลขที่.....ออกให้
ณ.....เมื่อวันที่.....ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า “**ผู้รับโอนสิทธิ**”
อีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งสองฝ่ายตกลงทำหนังสือขึ้นไว้เพื่อแสดงว่า

ข้อ 1. โดยที่ผู้โอนสิทธิเป็นคู่สัญญาในฐานะผู้ขายกับ.....
ตาม**สัญญาซื้อขาย/เอกสารคำสั่งซื้อ** เลขที่.....ลงวันที่.....
ที่แนบท้ายหนังสือนี้ และเมื่อผู้โอนสิทธิปฏิบัติตามสัญญาซื้อขายดังกล่าว ถูกต้องครบถ้วนทุกประการแล้ว
ผู้โอนสิทธิจะได้รับเงินตามสัญญาขายนั้นจาก.....เป็นจำนวน
เงิน.....บาท (.....)

ข้อ 2. ผู้โอนสิทธิตกลงโอนสิทธิที่จะได้รับเงินจาก.....
ตามจำนวนในข้อ 1. ให้แก่ผู้รับโอนสิทธิและผู้รับโอนสิทธิตกลงรับโอนสิทธิดังกล่าวด้วย

ข้อ 3. ผู้โอนสิทธิตกลงว่า หาก.....ไม่ชำระเงินจำนวนใน
ข้อ 1. เพราะความบกพร่องผิดพลาดของผู้โอนสิทธิก็ดี หรือเพราะเหตุกรณีอื่นใดก็ดี และผู้โอนสิทธิไม่ได้รับ
เงินตามสิทธิที่ผู้โอนสิทธิโอนให้แก่ผู้รับโอนสิทธิตามหนังสือนี้แล้ว ผู้โอนสิทธิตกลงยอมชำระเงินจำนวนใน
ข้อ 1. ให้แก่ผู้รับโอนสิทธิจนครบถ้วนในทันที เมื่อผู้รับโอนสิทธิแจ้งให้ผู้โอนสิทธิทราบ

ผู้โอนสิทธิ และผู้รับโอนสิทธิทราบข้อความแห่งหนังสือนี้ดีโดยตลอดแล้ว ทั้งสองฝ่ายจึงลงลายมือชื่อ
ไว้เป็นหลักฐานสำคัญต่อหน้าพยาน

ลงชื่อ.....ผู้โอนสิทธิ
(.....)

ลงชื่อ.....พยาน
(.....)

ลงชื่อ.....ผู้รับโอนสิทธิ
(.....)

ลงชื่อ.....พยาน
(.....)

ภาคผนวก 4
ตัวสัญญาใช้เงิน
PROMISSORY NOTE

เลขที่ _____

สถานที่ออกตัว _____

วันที่ _____

Date

ในวันที่ _____ ข้าพเจ้า _____

สัญญาจะจ่ายเงินจำนวน _____ (_____)

และดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ _____ ต่อปี แก่ _____

_____ ผู้ออกตัว⁺

(_____)

ผู้มีอำนาจลงนาม

เพื่อ _____

ภาคผนวก 5
ร่างสัญญาซื้อขายข้าว

สัญญาซื้อขายข้าวสาร

สัญญาฉบับนี้ทำขึ้นที่ เลขที่ ถนน
อำเภอ..... จังหวัด เมื่อวันที่.....เดือน.....พศ..... ระหว่าง
.....(โรงสี).....โดยผู้มีอำนาจกระทำการ ตั้งอยู่เลขที่.....
หมู่ที่..... ถนน ตำบล/แขวง
อำเภอ/เขต..... จังหวัด..... ซึ่งต่อไปในสัญญานี้เรียกว่า “ผู้ขาย” ฝ่ายหนึ่ง
กับ(ผู้ซื้อ)..... โดยผู้มีอำนาจกระทำการตั้งอยู่
เลขที่..... หมู่ที่..... ถนน ตำบล/แขวง
อำเภอ/เขต..... จังหวัด..... ซึ่งต่อไปในสัญญานี้ เรียกว่า “ผู้ซื้อ” อีกฝ่ายหนึ่ง
คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายได้ตกลงทำสัญญากันดังมีข้อความต่อไปนี้

ข้อ 1. ข้าวสารและราคาที่ตกลงซื้อขาย

ผู้ขายตกลงขายและผู้ซื้อตกลงซื้อข้าวสารจำนวนรวมทั้งสิ้น.....(.....) ตัน
(น้ำหนักที่ระบุรวมน้ำหนักกระสอบหรือบรรจุภัณฑ์ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกระสอบแล้ว) ในราคาตันละ
..... บาท (.....) เป็นราคาซื้อขายทั้งสิ้น..... บาท (.....)
ตามรายการดังนี้

1.1 ชนิดข้าว คุณภาพ..... (ระบุตามข้อตกลง).....
จำนวน..... (.....) ตัน ราคาเนื้อข้าวรวมกระสอบตันละ.....บาท
(.....) มูลค่ารวม.....บาท (.....)

1.2 ชนิดข้าว.....คุณภาพ.....(ระบุตามข้อตกลง).....
จำนวน..... (.....) ตัน ราคาเนื้อข้าวรวมกระสอบตันละ.....บาท
(.....) มูลค่ารวม.....บาท (.....)

1.3 ฯลฯ.....

ผู้ขายรับรองว่าข้าวสารที่ซื้อขายทั้งหมดเก็บรักษาไว้ ณ
ตามรายละเอียดของสถานที่เก็บรักษาตามเอกสารผนวกหมายเลข..... ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาซื้อขาย
ก่อนถึงกำหนดส่งมอบตามข้อ 2. ผู้ซื้อหรือตัวแทนที่ผู้ซื้อแต่งตั้งมีสิทธิเข้าตรวจสอบความมี
อยู่จริงและคุณภาพของข้าวสารที่ซื้อขาย ณ สถานที่เก็บรักษาตามที่ระบุไว้ข้างต้นได้ โดยผู้ซื้อจะต้องแจ้งเป็น
หนังสือให้ผู้ขายทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า วัน

ข้อ 2. สถานที่ส่งมอบ และกำหนดเวลาส่งมอบ

ผู้ขายจะต้องเริ่มต้นส่งมอบข้าวสารที่ตกลงซื้อขายกันนี้แก่ผู้ซื้อ ณ สถานที่.....
(ระบุสถานที่รับมอบ)..... ตามเอกสารผนวกหมายเลข..... ภายใน.....วัน
นับแต่วันที่ทำสัญญาฉบับนี้

(ระยะเวลาเริ่มต้นส่งมอบดังกล่าวอาจกำหนดตามข้อตกลงระหว่างผู้ซื้อผู้ขายได้อีกหลายประการ
เช่น)

- ภายใน.....วัน นับแต่วันที่ผู้ซื้อชำระเงินมัดจำ (กรณีมีวงมัดจำ) หรือ
- ภายใน.....วัน นับแต่วันที่ผู้ซื้อแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ขายทราบแต่ต้องแจ้งภายใน
.....วันนับแต่วันที่ทำสัญญาฉบับนี้ (กรณีที่ผู้ซื้อต้องเตรียมสถานที่รับมอบให้
พร้อมก่อนผู้ขายส่งมอบสินค้า หรือ
- ภายในวันที่..... (กรณีที่ตกลงวันส่งมอบตามปฏิทิน)

และผู้ขายมีหน้าที่ต้องนำส่งข้าวสารแก่ผู้ซื้ออย่างต่อเนื่องจนครบจำนวนที่ซื้อขายภายในระยะเวลา
ส่งมอบที่กำหนด ดังนี้

- ก. ข้าวสารจำนวนไม่เกิน.....ตัน ต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายใน.....วัน
- ข. ข้าวสารจำนวนตั้งแต่.....ตันแต่ไม่เกิน.....ตัน ต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายใน
.....วัน
- ค. ข้าวสารจำนวนตั้งแต่.....ตันขึ้นไป ต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายใน.....วัน

ผู้ซื้อที่มีหน้าที่ต้องเตรียมสถานที่เก็บรักษา คนงาน เครื่องชั่งน้ำหนักและอุปกรณ์ในการขนย้าย
ข้าวสารให้พร้อม และเมื่อผู้ขายเริ่มต้นส่งมอบข้าวสารให้แก่ผู้ซื้อแล้ว ผู้ซื้อต้องรับมอบข้าวสาร ชั่งน้ำหนักและ
ขนย้ายลงจากพาดหน้าส่ง เข้าเก็บรักษาในโกดังที่ระบุไว้ข้างต้นอย่างต่อเนื่องเพื่อให้แล้วเสร็จภายใน
กำหนดเวลาดังกล่าวข้างต้น

ทั้งนี้.....ผู้ซื้อ (หรือ) ผู้ขาย.....จะเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายในการขนย้าย ค่าชั่งน้ำหนัก และ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการรับมอบ และขนย้ายแต่เพียงฝ่ายเดียว

- หรือ ผู้ซื้อและผู้ขายตกลงจะร่วมกันรับภาระค่าใช้จ่ายในการขนย้าย ค่าชั่งน้ำหนัก และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการรับมอบ และขนย้ายด้วยกันฝ่ายละ ครึ่ง

ถ้าเป็นความผิดของผู้ซื้อที่ไม่อาจรับมอบข้าวสารให้เสร็จภายในกำหนดเวลาเป็นเหตุให้รถยนต์ บรรทุกหรือพาหนะอื่นที่บรรทุกข้าวสารต้องจอดรอการรับมอบต่อไปและผู้ขายมิได้ใช้สิทธิบอกสัญญาตาม ข้อ 5 ผู้ซื้อจะต้องชดใช้เงินค่าเสียหายให้แก่ผู้ขายวันละ.....บาท ต่อคันรถหรือต่อพาหนะที่บรรทุก และ ผู้ซื้อต้องรับผิดชอบในบรรดาค่าใช้จ่าย ค่าแรงกรรมกร ค่าเสียหายอื่นใดอันเกิดจากการรับมอบล่วงเวลาแต่เพียง ผู้เดียวทั้งสิ้น และไม่เป็นที่ทำให้ผู้ขายประวิงการชำระราคาตามที่กำหนดไว้ในข้อ 1 และผู้ซื้อไม่มีสิทธิขอ ขยายระยะเวลาการรับมอบตามข้อ 7 ด้วย

ข้อ 3. การรับมอบและตรวจรับ

ผู้ขายจะต้องทำเอกสาร (ใบ Invoice) ระบุรายละเอียดของข้าวสารที่ซื้อขายกันนี้ตาม แบบพิมพ์ที่กำหนด (เอกสารผนวกหมายเลข.....) และส่งให้แก่ผู้ซื้อล่วงหน้าก่อนวันเริ่มต้นทำการส่งมอบ ไม่น้อยกว่า.....วัน เพื่อให้ผู้ซื้อสามารถตรวจสอบความถูกต้องของคำสั่งซื้อ รายการข้าวสารที่จะส่งมอบและ สามารถจัดเตรียมสถานที่เก็บรักษา คนงาน เครื่องชั่งน้ำหนักและอุปกรณ์ในการขนย้ายข้าวสารให้พร้อม

ในการรับมอบข้าวสารนั้น ผู้ซื้อได้แต่งตั้งให้บุคคลดังต่อไปนี้เป็นตัวแทนของผู้ซื้อในการรับมอบ โดยให้มีอำนาจลงนามแทนผู้ซื้อในเอกสารใดที่เกี่ยวข้องกับการรับมอบข้าวสารได้ คือ

ก. นาย.....ถือบัตรประชาชนเลขที่..... และ / หรือ

ข. นาย.....ถือบัตรประชาชนเลขที่.....

เมื่อผู้ขายเริ่มต้นส่งมอบข้าวสารแล้ว ผู้ซื้อจะต้องทำการตรวจสอบคุณภาพของข้าวสารทันที โดยต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาและมาตรฐานการตรวจสอบคุณภาพที่กำหนดไว้ (เอกสาร ผนวกหมายเลข.....)

ข้อ 4. การชำระเงิน

เมื่อผู้ซื้อได้รับมอบข้าวสารครบถ้วนตามสัญญาแล้วผู้ซื้อตกลงชำระเงินค่าข้าวสารจำนวนบาท ให้แก่ผู้ขาย ภายในกำหนดเวลา.....วัน นับแต่วันรับมอบข้าวสารครบถ้วน หรือนับแต่วันที่ครบกำหนดต้องรับมอบให้แล้วเสร็จตามข้อ ๒. โดยจะชำระเป็น

- เงินโอนเข้าบัญชีของผู้ขาย ณ ธนาคาร.....
บัญชีเลขที่..... หรือ
- ชำระเป็นเช็คของธนาคาร..... หรือ
- ชำระเป็นตัวสัญญาใช้เงิน ตามแบบพิมพ์ที่กำหนด (เอกสารผนวกหมายเลข.....)

(ระยะเวลาชำระเงิสดังกล่าวอาจกำหนดตามข้อตกลงระหว่างผู้ซื้อผู้ขายได้อีกหลายประการ เช่น)

- ชำระเป็นงวด ๆ ตามวันปฏิทินที่กำหนด หรือ
- ภายใน..... วัน นับแต่วันที่ทำสัญญาฉบับนี้
- ภายใน.....วัน นับแต่วันที่วางเงินมัดจำ

หากการตรวจคุณภาพข้าวสารไม่อาจดำเนินการให้แล้วเสร็จและเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดได้ก่อนถึงกำหนดชำระเงิสดังต้นอันมิได้เกิดจากความผิดของฝ่ายผู้ซื้อ ผู้ขายยินยอมให้ผู้ซื้อสามารถกั้นเงินค่าข้าวสารที่ต้องชำระไว้ได้ร้อยละ..... แต่ส่วนที่เหลือต้องชำระแก่ผู้ขายภายในกำหนด.....วัน เมื่อผู้ซื้อได้ตรวจคุณภาพข้าวสารแล้วเสร็จ

ในกรณีที่ผู้ซื้อตรวจคุณภาพแล้วเห็นว่าข้าวสารที่ส่งมามีคุณภาพต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ผู้ซื้อสิทธิหักราคาค่าซื้อออกได้ตามที่เป็นจริง แต่ถ้าผู้ขายโต้แย้ง ให้ทั้งสองฝ่ายเข้าสู่กระบวนการระงับข้อพิพาทตามที่กำหนดในข้อ 8.

ข้อ 5 หน้าที่และความรับผิดชอบคู่สัญญา

ถ้าผู้ขายไม่เริ่มต้นส่งมอบข้าวสาร หรือไม่อาจส่งมอบข้าวให้แก่ผู้ซื้อครบถ้วนภายในกำหนดเวลาตามข้อ 2 หรือมีเหตุการณ์เป็นที่เชื่อแน่ว่าผู้ขายไม่สามารถส่งมอบข้าวสารที่ซื้อขายนี้ได้ หรือผู้ขายปฏิบัติผิดสัญญาข้อหนึ่งข้อใด ผู้ซื้อสิทธิบอกเลิกสัญญาทั้งหมดหรือเฉพาะส่วนข้าวสารที่ยังไม่ได้ส่งมอบหรือชำระราคา และริบหลักประกันตามสัญญาข้อ 6 ได้ตามแต่ผู้ซื้อจะเห็นสมควร

ถ้าผู้ซื้อไม่รับมอบและขนย้ายข้าวสาร หรือรับมอบและขนย้ายข้าวสารไม่ครบจำนวนตามระยะเวลาที่กำหนดในสัญญาข้อ 2 หรือมีเหตุการณ์เป็นที่เชื่อแน่ว่าผู้ซื้อไม่สามารถรับมอบข้าวสารและชำระราคาข้าวสารที่ซื้อขายนี้ได้ หรือผู้ซื้อปฏิบัติผิดสัญญาข้อหนึ่งข้อใด ผู้ขายมีสิทธิบอกเลิกสัญญาทั้งหมด

หรือเฉพาะส่วนข่าวสารที่ยังไม่ได้มีได้รับมอบหรือชำระราคา และรีบหลักประกันตามสัญญาข้อ 6 ได้ตามแต่ผู้ขายจะเห็นสมควร

ไม่ว่าเป็นกรณีที่ผู้ขายบอกเลิกสัญญาหรือไม่ก็ตาม ถ้าผู้ขายได้นำข่าวสารตามสัญญาข้อ 1 เฉพาะส่วนที่ผู้ซื้อไม่ชำระราคาและไม่รับมอบไปขายให้แก่บุคคลอื่น หากได้ราคาต่ำกว่าราคาซื้อขายตามสัญญานี้ ผู้ซื้อยินยอมรับผิดชอบใช้เงินส่วนต่างระหว่างราคาขายตามสัญญานี้กับราคาขายให้แก่บุคคลอื่นทั้งสิ้น และผู้ขายยังอาจใช้สิทธิบังคับเอาหลักประกันตามข้อ 6 ได้ด้วย

ข้อ 6 หลักประกันการปฏิบัติตามสัญญา (ถ้ามี)

ก. ในขณะที่ทำสัญญานี้ ผู้ซื้อได้นำเงินสดหรือหนังสือค้ำประกันธนาคาร
.....ลงวันที่จำนวนบาท
(.....) ซึ่งคิดเป็นจำนวนร้อยละ..... ของมูลค่าข่าวสารที่ซื้อขายตามสัญญาข้อ 1 มามอบให้ผู้ขายยึดถือไว้ เพื่อเป็นหลักประกันการปฏิบัติตามสัญญานี้

ข. ในขณะที่ทำสัญญานี้ ผู้ขายได้นำเงินสดหรือหนังสือค้ำประกันธนาคาร
.....ลงวันที่จำนวนบาท
(.....) ซึ่งคิดเป็นจำนวนร้อยละ..... ของมูลค่าข่าวสารที่ซื้อขายตามสัญญาข้อ 1 มามอบให้ผู้ขายยึดถือไว้ เพื่อเป็นหลักประกันการปฏิบัติตามสัญญานี้

หากหลักประกันตามวรรคแรกลดน้อยลงไม่ว่าด้วยเหตุใด ผู้วางหลักประกันจะต้องนำหลักประกันมาเพิ่มเติมให้ครบถ้วน หรือนำมาเปลี่ยนให้ใหม่ตามที่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งกำหนดภายใน 15 (สิบห้า) วันทำการ นับแต่ได้รับแจ้งเป็นหนังสือ

หลักประกันที่ผู้ซื้อหรือผู้ขายนำมามอบให้ คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งจะคืนให้โดยไม่มีดอกเบี้ยเมื่อผู้วางหลักประกันพ้นจากข้อผูกพันทั้งปวงตามสัญญาแล้ว

ข้อ 7 การขอขยายเวลาส่งมอบหรือรับมอบ

ในกรณีที่มิเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจากเหตุการณ์อันใดอันหนึ่ง ซึ่งผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย เป็นเหตุให้ผู้ขายไม่สามารถส่งมอบข่าวสารได้ ตามเงื่อนไขและกำหนดเวลาแห่งสัญญานี้ ผู้ขายมีสิทธิขอขยายเวลาส่งมอบมอบได้ไม่เกิน.....วัน โดยจะต้องแจ้งเหตุสุดวิสัยหรือเหตุการณ์ดังกล่าว พร้อมหลักฐานเป็นหนังสือให้ผู้ซื้อทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า..... วัน

ในกรณีที่มิเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจากพฤติการณ์อันใดอันหนึ่ง ซึ่งผู้ซื้อไม่ต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย เป็นเหตุให้ผู้ซื้อไม่สามารถรับมอบข้าวสารได้ ตามเงื่อนไขและกำหนดเวลาแห่งสัญญา ผู้ซื้อจะมีสิทธิขอขยายเวลารับมอบได้ไม่เกิน.....วัน โดยจะต้องแจ้งเหตุสุดวิสัยหรือพฤติกรรมดังกล่าว พร้อมหลักฐานเป็นหนังสือให้ผู้ขายทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า..... วัน

ข้อ 8 การระงับข้อพิพาท (ถ้ามี)

ในกรณีที่มิข้อพิพาทระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย คู่สัญญาตกลงกันให้เสนอข้อพิพาทอันเกี่ยวกับประเด็นพิพาททั้งปวงให้อนุญาตตุลาการคนเดียวหรือหลายคนเป็นผู้ชี้ขาดต่อไปตามกระบวนการพิจารณาที่กฎหมายกำหนด โดย

กรณีตั้งอนุญาตตุลาการคนเดียวจะต้องได้รับความเห็นชอบร่วมกันจากผู้ซื้อและผู้ขาย

กรณีตั้งอนุญาตตุลาการหลายคน ให้ผู้ซื้อและผู้ขายเสนอชื่ออนุญาตตุลาการฝ่ายละหนึ่งคน แล้วให้อนุญาตตุลาการที่ได้รับการแต่งตั้งนั้นร่วมกันกำหนดเลือกอนุญาตตุลาการภายนอกอีกหนึ่งคนเพื่อร่วมเป็นองค์คณะอนุญาตตุลาการ

การแต่งตั้งอนุญาตตุลาการให้ทำเป็นหนังสือ และให้ผู้แต่งตั้งลงนามไว้เป็นสำคัญ สัญญานี้ทำขึ้นสองฉบับ มีข้อความถูกต้องตรงกัน คู่สัญญาได้อ่านและเข้าใจข้อความโดยตลอดแล้ว จึงได้ลงลายมือชื่อและประทับตรา (หากมี) ต่อหน้าพยานข้างทำขึ้น เป็นสำคัญ และต่างฝ่ายต่างยึดถือไว้คนละฉบับ

ลงชื่อ.....ผู้ขาย

(.....)

ลงชื่อ.....ผู้ซื้อ

(.....)

ลงชื่อ.....พยาน

(.....)

ลงชื่อ.....พยาน

(.....)

เนื้อความแห่งสัญญา	คำอธิบาย
ข้อ 1. ข้าวสารและราคาที่ตกลงซื้อขาย ผู้ขายตกลงขายและผู้ซื้อตกลงซื้อข้าวสารจำนวนรวมทั้งสิ้น (.....) ตัน (น้ำหนักที่ระบุรวมน้ำหนักกระสอบหรือบรรจุภัณฑ์ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกระสอบแล้ว) ในราคาตันละ บาท (.....) เป็นราคาซื้อขายทั้งสิ้น..... บาท (.....) ตามรายการดังนี้ 1.1 ชนิดข้าว.....คุณภาพ..... (ระบุตามข้อตกลง).....จำนวน..... (.....) ตัน ราคาเนื้อข้าวรวมกระสอบตันละ.....บาท (.....) มูลค่ารวม.....บาท (.....) 1.2 ชนิดข้าว.....คุณภาพ..... (ระบุตามข้อตกลง).....จำนวน..... (.....) ตัน ราคาเนื้อข้าวรวมกระสอบตันละ.....บาท (.....) มูลค่ารวม.....บาท (.....) 1.3ฯลฯ..... ผู้ขายรับรองว่าข้าวสารที่ซื้อขายทั้งหมดเก็บรักษาไว้ ณ ตามรายละเอียดของสถานที่เก็บรักษาตามเอกสารผนวกหมายเลข ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของสัญญานี้ด้วย	■ เพื่อกำหนดชนิด ประเภท ปริมาณ ของข้าวสารที่ตกลงซื้อขายกันให้ชัดเจน โดยระบุน้ำหนักข้าวให้รวมถึงกระสอบหรือบรรจุภัณฑ์ด้วย ■ คุณภาพข้าวให้ระบุตามที่คู่สัญญาต้องการ เช่น สีข้าว จำนวนเมล็ดที่หัก ความชื้น ความนุ่ม ปริมาณแปะ ฯลฯ ■ ยิ่งกว่านี้ยังมีการระบุสถานที่เก็บรักษาข้าวสาร(ก่อนส่งมอบ) เพื่อให้ผู้ซื้อสามารถตรวจสอบปริมาณ คุณภาพข้าวล่วงหน้าได้ด้วย

เนื้อความแห่งสัญญา	คำอธิบาย
ก่อนถึงกำหนดส่งมอบตามข้อ 2 ผู้ซื้อหรือตัวแทนที่ผู้ซื้อแต่งตั้งมีสิทธิเข้าตรวจสอบความอยู่จริงและคุณภาพของข้าวสารที่ซื้อขาย ณ สถานที่เก็บรักษาตามที่ระบุไว้ข้างต้นได้ โดยผู้ซื้อจะต้องแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ขายทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า วัน	
ข้อ 2 สถานที่ส่งมอบ และกำหนดเวลาส่งมอบ ผู้ขายจะต้องเริ่มต้นส่งมอบข้าวสารที่ตกลงซื้อขายกันนี้แก่ผู้ซื้อ ณ สถานที่.....(ระบุสถานที่รับมอบ)..... ตามเอกสารผนวกหมายเลข.....ภายใน.....วัน นับแต่วันที่ทำสัญญาฉบับนี้ (ระยะเวลาเริ่มต้นส่งมอบดังกล่าวอาจกำหนดตามข้อตกลงระหว่างผู้ซื้อผู้ขายได้อีกหลายประการ เช่น) ■ ภายใน.....วัน นับแต่วันที่ผู้ซื้อชำระเงินมัดจำ (กรณีมีวางมัดจำ) หรือ ■ ภายใน.....วัน นับแต่วันที่ผู้ซื้อแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ขายทราบแต่ต้องแจ้งภายใน.....วันนับแต่วันที่ทำสัญญาฉบับนี้ (กรณีที่ผู้ซื้อต้องเตรียมสถานที่รับมอบให้พร้อมก่อนผู้ขายส่งมอบสินค้า หรือ ■ ภายในวันที่..... (กรณีที่ตกลงวันส่งมอบตามปฏิทิน) และผู้ขายมีหน้าที่ต้องนำส่งข้าวสารแก่ผู้ซื้ออย่างต่อเนื่องจนครบจำนวนที่ซื้อขายภายในระยะเวลาส่งมอบที่กำหนด ดังนี้	■ การส่งมอบข้าวสารปริมาณมาก โดยทั่วไปไม่สามารถทำเสร็จภายในวันเดียว จึงได้กำหนดให้มีระยะเวลาเริ่มต้นส่งมอบ และระยะเวลาส่งมอบแล้วเสร็จแยกออกจากกัน ■ เนื่องจากคู่สัญญาอาจตกลงกันได้หลายรูปแบบจึงได้ให้ทางเลือกของข้อตกลงอื่นที่เป็นปกติของการซื้อขายไว้ให้เลือกใช้ด้วย ■ นอกจากกำหนดให้เป็นหน้าที่ของผู้ขายที่ต้องเริ่มต้นส่งมอบและต้องส่งมอบอย่างต่อเนื่องจนแล้วเสร็จ ยังกำหนดให้เป็นหน้าที่ของผู้ซื้อที่ต้องเตรียมกรรมกร เครื่องชั่งน้ำหนักและเครื่องมือเครื่องใช้ในการรับมอบให้พร้อมที่จะสามารถรับมอบให้เสร็จภายในกำหนดด้วย ■ ถ้าผู้ซื้อรับมอบไม่ทันทำให้ผู้ขายต้องเสียหายหรือมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับรถบรรทุกหรือพาหนะนำส่งเพิ่มขึ้นแล้ว ผู้ซื้อต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเป็นรายวัน ต่อคันรถหรือต่อพาหนะที่นำส่ง

เนื้อความแห่งสัญญา	คำอธิบาย
ง. ข้าวสารจำนวนไม่เกิน.....ตัน ต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายใน.....วัน จ. ข้าวสารจำนวนตั้งแต่.....ตันแต่ไม่เกิน.....ตัน ต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายใน.....วัน ฉ. ข้าวสารจำนวนตั้งแต่.....ตันขึ้นไป ต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายใน.....วัน ผู้ซื้อ มีหน้าที่ต้องเตรียมสถานที่เก็บรักษา คณงาน เครื่องชั่งน้ำหนักและอุปกรณ์ในการขนย้ายข้าวสารให้พร้อม และเมื่อผู้ขายเริ่มต้นส่งมอบข้าวสารให้แก่ผู้ซื้อแล้ว ผู้ซื้อต้องรับมอบข้าวสาร ชั่งน้ำหนักและขนย้ายลงจากพาหนะนำส่ง เข้าเก็บรักษาในโกดังที่ระบุไว้ข้างต้นอย่างต่อเนื่องเพื่อให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลาดังกล่าวข้างต้น ทั้งนี้.....ผู้ซื้อ (หรือ) ผู้ขาย.....จะเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายในการขนย้าย ค่าชั่งน้ำหนัก และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการรับมอบ และขนย้ายแต่เพียงฝ่ายเดียว ■ หรือ ผู้ซื้อและผู้ขายตกลงจะร่วมกันรับภาระค่าใช้จ่ายในการขนย้าย ค่าชั่งน้ำหนัก และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการรับมอบ และขนย้ายด้วยกันฝ่ายละครึ่ง ถ้าเป็นความผิดของผู้ซื้อที่ไม่อาจรับมอบข้าวสารให้เสร็จภายในกำหนดเวลาเป็นเหตุให้รถยนต์บรรทุกหรือพาหนะอื่นที่บรรทุกข้าวสารต้องจอดรอการรับมอบต่อไปและผู้ขายมิได้ใช้สิทธิบอกสัญญาตามข้อ 5 ผู้ซื้อจะต้องชดใช้เงินค่าเสียหายให้แก่	■ ได้กำหนดให้ผู้ซื้อหรือผู้ขายเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการส่งมอบหรือรับมอบ แต่อาจตกลงให้บริการร่วมกันฝ่ายละครึ่งได้ จึงได้ให้ทางเลือกของข้อตกลงไว้ด้วยแล้ว

เนื้อความแห่งสัญญา	คำอธิบาย
ผู้ขายวันละ.....บาท ต่อคันรถหรือต่อพาหนะที่บรรทุก และผู้ซื้อต้องรับผิดชอบในบรรดา ค่าใช้จ่าย ค่าแรงกรรมกร ค่าเสียหายอื่นใดอันเกิดจากการรับมอบล่วงหน้าแต่เพียงผู้เดียวทั้งสิ้น และไม่เป็นเหตุที่ทำให้ผู้ขายประวิงการชำระราคาตามที่กำหนดไว้ในข้อ 1 และผู้ซื้อไม่มีสิทธิขอขยายระยะเวลาการรับมอบตามข้อ 7 ด้วย	
ข้อ 3 การรับมอบและตรวจรับ ผู้ขายจะต้องทำเอกสาร (ใบ Invoice) ระบุรายละเอียดของข้าวสารที่ซื้อขายกันนี้ตามแบบพิมพ์ที่กำหนด (เอกสารผนวกหมายเลข.....) และส่งให้แก่ผู้ซื้อล่วงหน้าก่อนวันเริ่มต้นทำการส่งมอบไม่น้อยกว่า.....วัน เพื่อให้ผู้ซื้อสามารถตรวจสอบความถูกต้องของคำสั่งซื้อ รายการข้าวสารที่จะส่งมอบและสามารถจัดเตรียมสถานที่เก็บรักษา คนงาน เครื่องชั่งน้ำหนักและอุปกรณ์ในการขนย้ายข้าวสารให้พร้อม ในการรับมอบข้าวสารนั้น ผู้ซื้อได้แต่งตั้งให้บุคคลดังต่อไปนี้เป็นตัวแทนของผู้ซื้อในการรับมอบ โดยให้มีอำนาจลงนามแทนผู้ซื้อในเอกสารใดที่เกี่ยวข้องกับการรับมอบข้าวสารได้ คือ ค. นาย.....ถือบัตรประชาชนเลขที่..... และ / หรือ ง. นาย.....ถือบัตรประชาชนเลขที่..... เมื่อผู้ขายเริ่มต้นส่งมอบข้าวสารแล้ว ผู้ซื้อจะต้องทำการตรวจสอบคุณภาพของข้าวสารทันที โดยต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาและมาตรฐานการตรวจสอบคุณภาพที่กำหนดไว้ (เอกสารผนวกหมายเลข.....)	- กำหนดให้เป็นหน้าที่ของผู้ขายที่จะต้องส่ง Invoice ล่วงหน้าแก่ผู้ซื้อเพื่อให้ผู้ซื้อตรวจสอบความถูกต้องว่าตรงตามคำสั่งซื้อหรือไม่ และเพื่อเตรียมการรับมอบสินค้าด้วย - ระบุบุคคลฝ่ายผู้ซื้อที่มีอำนาจลงนามรับมอบข้าวสารให้ชัดเจน เพราะโดยวิธีปฏิบัติจริงมักมีเพียงหัวหน้าคนงานหรือผู้จัดการโกดังของผู้ซื้อลงนามรับข้าวสาร โดยมีได้มีการมอบอำนาจให้เป็นตัวแทนผู้ซื้อตามกฎหมาย - การตรวจคุณภาพจะต้องเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งมาตรฐานการตรวจสอบนี้ต้องเป็นธรรมและตรวจได้ถูกต้องชัดเจนเป็นที่ยอมรับจากคู่สัญญา ดังนั้นการกำหนดมาตรฐานนี้กระทรวงพาณิชย์จะมีบทบาทอย่างมาก

เนื้อความแห่งสัญญา	คำอธิบาย
ข้อ 4 การชำระเงิน เมื่อผู้ซื้อได้รับมอบข้าวสารครบถ้วนตามสัญญาแล้วผู้ซื้อตกลงชำระเงินค่าข้าวสารจำนวน.....บาท ให้แก่ผู้ขาย ภายในกำหนดเวลา.....วัน นับแต่วันรับมอบข้าวสารครบถ้วน หรือนับแต่วันที่ครบกำหนดต้องรับมอบให้แล้วเสร็จตามข้อ ๒. โดยจะชำระเป็น ■ เงินโอนเข้าบัญชีของผู้ขาย ณ ธนาคาร.....บัญชีเลขที่..... หรือ ■ ชำระเป็นเช็คของธนาคาร..... หรือ ■ ชำระเป็นตัวสัญญาใช้เงิน ตามแบบพิมพ์ที่กำหนด (เอกสารผนวกหมายเลข.....) (ระยะเวลาชำระเงินดังกล่าวอาจกำหนดตามข้อตกลงระหว่างผู้ซื้อผู้ขายได้อีกหลายประการ เช่น) ■ ชำระเป็นงวด ๆ ตามวันปฏิทินที่กำหนด หรือ ■ ภายใน..... วัน นับแต่วันที่ทำสัญญานับนี้ ■ ภายใน.....วัน นับแต่วันที่วางเงินมัดจำ หากการตรวจคุณภาพข้าวสารไม่อาจดำเนินการให้แล้วเสร็จและเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดได้ก่อนถึงกำหนดชำระเงินข้างต้นอันมิได้เกิดจากความผิดของฝ่ายผู้ซื้อ ผู้ขายยินยอมให้ผู้ซื้อสามารถกักเงินค่าข้าวสารที่ต้องชำระไว้ได้ร้อยละ..... แต่ส่วนที่เหลือต้องชำระ	■ การชำระเงินมีรายละเอียดมากทั้งกำหนดเวลา จำนวนเงิน วิธีการชำระเงิน ฯลฯ จึงได้ร่างไว้เป็นทางเลือกข้อตกลงให้ผู้สัญญาเลือกใช้ตามความต้องการแล้ว ■ กรณีชำระเป็นเช็คหรือตัวสัญญาใช้เงินจะต้องกำหนดวันที่ในเช็คหรือวันถึงกำหนดใช้เงินในตัวสัญญาใช้เงินให้สอดคล้องกันวันชำระเงินตามสัญญา ถ้ามีการแบ่งจ่ายเป็นงวด ๆ ก็ให้เป็นไปตามที่คู่สัญญาตกลงกัน ■ ได้กำหนดเพิ่มเติมกรณีตรวจคุณภาพล่าช้าและมีการกักเงินไว้ทำให้ผู้ขายเสียเปรียบว่า ผู้ซื้อจะกักเงินเพื่อข้าวมีคุณภาพต่ำกว่าข้อตกลงไว้ได้ไม่เกินร้อยละ.....เท่านั้น(ที่ผ่านมาผู้ขายจะกักไว้ทั้งจำนวน) ■ เพิ่มข้อกำหนดว่าถ้าเกิดข้อพิพาทระหว่างคู่สัญญา ให้ดำเนินการระงับด้วยวิธีการอนุญาโตตุลาการ

เนื้อความแห่งสัญญา	คำอธิบาย
แก่ผู้ขายภายในกำหนด.....วัน เมื่อผู้ซื้อได้ตรวจคุณภาพข้าวสารแล้วเสร็จ ในกรณีที่ผู้ซื้อตรวจคุณภาพแล้วเห็นว่าข้าวสารที่ส่งมามีคุณภาพต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ผู้ซื้อจะมีสิทธิหักราคาค่าซื้อออกได้ตามที่เป็นจริง แต่ถ้าผู้ขายได้แย้ง ให้ทั้งสองฝ่ายเข้าสู่กระบวนการระงับข้อพิพาทตามที่กำหนดในข้อ 8	
ข้อ 5 หน้าที่และความรับผิดชอบคู่สัญญา ถ้าผู้ขายไม่เริ่มต้นส่งมอบข้าวสาร หรือไม่อาจส่งมอบข้าวให้แก่ผู้ซื้อครบถ้วนภายในกำหนดเวลาตามข้อ 2 หรือมีพฤติการณ์เป็นที่เชื่อแน่ว่าผู้ขายไม่สามารถส่งมอบข้าวสารที่ซื้อขายนี้ได้ หรือผู้ขายปฏิบัติผิดสัญญาข้อหนึ่งข้อใด ผู้ซื้อจะมีสิทธิบอกเลิกสัญญาทั้งหมดหรือเฉพาะส่วนข้าวสารที่ยังไม่ได้ส่งมอบหรือชำระราคา และริบหลักประกันตามสัญญาข้อ 6 ได้ตามแต่ผู้ซื้อจะเห็นสมควร ถ้าผู้ซื้อไม่รับมอบและขนย้ายข้าวสาร หรือรับมอบและขนย้ายข้าวสารไม่ครบจำนวนตามระยะเวลาที่กำหนดในสัญญาข้อ 1 หรือมีพฤติการณ์เป็นที่เชื่อแน่ว่าผู้ซื้อไม่สามารถรับมอบข้าวสารและชำระราคาข้าวสารที่ซื้อขายนี้ได้ หรือผู้ซื้อปฏิบัติผิดสัญญาข้อหนึ่งข้อใด ผู้ขายมีสิทธิบอกเลิกสัญญาทั้งหมดหรือเฉพาะส่วนข้าวสารที่ยังไม่ได้มิได้รับมอบหรือชำระราคา และริบหลักประกันตามสัญญาข้อ 6 ได้ตามแต่ผู้ขายจะเห็นสมควร ไม่ว่าเป็นกรณีที่ผู้ขายบอกเลิกสัญญาหรือไม่ก็ตาม ถ้าผู้ขายได้นำข้าวสารตามสัญญาข้อ 1 เฉพาะส่วนที่ผู้ซื้อไม่ชำระราคาและไม่รับมอบไปขายให้แก่บุคคลอื่น หากได้ราคาต่ำกว่าราคาค่าซื้อขายตามสัญญานี้ ผู้ซื้อยินยอมรับผิดชอบใช้เงินส่วนต่างระหว่างราคาขายตามสัญญานี้กับราคาขายให้แก่บุคคลอื่นทั้งสิ้น และผู้ขายยังอาจใช้สิทธิบังคับกับ	- กำหนดให้ชัดเจนว่ากรณีใดถือว่าเป็นการผิดสัญญา และเมื่อผิดสัญญาแล้วอีกฝ่ายหนึ่งจะมีสิทธิอย่างไร - แนวทางเป็นไปตามสัญญามาตรฐานทำระเบียบพัสดุสำนักงานนายกรัฐมนตรี แต่ได้ปรับแต่งเพื่อให้ตรงกับกรณีซื้อขายข้าวสาร

เนื้อหาความแห่งสัญญา	คำอธิบาย
หลักประกันตามข้อ 6 ได้ด้วย	
ข้อ 6 หลักประกันการปฏิบัติตามสัญญา (ถ้ามี) ก. ในขณะที่ทำสัญญานี้ ผู้ซื้อได้นำเงินสดหรือหนังสือค้ำประกันธนาคาร ลงวันที่จำนวนบาท (.....)ซึ่งคิดเป็นจำนวนร้อยละ..... ของมูลค่าข่าวสารที่ซื้อขายตามสัญญาข้อ 1 มามอบให้ผู้ขายยึดถือไว้ เพื่อเป็นหลักประกัน การปฏิบัติตามสัญญานี้ ข. ในขณะที่ทำสัญญานี้ ผู้ขายได้นำเงินสดหรือหนังสือค้ำประกันธนาคาร ลงวันที่จำนวนบาท (.....)ซึ่งคิดเป็นจำนวนร้อยละ..... ของ มูลค่าข่าวสารที่ซื้อขายตามสัญญาข้อ 1 มามอบให้ผู้ขายยึดถือไว้ เพื่อเป็นหลักประกันการ ปฏิบัติตามสัญญานี้ หากหลักประกันตามวรรคแรกลดน้อยลงไม่ว่าด้วยเหตุใด ผู้วาง หลักประกันจะต้องนำหลักประกันมาเพิ่มเติมให้ครบถ้วน หรือนำมาเปลี่ยนให้ใหม่ตามที่ คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งกำหนดภายใน 15 (สิบห้า) วันทำการ นับแต่ได้รับแจ้งเป็นหนังสือ หลักประกันที่ผู้ซื้อหรือผู้ขายนำมามอบให้ คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งจะคืนให้ โดยไม่มีดอกเบี้ยเมื่อผู้วางหลักประกันพ้นจากข้อผูกพันทั้งปวงตามสัญญาแล้ว	เนื่องจากอาจมีทั้งกรณีที่ต้องวางหลักประกันกับผู้ซื้อ หรือผู้ซื้อต้องวางหลักประกันกับผู้ขาย จึงได้ให้ทางเลือกของข้อตกลง ไว้ตามที่ปรากฏนี้

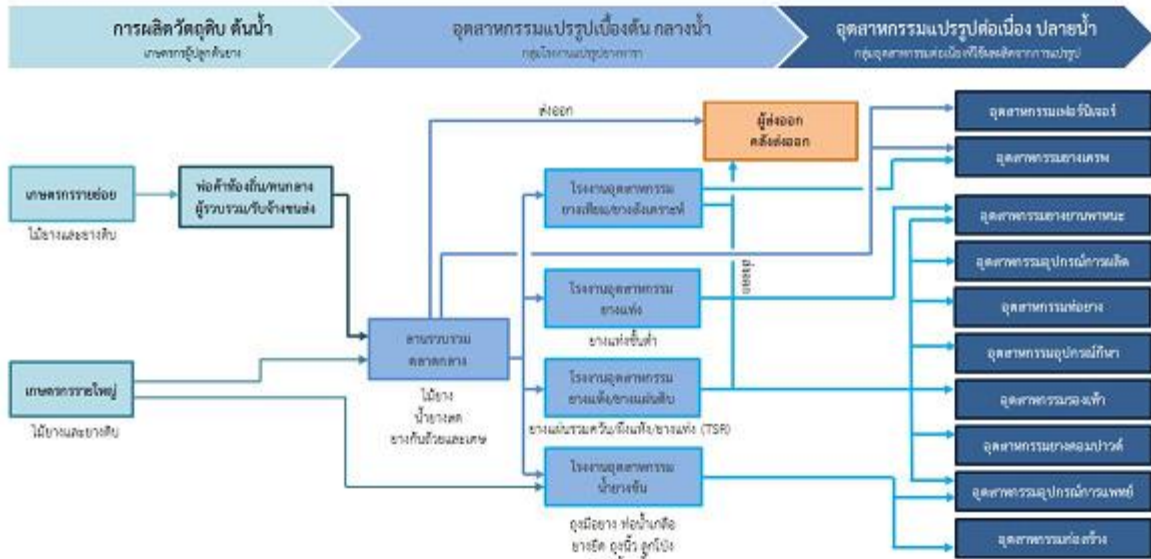
เนื้อความแห่งสัญญา	คำอธิบาย
ข้อ 7 การขอขยายเวลาส่งมอบหรือรับมอบ ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจากพฤติการณ์อันใดอันหนึ่ง ซึ่งผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย เป็นเหตุให้ผู้ขายไม่สามารถส่งมอบข้าวสารได้ตามเงื่อนไขและกำหนดเวลาแห่งสัญญานี้ ผู้ขายมีสิทธิขอขยายเวลาส่งมอบได้ไม่เกินวัน โดยจะต้องแจ้งเหตุสุดวิสัยหรือพฤติการณ์ดังกล่าว พร้อมหลักฐานเป็นหนังสือให้ผู้ซื้อทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า..... วัน ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจากพฤติการณ์อันใดอันหนึ่ง ซึ่งผู้ซื้อไม่ต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย เป็นเหตุให้ผู้ซื้อไม่สามารถรับมอบข้าวสารได้ ตามเงื่อนไขและกำหนดเวลาแห่งสัญญานี้ ผู้ซื้อ มีสิทธิขอขยายเวลารับมอบได้ไม่เกิน.....วัน โดยจะต้องแจ้งเหตุสุดวิสัยหรือพฤติการณ์ดังกล่าว พร้อมหลักฐานเป็นหนังสือให้ผู้ขายทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า..... วัน	■ เนื่องจากได้กำหนดระยะเวลาเริ่มต้นส่งมอบ และระยะเวลารับมอบเป็นสาระสำคัญของสัญญานี้ตามข้อ 2 ดังกล่าวแล้ว ซึ่งมีผลบังคับทั้งฝ่ายผู้ซื้อและฝ่ายผู้ขาย จึงได้เพิ่มข้อ 7 เรื่องการขอขยายระยะเวลาไว้ให้ด้วย เพื่อเป็นทางออกกรณีมีเหตุสุดวิสัย ■ แต่กำหนดไว้ว่าจะขอขยายเวลาได้ไม่เกิน.....วัน ถ้าจำเป็นต้องขยายมากกว่านี้ ต้องทำเป็นสัญญาแก้ไขเพิ่มเติมสัญญาหลัก ซึ่งจะยุ่งยากกว่านี้
ข้อ 8 การระงับข้อพิพาท (ถ้ามี) ในกรณีที่มีข้อพิพาทระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย คู่สัญญาตกลงกันให้เสนอข้อพิพาทอันเกี่ยวกับประเด็นพิพาททั้งปวงให้อนุญาตตุลาการคนเดียวหรือหลายคนเป็นผู้ชี้ขาดต่อไปตามกระบวนการพิจารณาที่กฎหมายกำหนด โดย กรณีตั้งอนุญาตตุลาการคนเดียวจะต้องได้รับความเห็นชอบร่วมกันจากผู้ซื้อและผู้ขาย กรณีตั้งอนุญาตตุลาการหลายคนให้ผู้ซื้อและผู้ขายเสนอชื่ออนุญาตตุลาการฝ่ายละหนึ่งคน แล้วให้อนุญาตตุลาการที่ได้รับการแต่งตั้งนั้นร่วมกัน	■ เป็นการหาทางออกเพื่อให้มีการระงับข้อพิพาทที่ดีและไม่ต้องนำคดีไปสู่ศาล ถือเป็นทางเลือกของคู่สัญญาที่จะทำข้อตกลงกัน

เนื้อหาความแห่งสัญญา	คำอธิบาย
กำหนดเลือกอนุญาตตุลาการภายนอกอีกหนึ่งคนเพื่อร่วมเป็นองค์คณะอนุญาตตุลาการ การแต่งตั้งอนุญาตตุลาการให้ทำเป็นหนังสือ และให้ผู้แต่งตั้งลงนามไว้ เป็นสำคัญ	

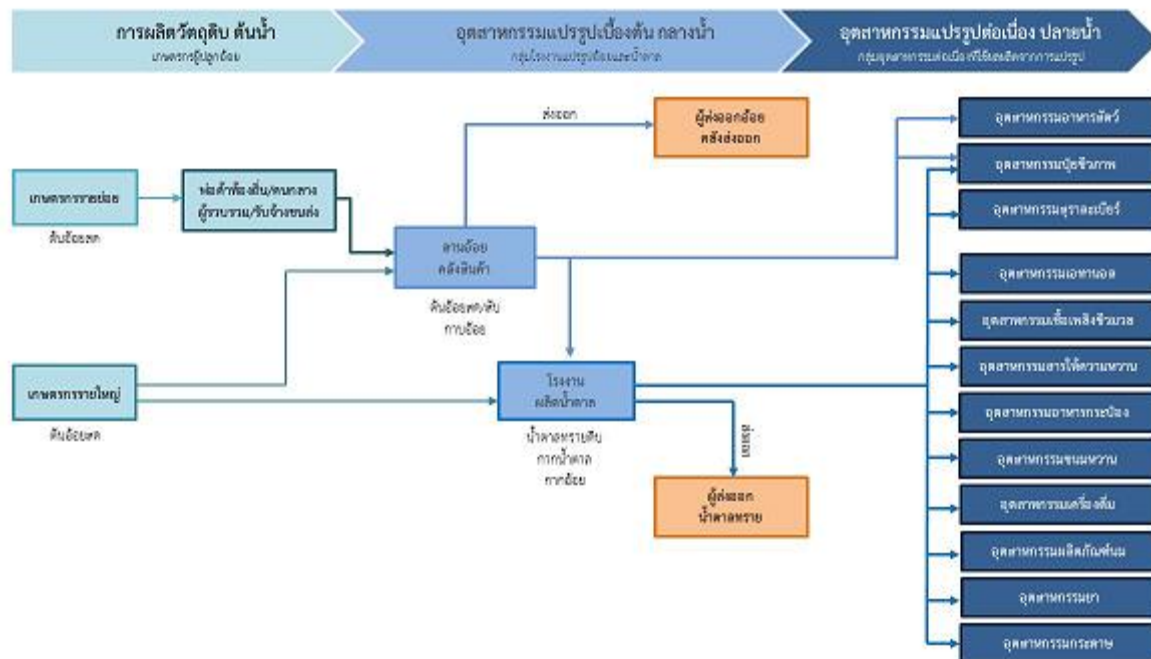
ภาคผนวก 6

โครงสร้างการซื้อขายสินค้าเกษตรบางชนิดภายใต้คำสั่งกรมสรรพากร ที่ ท.ป. 4/2528

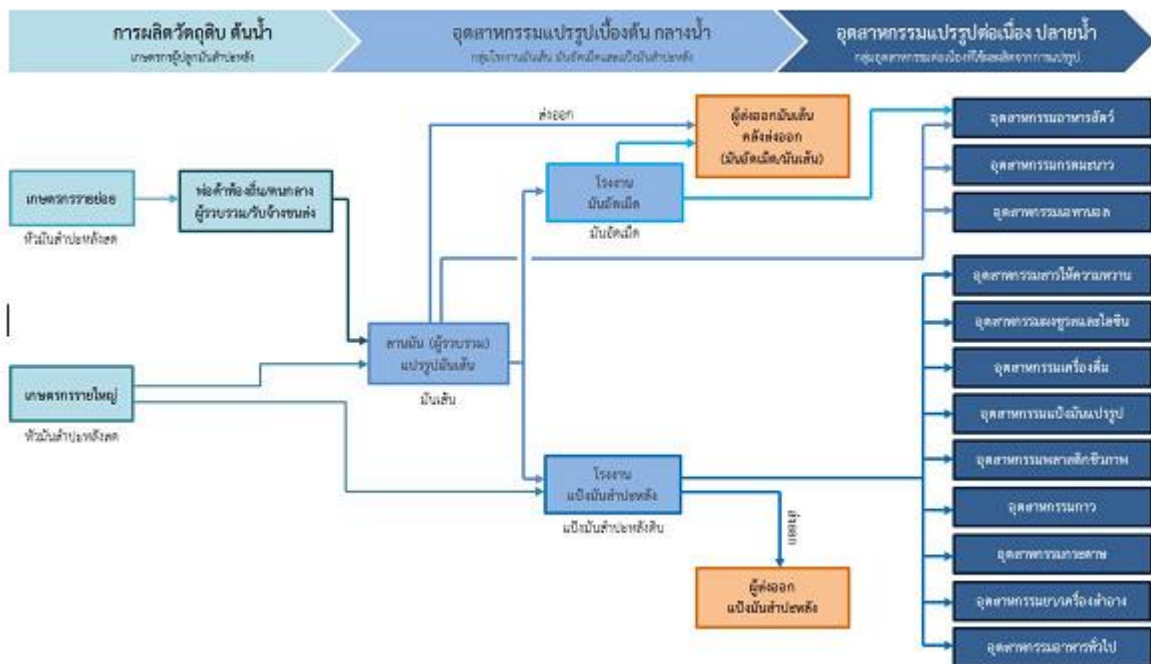
ห่วงโซ่การผลิตยางพารา

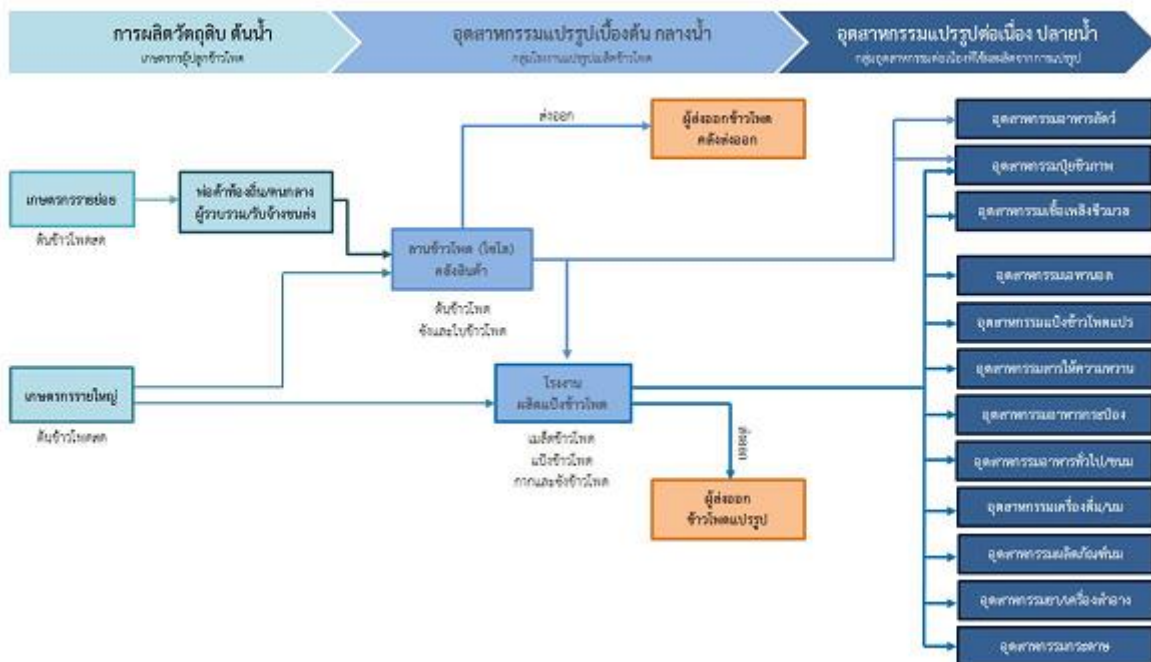
ห่วงโซ่การผลิตอ้อยและน้ำตาล

ห่วงโซ่การผลิตมันสำปะหลัง

ห่วงโซ่การผลิตข้าวโพด

เอกสารอ้างอิง

กรมสรรพากร. 2528. คำสั่ง ที่ ท.ป. 4/2528 เรื่อง สั่งให้ผู้จ่ายเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40

แห่งประมวลรัษฎากร มีหน้าที่ หักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย 26 กันยายน 2528.

กรมสรรพากร. 2548. คำสั่ง ที่ ป. 132/2548 เรื่อง การคำนวณเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทย

ตามมาตรา 9 มาตรา 65 ทวิ (5) และ (8) และมาตรา 79/4 แห่งประมวลรัษฎากร

28 กันยายน 2548.

กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่. 2554. Logistics และ Supply Chain กระบวนการผลิตของ
อุตสาหกรรมน้ำตาลในประเทศไทย.

http://km2.dpim.go.th/new/mod/mod_cms/view.php?JS=oGq3AxjmoH9a8UERnHy4WaOCosO3qHkhoJlaGKEhnJy4LKOAoJ53MHkjoH9aoaECnKu4MKOxoJ53nHjzoGuaBKDmnH948UORoHy3qHkhoJlaGKEsnIA4Fto7o3Qo7o3Q

ธนาคารแห่งประเทศไทย. อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ. <http://www.bot.or.th>

บุญจิตต์ สฐิตาภรณ์กุล, ประพัฒน์ สิริคุลลักษณ์ และ อสิริยา นิตินันท์ประภาศ. 2556. อุปสงค์ต่อข้าวในตลาดโลกและการส่งออกข้าวไทย. รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการยุทธศาสตร์ข้าวไทย การวิจัยพัฒนาข้าวไทย และการมองไปข้างหน้าสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

มาณะสิริ เชาวกุล. 2552. การทบทวนโครงสร้างตลาดข้าวของประเทศไทย. ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยคณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศมหาวิทยาลัยนเรศวร.

วิธาสัย สุชาโต, อสิริยา บุญญะศิริ และ กุลภา กุลดิลก. 2556. ข้าวหอมมะลิบรรจุถุง: การวิเคราะห์ห่วงโซ่อุปทานและโครงสร้างตลาด. เอกสารเผยแพร่ชุดโครงการการเสริมสร้างความเข้มแข็งงานวิจัยนโยบายการเกษตรสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ศูนย์พัฒนาความรู้การซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า. 2557. โครงสร้างตลาดสินค้าข้าวภายในประเทศ. (online) แหล่งที่มา: www.aftc.or.th.

- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. 2553. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาแนวทางการจัดการห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ของสินค้าเกษตร ภายใต้โครงการการศึกษาวิจัยตลอดจนติดตาม ประเมินผลเพื่อเสนอแนะแนวทางนโยบายการปรับโครงสร้างภาคการผลิต การค้า และการลงทุน. เสนอต่อ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)
- สนั่น เกชาวรี และ ระพีพันธ์ ปิตาคะโส. 2555. การจัดการโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทานข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. วารสารวิจัย มข., 17 (1).
- สมพร อิศวิลานนท์. 2553. ข้าวไทย: การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตและการกระจาย. เอกสารวิชาการหมายเลข 1 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2550. ข้อมูลพื้นฐานเศรษฐกิจการเกษตร ปี 2550.
- สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม. 2556. โครงสร้างอุตสาหกรรมยาง. <http://rubber.oie.go.th/SupplyChain.aspx>
- Porter, M. E. 1980. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. New York: Free Press.
- Tassanee Wattana. 2557. การขับเคลื่อน Whole Value Chain Network ด้วยโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทานสินค้าเกษตรที่สำคัญของไทย. <http://slideplayer.in.th/slide/2129043/>